

United Nations
Nations Unies

Mechanism for
International
Criminal Tribunals

Mécanisme pour les
Tribunaux Pénaux
Internationaux

STATUS	Public		D/A	460 TER
CASE/AFFAIRE NO.	MICT-16-99-A Seselj (Appeal)		DATE	04/10/2016
FROM/DE	RAM DORAI SWAMY, COURT OFFICER			
APPROVED FOR DISTRIBUTION APPROUVE POUR DISTRIBUTION PAR		Stefanie GEISS		
TO/A				
Communication Services/ Service Communication:				
Courtroom Operations/ Opérations en salle d'audience: Mr. R. Doraiswamy				
Judicial Records Unit/ Service des dossiers judiciaires: Mr. S.R. Haider				
PLEASE FIND ATTACHED/VEUILLEZ TROUVER CI-JOINT				
Obavestenje o dostavljanju javne redigovane verzije zalbenog posneska tuzilastva, submitted by Prosecution on 29 August 2016				
COMMENTS				
Mr. Vojislav Seselj (1 cc)				

Churchillplein 1,
2517 JW The Hague.
P.O. Box 13888,
2501 EW The Hague.
Netherlands

Churchillplein 1,
2517 JW La Haye.
B.P. 13888, 2501 EW
La Haye. Pays-Bas

Tel: 31-70-512 5689 /
8751
Fax: 31-70-512 8558

RECEIVED/RECU	FILED/ENREGISTRE
04/10/2016	04/10/2016

For guidelines regarding filing procedures, please see the Practice Direction on Filings made before the Mechanism for International Criminal Tribunals, MICT/7.

Pour les procédures concernant le dépôt des documents, voir la Directive pratique relative au dépôt de documents devant le Mécanisme pour les Tribunaux Pénaux Internationaux, MICT/7.

Confidentiality statement:
The email notification and its attachments may contain confidential and privileged information and is intended to be for the use of the individual or entity named above.
If you are not the intended recipient, be aware that any disclosure, copying, distribution, or use of the document(s) is prohibited.
If you have received the document(s) in error, please notify Mechanism The Hague Judicial Filings at JudicialFilingsHague@un.org and delete the material from your computer immediately.
Déclaration de confidentialité :
Ce courrier électronique et les documents qui y sont joints sont susceptibles de contenir des informations confidentielles ou couvertes par le secret professionnel. Ils sont exclusivement destinés aux personnes ou organismes dont le nom est indiqué ci-dessus.
Dans l'hypothèse où vous auriez reçu ce courrier électronique par erreur, veuillez noter que toute divulgation, reproduction, diffusion ou utilisation de ces documents est rigoureusement interdite. Le cas échéant, merci de bien vouloir signaler cette erreur en écrivant à l'adresse suivante: JudicialFilingsHague@un.org et supprimer immédiatement les documents en question de votre ordinateur.

MICT-16-99-A
A105-1/459 TER
04 October 2016

105/459 TER

AJ

UJEDINJENE
NACIJE

Mehanizam za međunarodne krivične sudove

Predmet br: MICT-16-99-A

Datum: 29. avgust 2016.

Original: engleski

PRED ŽALBENIM VEĆEM

U sastavy:

**sudija Theodor Meron, predsedavajući
sudija Lee G. Muthoga
sudija Florence Rita Arrey
sudija Ben Emmerson
sudija Ivo Nelson de Caires Batista Rosa**

Sekretar:

g. John Hocking

TUŽILAC

protiv

VOJISLAVA ŠEŠELJA

JAVNO

OBAVEŠTENJE O DOSTAVLJANJU JAVNE REDIGOVANE VERZIJE ŽALBENOG PODNEŠAKA TUŽILAŠTVA

Tužilaštvo:

g. Mathias Marcussen
gđa Barbara Goy

Optuženi:

g. Vojislav Šešelj

Prevod

1. Tužilaštvo ovim dostavlja javnu redigovanu verziju Žalbenog podneska tužilaštva, zavedenu na poverljivoj osnovi 18. jula 2016, s ispravkama od 29. avgusta 2016.
2. Tužilaštvo dalje dostavlja na javnoj osnovi dodatak priložen Žalbenom podnesku tužilaštva, zaveden na poverljivoj osnovi 18. jula 2016.

Broj reči /u originalu/: 46

/potpis na originalu/
Mathias Marcussen
Viši pravni savetnik

/potpis na originalu/
Barbara Goy
Viši zastupnik u žalbenom postupku

Dana 29. avgusta 2016.
U Hagu, Holandija

MICT-16-99-A
29. avgust 2016.
Javna redigovana verzija

Prevod

**UJEDINJENE
NACIJE**

Mehanizam za međunarodne krivične sude

Predmet br: MICT-16-99-A

Datum: 29. avgust 2016.

Original: engleski

PRED ŽALBENIM VEĆEM

U sastavu: sudija Theodor Meron, predsedavajući
 sudija Lee G. Muthoga
 sudija Florence Rita Arrey
 sudija Ben Emmerson
 sudija Ivo Nelson de Caires Batista Rosa

Sekretar: g. John Hocking

TUŽILAC

protiv

VOJISLAVA ŠEŠELJA

JAVNA REDIGOVANA VERZIJA S JAVNIM DODATKOM

ŽALBENI PODNEŠAK TUŽILAŠTVA

Tužilaštvo:

g. Mathias Marcussen
 gđa Barbara Goy

Optuženi:

g. Vojislav Šešelj

I. PREGLED.....	1
II. PRVA ŽALBENA OSNOVA: PRETRESNO VEĆE JE POGREŠNO PRIMENILO PRAVO JER NIJE DONELO OBRAZLOŽENU PRESUDU	3
A. Uvod.....	3
B. Većina se nije bavila pitanjima vezanim za dokaze i očigledno relevantnim dokazima	4
1. Većina se nije bavila suštinskim pitanjima vezanim za dokaze u ovom predmetu	4
2. Većina nije razmatrala dokaze o masovnim zločinima koje su počinile srpske snage, što je bila suština teze tužilaštva	6
3. Većina ne razmatra dokaze o Šešeljevoj nameri	10
(a) Većina ne razmatra dokaze o Šešeljevoj ideologiji i ciljevima	11
(b) Većina ne razmatra veliki broj Šešeljevih izjava	13
4. Zaključak.....	15
C. Veće nije obrazložilo zaključke u vezi sa zločinima za koje se tereti	16
1. Veće ne daje dovoljno obrazloženje za svoje zaključke o ratnim zločinima za koje se tereti	16
2. Većina ne daje dovoljno obrazloženje za svoj zaključak da nije postojao rasprostranjen ili sistematski napad na nesrpsko civilno stanovništvo u Hrvatskoj i BiH	17
(a) Većina ne objašnjava koje dokaze je uzela u obzir	17
(b) Dokazi na koje se većina poziva ne podržavaju njenu alternativnu pretpostavku	18
(c) Većina ne razmatra veliki broj dokaza o zločinima nad nesrpskim civilima, uključujući ratne zločine za koje je Veće konstatovalo da su dokazani	20
3. Zaključak.....	26
D. Propust Većine da dâ obrazloženo mišljenje o krivičnoj odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u.....	27
1. Većina pogrešno tumači tezu tužilaštva	28
2. Većina se ne bavi ključnim dokazima koje je tužilaštvo predočilo kako bi dokazalo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja	30
3. Većina se upušta u opširnu analizu “identité de vues” učesnika u UZP-u, konceptu koji se ne objašnjava i koji nije utemeljen u sudskoj praksi	33
(a) Većina ne objašnjava koncept “identité de vues”	33
(b) Većina ne objašnjava na koji način dokazi koje je preispitala podrivaju zaključak da su postojali zajednički zločinački cilj ili zajednička namera	34
(c) Većina se rukovodi irelevantnim razmatranjima iz drugog predmeta.....	38
4. Zaključak.....	38
E. Propust većine da dâ obrazloženo mišljenje o krivičnoj odgovornosti za podsticanje	39
1. Propust većine da se bavi tezom tužilaštva	39
(a) Većina ne ocenjuje mnoštvo govora uvrštenih u spis	39

(b) Većina uzima Šešeljeve izjave van konteksta	40
2. Zaključak.....	40
F. Propust većine da objasni koje materijalno pravo primenjuje.....	41
1. Propust većine da navede koji pravni uslovi su primjenjeni u vezi sa chapeau elementom krivičnog dela zločini protiv čovečnosti – rasprostranjenim ili sistematskim napadom na civilno stanovništvo	41
2. Propust Veća da izloži materijalno pravo u vezi s ratnim zločinima.....	42
3. Zahtev većine da učesnici u UZP-u moraju imati identične stavove – “identité de vues” – neobjašnjen i neutemeljen koncept	43
4. Propust Veća da izloži materijalno pravo o fizičkom činjenju progona putem govora	43
5. Propust većine da objasni ili navede na kojem je pravu utemeljilo svoj dodatni uslov za actus reus podsticanja	45
6. Propust većine da objasni zašto u svojoj analizi pomaganja i podržavanja izvesno ponašanje ne uzima u obzir.....	45
7. Zaključak.....	46
III. DRUGA ŽALBENA OSNOVA: VEĆE JE NAPRAVILO ČINJENIČNU GREŠKU TIME ŠTO JE OPTUŽENOM IZREKLO OSLOBAĐAJUĆU PRESUDU	47
A. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da <i>chapeau</i> elementi zločina protiv čovečnosti nisu dokazani	47
1. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da u Hrvatskoj i BiH nije postojao rasprostranjen i sistematski napad.....	47
2. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da u odnosu na zločine u Vojvodini (Srbija) nije postojala veza s oružanim sukobom i da nije postojao rasprostranjen i sistematski napad.....	48
(a) Krivična dela “počinjena su u oružanom sukobu”	48
(b) Krivična dela bila su sastavni deo rasprostranjenog ili sistematskog napada ..	50
(i) Između krivičnih dela počinjenih u Hrtkovcima i napada u Hrvatskoj i BiH postojao je neksus	50
(ii) U Hrtkovcima je postojao rasprostranjen i sistematski napad	51
3. Zaključak.....	53
B. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da Šešelj nije odgovoran za zločine kao učesnik u UZP-u	53
C. Veće je napravilo činjeničnu grešku time što je zaključilo da Šešelj nije podsticao na činjenje zločina.....	57
1. Šešeljevi govor podsticali su na nasilje protiv nesrpskog stanovništva	58
2. Šešeljevi govor su u znatnoj meri doprineli činjenju zločina	59
(a) Šešelj je podsticao na činjenje zločina u Hrvatskoj.....	60
(b) Šešelj je podsticao na činjenje zločina u BiH	62
(c) Šešelj je podsticao na zločine u Hrtkovcima.....	64
3. Zaključak.....	64
D. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da Šešelj nije pomagao i podržavao zločine	65

E. Veće je napravilo činjeničnu grešku time što je zaključilo da Šešelj nije fizički počinio progone, kao ni deportaciju i druga nehumana dela (prisilno premeštanje)	65
1. Šešelj je fizički počinio progone, kao i deportaciju i prisilno premeštanje u Hrtkovcima	65
2. Šešelj je fizički počinio progone u Vukovaru	70
3. Zaključak	71
IV. PRAVNO SREDSTVO	71
A. Žalbeno veće Šešelja treba da прогласи кривично одговорним и да му изрекне одговарајућу казну.....	72
1. Zaključci o ratnim zločinima	72
2. Zaključci o zločinima protiv чoveчности	72
(a) Žalbeno veće bi trebalo да укine zaključke већине и донесе zaključке о <i>chapeau</i> елементима злочина против човечности	72
(b) Žalbeno veće bi trebalo да донесе zaključke о <i>chapeau</i> елементима у вези са <i>mens rea</i> за злочине против човечности	73
(c) Žalbeno veće bi trebalo да донесе zaključке о злочинима против човечности у осnovи	73
(i) Прогони засновани на истим делима у основи као ратни злочини чије је постојање Веће утврдило	74
(ii) Прогони по основу муčења, премлаćivanja и плјаčке и увођења рестриктивних и дискриминаторних мера	74
(iii) Прогони по основу присилног раселјавања, као и депортације и присилног премештања	75
(d) Zaključak	76
3. Zaključci о одговорности по основу UZP-a	76
(a) Žalbeno veće bi trebalo да укine zaključke већине и донесе zaključке о zajедничком злочиначком циљу	76
(b) Žalbeno veće bi trebalo да донесе zaključке о другим елементима одговорности по основу UZP-a	76
(i) Шешије значајно допринео zajедничком злочиначком циљу	76
(ii) Шешије је делio намеру за злочине са другим учесnicima у UZP-u	77
(iii) Злочини починjeni у спровођењу zajедничког циља могу се приписати учесnicima у UZP-u	78
(c) Zaključak	80
4. Zaključci о подстicanju	80
(a) Žalbeno veće bi trebalo да укine zaključke већине и донесе zaključke за <i>actus reus</i> подстicanja	80
(b) Žalbeno veće bi trebalo да донесе zaključke за <i>mens rea</i> подстicanja	80
(c) Zaključak	81
5. Zaključci о помaganju и подрžavanju	81
(a) Žalbeno veće bi trebalo да укine zaključke већине и донесе zaključke за <i>actus reus</i> помaganja и подрžavanja	81
(b) Žalbeno veće bi trebalo да донесе zaključke за <i>mens rea</i> помaganja и подрžavanja	82
(c) Zaključak	82

Prevod

6. Zaključci o fizičkom činjenju progona, deportacije i prisilnog premeštanja putem govora	82
7. Žalbeno veće bi trebalo da osudi Šešelja	83
8. Žalbeno veće bi trebalo Šešelju da izrekne odgovarajuću kaznu	83
B. Alternativno, Žalbeno veće treba da naloži ponovljeno suđenje	83
V. DEKLARACIJA PO PRAVILU 138 MMKS-A	85

I. PREGLED

1. Oslobađajuća presuda, koju je Vojislavu Šešelju izrekla većina sudija Pretresnog veća (dalje u tekstu: većina) sadrži velike nedostatke koji moraju biti ispravljeni. Iako nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi Šešelju izrekao oslobađajuću presudu na osnovu predočenih dokaza, u Presudi najviše zabrinjava činjenica da je presuđivanje bilo izuzetno neadekvatno.
2. Nisu samo optuženi, tužilaštvo i Žalbeno veće ti koji treba da razumeju osnovu zaključaka u Presudi. Takođe je važno da se žrtve, svedoci i javnost uvere da je presuđivanje u predmetu bilo primereno. To iziskuje da oni mogu da razumeju razloge za iznenađujuće zaključke u Presudi. Oni to, međutim, ne mogu. Većina navodi nedovoljne razloge zašto krivična dela jesu ili nisu dokazana i samo taksativno navodi zaključke od jedne rečenice bez ikakve analize dokaza.
3. Žrtve i javnost moraju biti u mogućnosti da shvate kako to da je MKSJ – nakon više od 20 godina postojanja – mogao da donese zapanjujući zaključak da nije postojao rasprostranjen ili sistematski napad usmeren protiv civilnog stanovništva u Hrvatskoj i BiH, iako su ti masovni zločini, počinjeni tokom kampanje etničkog čišćenja, bili razlog osnivanja MKSJ-a. I u ovom slučaju, oni nisu u mogućnosti da to učine jer većina iznosi svoj zaključak u samo dva paragrafa, pozivajući se na svega dva dokaza. To nije zato što nema dokaza o rasprostranjenim i sistematskim zločinima. Naprotiv, jedna od grešaka koja najviše uznenirava u Presudi je upravo činjenica da se ne razmatraju brojni dokazi o velikom broju zločina počinjenih tokom kampanje etničkog čišćenja koja je suštinsko pitanje u ovom predmetu. Obrazložena presuda ne može se doneti bez razmatranja tih dokaza.
4. Tu nije kraj zanemarivanju dokaza. Većina se ne bavi dokazima koji su očigledno relevantni za pitanje Šešeljeve namere. Većina opisuje Šešeljeve stavove kao puke političke aspiracije, a za njegove izjave i raspoređivanje šešeljevacca iznosi da su oni verovatno imali za cilj samo da doprinesu ratnom naporu i zaštiti Srba izvan Srbije. Većina ne razmatra dokaze uvrštene u spis koji pokazuju da su Šešeljevi ciljevi i ideologija bili jasno zasnovani na etničkom čišćenju i prisilnom proterivanju nesrba sa područja na koja je on polagao pravo. Većina se takođe ne bavi brojnim Šešeljevim izjavama datim u predmetno vreme koje su prožete pozivima na proterivanje i

pretnjama osvetom upućenim Hrvatima i Muslimanima usled čega će teći "reke krvi". Obrazložena presuda ne može se doneti bez razmatranja tih dokaza.

5. Većina pogrešno shvata navode tužilaštva da su političke aspiracije u suštini bile zločinačke, a za koje većina zaključuje da to nisu bile oslonivši se na fragmentarno tumačenje dokaza uzetih van konteksta. Na taj način, većina izbegava da razmatra ključne argumente tužilaštva u vezi s odgovornošću: da je jedini razuman zaključak koji se, na osnovu dokaza da su Šešelj i drugi navodni učesnici u UZP-u formirali, kontrolisali i razmestili srpske snage koje su vršile dugotrajnu kampanju etničkog čišćenja nesrpskog stanovništva, može izvesti taj da je postojao zajednički zločinački cilj.

6. Većina takođe ne navodi koje materijalno pravo primjenjuje, čak ni kad usvaja novi pravni koncept, poput uslova postojanja "*identité de vues*" među učesnicima u UZP-u.

7. Činjenica da važni zaključci nisu obrazloženi, kao i to da ključni dokazi i ključni argumenti tužilaštva nisu razmatrani, predstavlja propust da se doneše obrazložena presuda. To je greška u primeni prava koja obesnažuje celu Presudu, kao što stoji u prvoj žalbenoj osnovi. Greške na koje se ukazuje u bilo kojem od daljih poglavljja teksta dovoljne su da se obesnaži Presuda. Pored toga, kumulativno sagledane, te greške fundamentalno narušavaju svako poverenje u Presudu ili pristup većine prilikom presuđivanja.

8. Ukoliko Žalbeno veće smatra da su razlozi navedeni u Presudi dovoljni, druga žalbena osnova pokazuje da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao Šešelja proglašiti nevinim i da je, usled toga što mu je izrečena oslobođajuća presuda po svim tačkama Optužnice, došlo do neostvarivanja pravde.

9. U svakom slučaju, Žalbeno veće mora da interveniše kao što je navedeno na kraju podneska, u delu posvećenom pravnom sredstvu. Ako se ova potpuno neprimerena Presuda potvrди, postoji opasnost ozbiljnog narušavanja kredibiliteta MKSJ-a i MMKS-a.

II. PRVA ŽALBENA OSNOVA: PRETRESNO VEĆE JE POGREŠNO PRIMENILO PRAVO JER NIJE DONELO OBRAZLOŽENU PRESUDU

A. Uvod

10. Presuda je trebalo da sadrži merodavnu sudsку presudu donetu u skladu s dokazima i argumentima strana, kao i uvreženim pravnim standardima.¹ To nije slučaj.

11. Većina je neprekidno odbacivala složene činjenične navode a da nije izvršila gotovo nikakvu analizu dokaza u spisu. Neupućena osoba, čitajući Presudu, mogla bi da zaključi da je tužilaštvo zaboravilo da predoči dokaze kako bi potkrepilo najvažnije navode iz Optužnice. Neupućeni čitalac greši ako tako misli. Spis u ovom predmetu obiluje dokazima o krivici koji su u Presudi izostavljeni ili su pomenuti tek u prilog banalnim zaključcima koji su irelevantni u odnosu na svrhu u koju su predočeni. Usled toga, ne postoji ocena obilja dokaza o zločinima niti namere optuženog i imenovanih učesnika u UZP-u. Premda pretresna veća ne moraju da se pozivaju na iskaz svakog svedoka ili svaki dokaz u spisu,² u presudi se svakako moraju razmotriti tako očito relevantni dokazi. Iako postoji uslov da se ključna pitanja kredibiliteta moraju razmotriti,³ važna pitanja u vezi sa svedočenjem svedoka koji su izmenili svoje izjave, kao i u vezi s optuženim, ostala su nerazmotrena.

12. U Presudi nisu zadovoljeni ni najosnovniji standardi obrazloženog mišljenja.⁴ U njoj se daje površna analiza od dva paragrafa, na osnovu koje su odbačeni *chapeau* elementi zločina protiv čovečnosti počinjenih u Hrvatskoj i BiH i taksativno se iznose zaključci od jedne rečenice o ratnim zločinima za koje se tereti. Pogrešno se tumače ključni argumenti tužilaštva o tome zašto optuženi snosi individualnu odgovornost i ne daje se objašnjenje pravnih osnova novih koncepata koji su usvojeni. To nije

¹ Mani, str. 33. V. takođe predmet *Boldea*, par. 28-30; Predmet *Suominen*, par. 37; Predmet *Hiro Balani*, par. 28.

² Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka*, par. 23.

³ Drugostepena presuda u predmetu *Niagerura*, par. 174; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 125.

⁴ V. član 23(2) Statuta; Pravilo 98ter(C) Pravilnika.

Prevod

“najbrižljivija analiza” predmeta⁵ u kojoj se, na tražen jasan i artikulisan način, iznose činjenični i pravni zaključci veća.⁶

13. Presuda ima toliko nedostataka da strane u postupku i Žalbeno veće ne mogu da razumeju i ocene na koji način su dokazi i zaključci razmotreni u Presudi.⁷ Činjenica da nije doneta obrazložena presuda predstavlja grešku u primeni prava⁸ koja obesnažuje Presudu u celini.

B. Većina se nije bavila pitanjima vezanim za dokaze i očigledno relevantnim dokazima

1. Većina se nije bavila suštinskim pitanjima vezanim za dokaze u ovom predmetu

14. Većina nije dala obrazloženo mišljenje o ključnim pitanjima vezanim za dokaze u ovom predmetu koji se tiču kredibiliteta i težine⁹ koju treba pridati svedočenju svedoka koji su promenili svoju izjavu, svedočenju optuženog u predmetu *Milošević*¹⁰ i izjavi koju je dao na osnovu pravila 84bis Pravilnika.¹¹

15. Veće nije uzelo u obzir većinu Šešeljevih javnih izjava iz predmetnog vremena, u kojima se on otvoreno zalagao za proterivanje Muslimana i Hrvata sa teritorije na koju je polagao pravo kao deo Velike Srbije.¹² Veće se, umesto toga, u velikoj meri oslonilo na iskaz koji je Šešelj dao u predmetu *Milošević*¹³ i njegovu izjavu na osnovu pravila 84bis,¹⁴ a da nijednom nije ocenilo verodostojnost njegovih

⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 19.

⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Hadžihasanović*, par. 13. V. Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 13.

⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kumarac*, par. 41.

⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Župljanin*, par. 142; Drugostepena presuda u predmetu *Simatović*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 92; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka*, par. 23.

⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 174; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 125; Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 146-147.

¹⁰ Šešelj, DP P00031 (javno).

¹¹ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 3-7, 639-670. V. takođe Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, par. 1-7.

¹² V. dole II.B.3.(b).

¹³ V. Šešelj, DP P00031 (javno).

¹⁴ V. Presuda, par. 107, 119, 128, 135, 155, 180, 206, 329, fusnote 5, 14, 29, 32-33, 35-39, 42, 60, 64-65, 69, 73, 75, 85, 87, 91-92, 95-97, 101, 107, 109, 116, 119, 122-124, 131-133, 149, 159-160, 175, 182, 187-188, 207, 228-235, 238-239, 275, 282-284, 309, 369-371, 380-381, 385, 395.

Prevod

tvrđnji da je nevin, datih u vlastitom interesu.¹⁵ Veće je zaključilo da, time što je zagovarao ideju Velike Srbije, Šešelj nije imao namjeru da se počine zločini.¹⁶ Stoga je ključna komponenta analize Veća u odnosu na UZP gotovo potpuno lišena druge podrške.¹⁷ Ovo je, u najmanju ruku, propust da se iznese obrazloženo mišljenje.

16. Brojni funkcioneri SRS-a dali su tužilaštvu izjave u prilog njegove krivice, a zatim su ih izmenili tokom svedočenja pred Većem.¹⁸ Sudija Lattanzi je zaključila da ti slučajevi izmene izjava ukazuju na to "da su svedoci tužilaštva bili izloženi atmosferi zastrašivanja, ucena, pretnji i straha" od strane optuženog i njegovih saradnika.¹⁹ U ranijoj fazi postupka, delovalo je da se Veće slaže s tim zaključkom budući da je 2008. godine ocenilo da je "teško poverovati u verodostojnost"²⁰ Stojanovićevog objašnjenja zašto menja svoju izjavu, a 2011. je prihvatio zaključak *amicus* tužioca da su tvrdnje svedoka koji su izmenili svoje izjave i tvrdili da ih je tužilaštvo zastrašivanjem nateralo da daju lažne izjave, bile "lažne", da ih "demantuju" transkripti i da su "preterane".²¹ Tužilaštvo je iznelo tvrdnju da pismene izjave svedoka koji su izmenili svoje izjave treba da se uzmu u obzir, a da njihove izmenjene izjave treba odbaciti, budući da pismene izjave sadrže indicije pouzdanosti kao i pouzdane činjenice potkrepljene drugim dokazima, tako da im Veće može pridati značaj.²² Veće se samo jednom osvrnulo na razlike između ranijih izjava i kasnijeg svedočenja u sudnici, kada je na početku Presude navelo da usvaja opštu sudsku praksu u smislu da se prednost generalno daje svedočenju *viva voce*.²³ Pa ipak, većina se tokom cele Presude oslanjala kako na *viva voce* svedočenja svedoka koji su izmenili svoje izjave, tako i na njihove izjave date izvan sudnice, slobodno se služivši i jednim i drugim, bez ocene kredibiliteta tih svedoka s obzirom na dati obrazac izmena izjava.²⁴ Premda povremeno prihvata da postoje nedoslednosti između ranije

¹⁵ V. Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 21.

¹⁶ Presuda, par. 230.

¹⁷ V. dole II.B.3 i IV.A.3.(b)(ii).

¹⁸ Svedoci koji su izmenili svoje izjave su Zoran Rankić (zamenik načelnika Ratnog štaba SRS-a), Aleksander Stefanović (generalni sekretar SRS-a), Jovan Glamočanin (potpredsednik SRS-a), Nebojša Stojanović, Nenad Jović, Vojislav Dabić i svedok VS-037. Još četiri svedoka su dala izjave, ali nisu svedočila: Ljubiša Petković, Zoran Drazilović, svedok VS-026 i svedok VS-034.

¹⁹ Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, par. 5.

²⁰ Odluka o Stojanovićevim izjavama, par. 15.

²¹ Odluka po Šešeljevom zahtevu za pokretanje postupka za nepoštovanje suda, par. 22.

²² Završni podnesak tužilaštva, par. 639-670.

²³ Presuda, par. 26.

²⁴ Rankić: Presuda, par. 108, 244, fusnote 58, 87, 175 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, fusnote 65, 86, 87, 95, 104, 113, 118, 175, 182, 183, 213, 348, 363 (poziva se na izjave). Stefanović: MICT-16-99-A

datih izjava i svedočenja u sudnici,²⁵ većina ne pridaje težinu tim protivrečnostima, ne navodi kojoj verziji daje prednost niti čak razmatra da li su se brojne izmene izjava odrazile na pravilo po kojem usmenom svedočenju treba dati prednost.

17. Na primer, većina nije ni konstatovala da je [REDIGOVANO] da je Petković, načelnik štaba SRS-a, koji je osuđen za nepoštovanje suda jer je odbio da svedoči,²⁶ [REDIGOVANO]²⁷ [REDIGOVANO]²⁸ Isto tako, većina ne navodi da je Šešelj tri puta osudivan zbog obelodanjivanja identiteta zaštićenih svedoka, što je bio očigledan pokušaj da pokaže da zaštitne mere Veća nisu delotvorne, kao i da mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od skoro pet godina.²⁹ To ponašanje je moralo biti od ključne važnosti kada je većina ocenjivala verodostojnost svedoka koji su izmenili svoju izjavu, kao i samog Šešeljevog svedočenja, budući da se on predano trudio da ometa postupak. U Presudi se ne navodi nijedan od ovih događaja.

2. Većina nije razmatrala dokaze o masovnim zločinima koje su počinile srpske snage, što je bila suština teze tužilaštva

18. U Presudi možda najviše zabrinjava činjenica da nije razmatran ogroman broj dokaza o sistematskim masovnim zločinima koje su, u velikim delovima Hrvatske i BiH, počinile srpske snage, uključujući šešeljevce. Reč je o dokazima koji pokazuju da su, sve u svemu, stotine hiljada nesrba prisilno raseljene iz svojih domova, ubijene, zlostavljane, mučene i bile zatočene u nehumanim uslovima, i podvrgnute najgorim zlostavljanjima.³⁰

19. Ne samo da je masovni karakter zločina relevantan, već su zločini vršeni na osnovu doslednog obrasca koji je morao biti uzet u obzir: od avgusta 1991. do kraja

Presuda, fusnote 37, 85 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, fusnote 85, 106, par. 244 (poziva se na izjave). Glamočanin: Presuda, par. 244, 263 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, fusnote 259, 275 (poziva se na izjave). Stojanović: Presuda, fusnota 170 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, fusnote 97, 170, 183-184 (poziva se na izjave). Jović: Presuda, fusnote 188, 192, 194-195 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, par. 244, fusnote 125, 187-188, 192, 194-195 (poziva se na izjave). Dabić: Presuda, fusnote 128, 130, 176, 207, 209, 212-216 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, fusnote 128, 176, 207-209, 212-216, 219-220 (poziva se na izjave). [REDIGOVANO] Svedok VS-037: Presuda, fusnote 26, 110, 177, 187-189, 199 (poziva se na svedočenje u sudnici); Presuda, fusnote 177, 187-189, 199 (poziva se na izjave) [REDIGOVANO].

²⁵ V. Presuda, par. 141, 256, 314-315.

²⁶ Odluka o nepoštovanju suda u predmetu *Petković*, par. 80.

²⁷ [REDIGOVANO].

²⁸ [REDIGOVANO].

²⁹ Presude Šešelju zbog nepoštovanja suda.

³⁰ V. dole II.C.2.(c).

1993, najpre u Hrvatskoj a potom i u BiH, srpske snage su zauzimale teritorije na koje su Srbi polagali pravo, često pritom prisiljavajući nesrpsko stanovništvo da beži. Srpske vlasti su preduzimale diskriminatorne mere u odnosu na nesrbe, stvarale atmosferu straha i prisilile mnoge druge nesrbe da odu.³¹ Nesrpski civili i ratni zarobljenici su ubijani, zlostavljeni i držani zatočeni u nehumanim uslovima.³² Mnogi među onima koji su ostali su naposletku privredeni, vojno sposobni muškarci su izdvojeni i zatočeni, a većina preostalih nesrba, ako ne i svi, prisilno je raseljena na druga mesta.³³

20. U ovom predmetu ne može se presuditi ukoliko se ne razmotri tako veliki korpus dokaza. Ti dokazi su se morali uzeti u obzir kako bi se na bilo kakav smislen način utvrdilo da li je postojao rasprostranjen ili sistematski napad na nesrpsko stanovništvo. Veće je trebalo da im odredi težinu kako bi moglo da oceni argumente o tome da li su krivična dela za koja se tereti u Optužnici počinjena u svrhu ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja. To je kontekst neophodan za ocenu značenja i uticaja Šešeljeve nasilne i diskriminatorne propagande.³⁴

21. U Presudi se opsežno razmatra istorijski kontekst sukoba u bivšoj Jugoslaviji³⁵ i posebno ističu politički kontekst,³⁶ institucionalne strukture i ustavna pitanja,³⁷ dok se brojni dokazani ratni zločini taksativno navode van konteksta u po jednoj rečenici.

22. Većina ne samo da ne razmatra obrazac ratnih zločina za koje je konstatovala da su dokazani, već izričito odbacuje dokaze koje je tužilaštvo bilo dozvoljeno da predoči kako bi dokazalo sličan obrazac zločina u opština van okvira Optužnice.³⁸ Relevantnost obrasca zločina, posebno kad je reč o *chapeau* elementu zločina protiv čovečnosti i o odgovornosti za UZP, nije samo pitanje logike. Relevantnost tog obrasca su u pretpretresnoj fazi postupka prihvatili Veće (u drugom sastavu) i pretpretresni sudija Antonetti. On je dozvolio tužilaštву da, kako bi, *inter alia*,

³¹ V. npr. VS-1111, T. 7706 (javno), [REDIGOVANO]; VS-1055, T. 7817-7818 (javno). V. takođe Džafić, DP P00840, par. 3 (javno); VS-1060, T. 8575-8577 (javno); Tot, DP P00843, par. 91-92 (javno); VS-1013, T. 5191-5195 (javno); [REDIGOVANO]; Kujan, DP P00524, str. 5 (javno).). V. takođe dole II.C.2.(c), par. 63-65.

³² V. dole II.C.2.(c), par. 60.

³³ V. takođe dole II.C.2.(c), par. 66-71.

³⁴ V. dole II.B.3.(b).

³⁵ V. npr. Presuda, par. 31-51.

³⁶ V. npr. Presuda, par. 52-62.

³⁷ V. npr. Presuda, par. 63-102.

³⁸ Presuda, par. 29.

dokazalo cilj i metod UZP-a i kampanje progona u Hrvatskoj i BiH, predoči dokaze o zločinima u opština za koje je tužilaštvu naloženo da ih izuzme iz Optužnice.³⁹

23. Tim više iznenadjuje da većina nije uzela u obzir dokaze o obrascu jer oni nisu poslužili ničem drugom osim tome da se "dupliraju veoma slične optužbe".⁴⁰ Naravno, upravo to je razlog zašto su dokazi o obrascu i predočeni. Sličnosti pokazuju postojanje obrasca, a na osnovu tog obrasca se izvode zaključci.

24. Većina takođe zanemaruje veliki broj drugih dokaza koji pokazuju rasprostranjen i sistematski karakter zločina u Hrvatskoj i BiH. Na primer:

- Nezavisni međunarodni posmatrači su u potpunosti bili upoznati sa zločinima koji su vršeni i to je dokumentovano u izveštajima koji su uvršteni u spis. Posmatračka misija Evropske zajednice na Balkanu opisala je kampanju srpskih snaga u Hrvatskoj sledećim rečima: "U bezbrojnim malim selima po celim velikim područjima te teritorije ubijaju stanovnike hrvatske nacionalnosti ili ih prisiljavaju da odu posle čega im sela buldožerima sruvne sa zemljom. [...] ona se jednostavno i bezobzirno uništavaju."⁴¹ Iz neobjašnjivih razloga, na ovaj izveštaj se u Presudi poziva samo kada se razmatraju ustavne promene koje nisu sporne.⁴² Na izveštaj organizacije Helsinki Watch od 27 strana, u kojem se detaljno navode masovni zločini koje su srpske snage počinile u Hrvatskoj i u kojem se kaže da je "[s]rbijanska vlada [...] prešla preko, i u nekim slučajevima, podržala stvaranje najmanje tri paravojne formacije u Srbiji koje deluju u Hrvatskoj. Čini se da je najbrutalnija od njih grupa koju vodi Vojislav Šešelj"⁴³ — poziva se samo u nizu citata koji podržavaju zaključak da razaranje Vukovara nije bilo bezobzirno⁴⁴ i da su šešeljevci sudelovali u ubijanju zatočenika na

³⁹ Odluka u vezi s primenom pravila 73bis, par. 17, 19. V. takođe par. 28 (javno); Odluka po zahtevu broj 311, str. 4.

⁴⁰ Presuda, par. 29.

⁴¹ DP P00412, str. 13 (javno).

⁴² Presuda, par. 37-39.

⁴³ DP P00183, str. 2 (javno).

⁴⁴ Presuda, par. 204(a), fusnota 172.

poljoprivrednom dobru Ovčara.⁴⁵ Istu sudbinu je u Presudi imao i izveštaj Mazowieckog, specijalnog izvestioca Komisije UN-a za ljudska prava.⁴⁶

- Premda se Presuda često poziva na Milana Babića,⁴⁷ učesnika navedenog UZP-a, ne navode se dokazi da su srpske snage, uključujući JNA,

vodil[e] borbena dejstva na taj način da [su] [...] nateral[e] čitavo stanovništvo i pripadnike oružanih snaga hrvatske Vlade i čitavo stanovništvo na povlačenje i sklanjanje sa tih prostora. Na taj način, JNA je [...] vodila rat na način da je prostore koje ona zaposedne, praktično na tim prostorima nije ostajalo hrvatsko stanovništvo ili ga je bio vrlo malo.⁴⁸

- Većina čak ignoriše desetine činjenica o kojima je presuđeno a koje pokazuju da je preuzimanje vlasti u opština od strane srpskih snaga u BiH nužno značilo upotrebu sile i straha⁴⁹ i da je obično bilo propraćeno zločinima i okrutnom represijom nad nesrpskim civilima:

Preuzimanje vlasti od strane vojske uglavnom je praćeno granatiranjem, snajperskim napadima i sakupljanjem nesrba sa područja. Posledica ovakve taktike često je bila pogibija civila i beg nesrba. Zatim su preostali nesrbi prisiljavani da se okupe na sabirnim mestima u gradovima kako bi bili zatvarani, premlaćivani i prisiljavani da pevaju četničke pesme, oduzimane su im dragocenosti, a sve je to praćeno uništavanjem lične imovine i nekretnina širokih razmara.⁵⁰

Ovaj "opšti" obrazac zlostavljanja ponovljen je u Zvorniku, na širem području Sarajeva, u Mostaru i Nevesinju. Srpske snage su "izvršile masovni progon Muslimana,"⁵¹ Muslimani su "uznemirava[ni]",⁵² "iseljeni",⁵³ "zatočava[ni]"⁵⁴

⁴⁵ Presuda, par. 207(b), fnsnota 184.

⁴⁶ DP P00982 (javno) na koji se poziva samo u Presudi, par. 207(b), fnsnota 184.

⁴⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 124.

⁴⁸ Babić, DP P01137, str. 92-94 (javno).

⁴⁹ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-104. I u ovom slučaju, Veće se pozvalo na Odluku o činjenicama o kojima je presuđeno I-104 samo u delu 'Opšti kontekst', V. Presuda, par. 45.

⁵⁰ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-172. Iako ne upućuje na ovaj opis rasprostranjenih zločina prilikom analize baze zločina ili zajedničkog zločinačkog cilja, Veće se na njega poziva u prilog tezi da je oružani sukob u BiH postojao tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. V. Presuda, fnsnota 160.

⁵¹ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-158.

⁵² Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-157, 165.

⁵³ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-176.

⁵⁴ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-135-136, 152.

Prevod

i podvrgnuti “represivni[m] mera[ma]”,⁵⁵ a žene i deca “među kojima je bilo i beba” danima su držani bez hrane i vode⁵⁶ da bi napisetku bili ubijeni.⁵⁷ Drugde u BiH,⁵⁸ “masovna”,⁵⁹ dela nasilja vršena su nad “desetin[ama] hiljada” civila⁶⁰ koji su držani zatočeni u “uslovima [...] posebno teški[m]”,⁶¹ bez dovoljno hrane, vode ili medicinske nege,⁶² ispitivani u “okolnostima prisile i prinude”,⁶³ “teško prebijani uz pomoć raznih objekata kao što su puške, metalne šipke, palice za bejzbol, metalni lanci, policijski pendreci i noge od stolica”,⁶⁴ i podvrgavani “gnusn[im]” delima uključujući seksualno zlostavljanje i “vađenje zuba”.⁶⁵ Isto tako, u Hrvatskoj, “stotine” nesrba je ubijeno nakon što su srpske snage okupirale Vukovar u novembru 1991.⁶⁶ “Većina preostalog nesrpskog stanovništva grada isterana je.”⁶⁷

25. Zanemarivanje obilja očigledno relevantnih dokaza koji se tiču ključnih pitanja u predmetu, uključujući *chapeau* elemente zločina protiv čovečnosti, postojanje zajedničkog zločinačkog cilja i Šešeljevu namjeru, predstavlja grešku u primeni prava⁶⁸ koja obesnažuje celu Presudu.

3. Većina ne razmatra dokaze o Šešeljevoj namjeri

26. Iako većina konstatiše da nema dovoljno dokaza o tome da su Šešeljevi politički ciljevi povlačili sa sobom činjenje zločina,⁶⁹ ona ne ocenjuje dokaze koji su najrelevantniji za njegovu zločinačku namjeru i, samim tim, postojanje zajedničkog zločinačkog cilja: dokaze o četničkoj ideologiji i ciljevima koje je Šešelj usvojio, o tome da je sebe u javnosti predstavljao kao ratobornu i nasilnu ličnost i o većini

⁵⁵ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-155.

⁵⁶ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-188-189.

⁵⁷ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-190-192.

⁵⁸ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-274-293, 295, 297-298, 300, 314, 324-325, 327.

⁵⁹ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-274.

⁶⁰ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-325.

⁶¹ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-324.

⁶² Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-297.

⁶³ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-289.

⁶⁴ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-290, 293.

⁶⁵ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-295.

⁶⁶ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno III-4.

⁶⁷ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno III-4.

⁶⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 23.

⁶⁹ Presuda, par. 238.

njegovih brojnih govora koji obiluju huškačkim izjavama u kojima se podstiče na zločine nad nesrbima.

(a) Većina ne razmatra dokaze o Šešeljevoj ideologiji i ciljevima

27. Većina zaključuje da je Šešeljev cilj stvaranja Velike Srbije *a priori* politički.⁷⁰ Međutim, ona se nikada ne bavi dokazima o suštini Šešeljeve ideologije i ciljeva.

28. Dokazi pokazuju da je Šešelj usvojio četničku ideologiju i ciljeve zasnovane na etničkom čišćenju i prisilnom proterivanju nesrpskog stanovništva.⁷¹ Jedan od glavnih ciljeva četničkog pokreta bio je stvaranje Velike Srbije bez nacionalnih manjina.⁷² Za osnivače četničkog pokreta, stvaranje Velike Srbije iziskivalo je “[p]reseljavanje i izmen[u] žiteljstva, naročito Hrvata sa srpskog i Srba sa hrvatskog područja”.⁷³

29. Pozivajući se na četničke tradicije, Šešelj je sebe proglašio vojnim vođom, osnovao vojno krilo svoje stranke i formirao Ratni štab kada je proglašena neposredna ratna opasnost u oktobru 1991.⁷⁴ Crna četnička zastava koju su nosili njegovi šešeljevci, sa slikom lobanje i ukrštenih kostiju, predstavljala je četničku ikonografiju svesno preuzetu iz Drugog svetskog rata.⁷⁵ Zalagao se za militarističke tradicije četničkog pokreta,⁷⁶ opisivao sebe kao vojnog komandanta,⁷⁷ duboko poštovao svoju titulu vojvode,⁷⁸ zajedno sa SRS-om slao šešeljevce u Hrvatsku i BiH,⁷⁹ u vojničkoj

⁷⁰ Presuda, par. 230.

⁷¹ DP P00153, str. 1 (javno).

⁷² DP P00164, str. 45-46 (javno); P01263, str. 1-3, 15 (javno); P01170 (javno); P00141, str. 2 (javno).

⁷³ DP P00141, str. 2 (javno).

⁷⁴ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Petković, DP C00011, str. 6 (javno); C00018, par. 39 (javno); C00013, str. 21 (javno); C00014, str. 24 (javno); [REDIGOVANO]. V. takođe Šešelj, DP P00031, str. 1077-1078 (javno).

⁷⁵ DP P01181, str. 13-14 (javno).

⁷⁶ Tomić, T. 2995, T. 3029-3039; DP P01322 (javno).

⁷⁷ DP P00154, str. 2 (javno); P00059 (javno); [REDIGOVANO]; Glamočanin, DP P00688, par. 59 (javno); VS-033, T. 5510 (javno).

⁷⁸ DP P00150, str. 3 (javno); P00164, str. 57-74 (javno); P01213, str. 2 (javno); P01322, str. 1 (javno); Theunens, T. 4214-4215 (javno).

⁷⁹ DP P00185 (javno); P01280, str. 2 (javno); P00644, str. 14 (javno); P00067, str. 1 (javno); P00068, str. 1 (javno); P01263, str. 6 (javno); Šešelj, DP P00031, str. 665, 792-793, 862; Rankić, DP P01074, par. 101-113 (javno); DP P01230, str. 11 (javno); P01248, str. 6 (javno); P01002 (javno).

Prevod

odeći se pojavljivao na linijama fronta⁸⁰ i dodeljivao titulu vojvode šešeljevcima,⁸¹ uključujući i one za koje je uvrđeno da su činili teška krivična dela.⁸²

30. Šešelj se hvalio da svesno uništava simbole drugih grupa.⁸³ Časopisi Srpske radikalne stranke (SRS) i Srpskog četničkog pokreta (SČP), na čijem je čelu bio Šešelj,⁸⁴ promovisali su četničke ideale koje su usvojili šešeljevci razmešteni u Hrvatskoj i BiH.⁸⁵

31. Umereni političari poput Zorana Đindića ukazivali su na opasnost zbog "verbaln[e] i vizueln[e] militarizacij[e]" od strane onih poput Šešelja i SRS-a.⁸⁶

32. Bliska povezanost četničke ideologije i zločina bila je opšte prihvaćena, a Šešeljevom SČP-u⁸⁷ uskraćena je prijava u registar političkih organizacija jer

[i]z novije istorije Jugoslavije poznato je da su pripadnici četničkog pokreta u Drugom svetskom ratu okončali rat kao poražena strana, a njihove vođe su od strane narodnih sudova osuđeni kao ratni zločinci zbog izvršenih pokolja i drugih vidova terora nad stanovništvom Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.⁸⁸

33. Činjenicu da većina nije razmatrala očigledno relevantne dokaze dodatno potvrđuje način na koji je tretirala veštaka istoričara, Yvesa Tomića. Veće je zanemarilo Tomićev zaključak da su osnivači četničkog pokreta želeli

[č]išćenje državne teritorije od svih narodnih manjina i nenacionalnih elemenata. [...] U krajevima očišćenim od narodnih manjina i nenacionalnih elemenata izvršiti naseljavanje Crnogorcima (u obzir dolaze siromašne nacionalno ispravne i poštene porodice).⁸⁹

⁸⁰ V. npr. DP P00185 (javno); P00184 (javno).

⁸¹ DP P00217 (javno); P00218 (javno). V. takođe DP P00256 (javno); P00644, str. 14 (javno).

⁸² DP P00644, str. 14 (javno). Na primer, Šešelj je komandanta odreda Leva Supoderica, Kamenog, proglašio vojvodom. DP P00217, str. 5 (javno). V. Presuda, par. 207(a)-(d).

⁸³ DP P01264, str. 32 (javno). V. takođe str. 10; DP P01263, str. 2-3 (javno).

⁸⁴ Presuda, par. 52, 55.

⁸⁵ DP P01280 (javno); P00937 (javno); P01289 (javno); P01290 (javno). Intervjui za radio: DP P01189 (javno); P01190 (javno); P01204 (javno); P01215 (javno); P01216 (javno); P01227 (javno). Intervjui za televiziju: DP P01185 (javno); P01193 (javno); P01297 (javno); P01194 (javno); P01195 (javno); P01201 (javno); P01205 (javno); P01207 (javno); P01226 (javno).

⁸⁶ DP P01282, str. 2 (javno). V. takođe DP P01258, str. 76-77 (javno).

⁸⁷ SRS je usvojio istu četničku ideologiju i zapravo prihvatio SČP u svoje redove, kao što je Šešelj jasno rekao u svojim izjavama za javnost: DP P00153, str. 2, 11-12 (javno); P00164, str. 85 (javno); Tomić, T. 2977, 3031-3032 (javno); DP P00162, par. 1 (javno); DP P00179, str. 2 (javno).

⁸⁸ DP P01264, str. 3 (naglasak dodat) (javno).

⁸⁹ DP P00164, str. 48-49 (javno). V. takođe Tomić, T. 2876-2877, 2879, 3005-3007, 3039-3041 (javno).

Prevod

Čitav jedan deo Tomićevog izveštaja, naslovjen "Praksa etničkog čišćenja" nedostaje u Presudi.⁹⁰ Po Tomićevom mišljenju, osnivači četničkog pokreta verovali su da je

[o]sveta [...] dovođena u vezu sa politikom restrukturiranja jugoslovenske države. [...] Zadrtanu teritoriju je trebalo zauzeti [...] a nesrpske elemente očistiti ubijanjem onih koji su bili odgovorni za masakre nad Srbima i proterivanjem Hrvata u Hrvatsku, a muslimana u Tursku i Albaniju.⁹¹

34. Premda se ovo svedočenje ne razmatra nigde u Presudi, Veće ne osporava Tomićevu stručnost ili kredibilitet. Štaviše, Veće se na njegov iskaz poziva dvadesetak puta,⁹² između ostalog, kako bi potkreplilo svoju analizu četničkog pokreta.⁹³ Njegov izveštaj je jedan od dokaznih predmeta na koje se najčešće poziva u Presudi.⁹⁴ Veće nije odbacilo Tomićeve dokaze u prilog krivici optuženog, već je zapravo "potpuno zanemari[lo]"⁹⁵ njegove ključne aspekte na koje se tužilaštvo oslonilo.

35. Većina dalje kaže da su zadaci Kriznog štaba SRS/SČP-a bili "ograničeni na humanitarne aktivnosti"⁹⁶, ali ne navodi da je štab slao naoružane dobrovoljce u Hrvatsku, BiH i u JNA.⁹⁷ Većina iznosi da je Ratni štab SRS/SČP-a samo vršio regrutovanje dobrovoljaca za JNA,⁹⁸ ali ne navodi da je te dobrovoljce takođe direktno slao na područja sukoba, poput Zvornika, gde su učestvovali u proterivanjima velikih razmera nesrpskog stanovništva.⁹⁹

(b) Većina ne razmatra veliki broj Šešeljevih izjava

36. Većina takođe ne razmatra brojne izjave koje je Šešelj slobodno davao u interjuima, govorima, skupštinskim raspravama i svojim objavljenim delima a koje obiluju izjavama koje ga inkriminišu.¹⁰⁰ Tužilaštvo se oslonilo na te izjave kako bi

⁹⁰ DP P00164, str. 53 i dalje (javno).

⁹¹ DP P00164, str. 53 (javno).

⁹² Presuda, fusnote 16, 32-37, 39-41, 43, 83, 92, 229, 256, 278, 385.

⁹³ Presuda, fusnota 83.

⁹⁴ Izveštaj veštaka Tomića je dvanaesti najviše citirani dokaz u Presudi.

⁹⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86.

⁹⁶ Presuda, par. 61.

⁹⁷ [REDIGOVANO]; Rankić, DP P01075, par. 26 (javno); [REDIGOVANO]; Šešelj, DP P00031, str. 238-240 (javno); DP P01187, str. 2 (javno).

⁹⁸ Presuda, par. 61.

⁹⁹ DP P00067, str. 1 (javno); P00068, str. 1 (javno); P01263, str. 6 (javno); P00031, str. 793 (javno); Rankić, DP P01074, par. 101-113 (javno).

¹⁰⁰ V. takođe dole II.E.1(a).

pokazalo njegovu diskriminatornu nameru, privrženost zajedničkom zločinačkom cilju UZP-a i njegovo ostvarivanje tog cilja, kao i činjenicu da je neprekidno podsticao na činjenje zločina nad nesrbima.¹⁰¹ Dalje u tekstu sledi detaljna analiza sadržaja tih govora.¹⁰²

37. Na primer, Veće je u spis uvrstilo veliki broj Šešeljevih izjava bez posredstva svedoka¹⁰³ za koje je zaključilo da su relevantne za "suštinska pitanja iz Optužnice, kao što su ideologija optuženog, koncept 'Velike Srbije', diskriminacija nesrpskog stanovništva, formiranje i organizacija Srpskog četničkog pokreta (SČP) i Srpske radikalne stranke (SRS), kao i udruženi zločinački poduhvat za koji se optuženi tereti u Optužnici".¹⁰⁴ Te izjave pokazuju da je Šešelj (i) koristeći se eufemizmom, podržavao "razmen[u] stanovništva";¹⁰⁵ (ii) isticao da Srbi i nesrbi više ne mogu da žive zajedno i osuđivao bilo kakve pregovore koji bi se zasnivali na njihovom zajedničkom životu;¹⁰⁶ (iii) širio atmosferu straha, služeći se huškačkim govorima o nekadašnjoj viktimizaciji i genocidu nad Srbima, i pozivao na osvetu, kaznu i odmazdu nad svim Hrvatima, kao ustašama, zbog fašističkih zverstava počinjenih tokom Drugog svetskog rata;¹⁰⁷ (iv) pozivao na stvaranje proširene Srbije koja bi obuhvatala čitavo "srpstvo", zalažući se za nemilosrdno nasilje i odbijajući bilo kakav kompromis, kako bi se zauzele i zadržale teritorije koje je smatrao srpskim zemljama izvan Srbije;¹⁰⁸ (v) obećavao krvoproljeće ukoliko Hrvati i bosanski Muslimani odbiju

¹⁰¹ V. npr. Završni podnesak tužilaštva, par. 34, 36, 37, 50-56, 594. V. takođe par. 41-49, 57-61.

¹⁰² V. dole III.C.

¹⁰³ Odluka po zahtevu za direktno prihvatanje dokaznog materijala od 19. februara 2010, par. 11, 12; Odluka po zahtevu za direktno prihvatanje dokaznog materijala od 23. decembra 2010, par. 26-31.

¹⁰⁴ V. Odluka po zahtevu za direktno prihvatanje dokaznog materijala od 23. decembra 2010, par. 30 (obuhvaćene su i izjave van vremenskog perioda na koji se odnosi Optužnica). V. takođe npr. dokumente usvojene na osnovu pravila 65ter 1921 (DP P01231), 171 (DP P01266), 224 (DP P01274), 1083 (DP P01297), 1084 (DP P01298).

¹⁰⁵ V. npr. DP P01186, str. 7 (javno); P01189, str. 11 (javno); P01195, str. 3 (javno); P01216, str. 17-18 (javno); P01297, str. 1 (javno).

¹⁰⁶ V. npr. DP P01169 str. 6 (javno); P01174, str. 1 (javno); P01189, str. 18 (javno); P01193, str. 8 (javno); P01195, str. 3 (javno); P01217, str. 5 (javno); P01222, str. 7 (javno); P01227, str. 15 (javno); P01257, str. 55 (javno); P01258, str. 39 (javno); P01297, str. 1 (javno).

¹⁰⁷ V. npr. DP P01003, str. 1 (javno); P01169, str. 4 (javno); P01174, str. 2-3 (javno); P01185, str. 7, 22 (javno); P01186, str. 6 (javno); P01189, str. 28 (javno); P01205, str. 1 (javno); P01216, str. 15 (javno); P01220, str. 4 (javno); P01257, str. 54 (javno); P01266, str. 1 (javno); P01274, str. 2 (javno); P01295, str. 3 (javno).

¹⁰⁸ V. npr. DP P01169, str. 4 (javno); P01176, str. 6 (javno); P01178, str. 4 (javno); P01186, str. 6 (javno); P01189, str. 26 (javno); P01192, str. 1-2 (javno); P01200, str. 4 (javno); P01204, str. 8-9 (javno); P01207, str. 3 (javno); P01216, str. 21-22, 31 (javno); P01217, str. 5 (javno); P01220, str. 4 (javno); P01222, str. 7 (javno); P01231, str. 1, 13 (javno); P01257, str. 54 (javno); P01259, str. 8 (javno); P01266, str. 1 (javno); P01295, str. 3 (javno); P01324, str. 1, 3 (javno).

Prevod

srpske ultimatume u vezi sa teritorijom;¹⁰⁹ i (vi) širio svoju propagandu mržnje, služeći se pretećim, omalovažavajućim i dehumanizujućim izrazima kada je govorio o Hrvatima i bosanskim Muslimanima.¹¹⁰ O tim izjavama se u Presudi ne govori.

38. Ove i brojne druge slične izjave o kojima se ne govori u Presudi¹¹¹ pokazuju da je Šešelj bio tvorac višegodišnje propagandne kampanje koja je imala za cilj da širi strah među srpskim stanovništvom¹¹² i pruži izgovor za upotrebu nasilja nad zlokobnim bandama ustaša i "muslimanskim fundamentalistima"¹¹³ koji predstavljaju "sil[e] zla i mraka".¹¹⁴

39. *Velika Srbija*, časopis koji je osnovao i vodio Šešelj,¹¹⁵ ponavljao je njegove reči. Načelnik Kriznog štaba SRS/SČP-a upozorio je čitaoce na "krvoločni virus zvani 'GENOCID' koji se u ustaškoj krvi opet razvio" tvrdeći da se Srbima "preti [...] novim istrebljenjem, na tome bi pozavideo i sam doktor Mengele."¹¹⁶

40. Većina takođe nije konstatovala da je Šešelj veliki broj ovih izjava dao usred kampanje etničkog čišćenja u Hrvatskoj i BiH u kojoj su učestvovali njegovi šešeljevcii.¹¹⁷ To je očigledno relevantan kontekst kako za shvatanje značenja Šešeljevih izjava, tako i za ocenu njihovog uticaja.

4. Zaključak

41. Time što je propustilo da razmotri očigledno relevantne dokaze,¹¹⁸ Veće nije dalo obrazloženo mišljenje i tako je napravilo grešku u primeni prava.¹¹⁹

¹⁰⁹ V. npr. DP P01186, str. 6 (javno); P01192, str. 1 (javno); P01204, str. 8, 10 (javno); P01220, str. 4 (javno); P01222, str. 7 (javno); P01258, str. 40, 42 (javno); P01259, str. 8 (javno); P01298 (javno); P01324, str. 1 (javno).

¹¹⁰ V. npr. DP P01174, str. 2 (javno); P01189, str. 18 (javno); P01195, str. 3-4 (javno); P01204, str. 4 (javno); P01207, str. 4 (javno); P01220, str. 4 (javno); P01227, str. 15-16 (javno).

¹¹¹ V. Presuda, par. 304-343.

¹¹² DP P00353 (javno); P00062 (javno); P00014 (javno).

¹¹³ DP P00034, str. 6 (javno).

¹¹⁴ DP P01266, str. 1 (javno).

¹¹⁵ DP P01269, str. 2 (javno); P01263, str. 17 (javno).

¹¹⁶ DP P01280, str. 1 (javno).

¹¹⁷ V. dole II.E.2.(b) i III.C.

¹¹⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 23.

¹¹⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Župljanin*, par. 142; Drugostepena presuda u predmetu *Simatović*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 92; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 23.

C. Veće nije obrazložilo zaključke u vezi sa zločinima za koje se tereti

42. Zaključci Veća u vezi sa zločinima za koje se tereti daleko su od toga da predstavljaju obrazloženo mišljenje. Strane u postupku i Žalbeno veće ni na koji način ne mogu razumeti i razmotriti zaključke Veća i njegovu ocenu dokaza.¹²⁰

1. Veće ne daje dovoljno obrazloženje za svoje zaključke o ratnim zločinima za koje se tereti

43. Konstatacije Veća o ratnim zločinima sastoje se od taksativno navedenih zaključaka od po samo jedne rečenice u vezi sa zločinima za koje se tereti.¹²¹ Nikakva analiza ili razlozi nisu dati. Štaviše, u fusnotama koje prate taksativne zaključke nizom referenci se upućuje na celokupne iskaze više svedoka, kao i na dokazne predmete, a da se pritom ne navodi da li se Veće oslanja na obimne iskaze svedoka ili na više ranije datih izjava,¹²² ili na koji se tačno deo podužih dokaznih predmeta Veće oslanja.¹²³ Ni strane u postupku, ni Žalbeno veće ne mogu ni na koji način razumeti na čemu se temelje zaključci Veća. Ti zaključci nisu obrazloženi. Kad je reč o ratnim zločinima za koje je Veće konstatovalo da su dokazani, tužilaštvo se sa tim zaključkom slaže. Međutim, i u tim slučajevima je obrazloženje Veća podjednako manjkavo.

¹²⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 41.

¹²¹ Presuda, par. 203, 204, 207, 210, 213, 216, 219.

¹²² Na primer, Dabić: T. 15102-15271 (javno i poverljivo), [REDIGOVANO], [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnotama [REDIGOVANO], 176, 208-209, 213-215; Stojanović: T. 9669-9729, 9756-9796 (javno i poverljivo), DP P00526 (javno), P00527 (javno), P00528 (javno) na koje se poziva fusnotama 170, 183, 184; Tot, DP P00843, P00846 (javno) na koje se poziva u fusnotama 175, 180, 202; VS-037: T. 14833-14913, 14926-15050 (javno i poverljivo), [REDIGOVANO], [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnotama [REDIGOVANO], 187; [REDIGOVANO], [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnoti [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO], [REDIGOVANO]; VS-034: [REDIGOVANO], [REDIGOVANO], [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnotama 184, [REDIGOVANO]; VS-032; DP P01077 (javno), [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnotama 187, 192, 194-195; Petković: DP C00011, C00012, C00014, C00016, C00018 (javno) na koje se poziva u fusnotama 182, 184, 188; Riedlmayer: T. 7263-7514 (javno i poverljivo), DP P01044 (javno) na koje se poziva u fusnotama 177, 180; VS-1067, T. 15280-15384 (delimično poverljivo), [REDIGOVANO], [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnotama 208, 210; VS-1068: T. 12266-12279 (javno i poverljivo), [REDIGOVANO], [REDIGOVANO] na koje se poziva u fusnotama 210-211.

¹²³ Na primer, Šešelj, DP P00031 (javno) (na koji se poziva u fusnotama 159-160, 175, 182, 187-188, 207) ima 1553 stranice; DP P01045 (javno) (na koji se poziva u fusnotama 177-181) ima 476 stranica; DP P00261 (javno) (na koji se poziva u fusnotama 172, 184, 187) ima 379 stranica.

44. Činjenica da zaključci o zločinima za koje se tereti nisu dovoljno obrazloženi predstavlja očigledan propust da se dâ obrazloženo mišljenje.¹²⁴

2. Većina ne daje dovoljno obrazloženje za svoj zaključak da nije postojao rasprostranjen ili sistematski napad na nesrpsko civilno stanovništvo u Hrvatskoj i BiH

45. Većina se u samo dva paragrafa bavi ključnim pitanjem postojanja rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo u Hrvatskoj i BiH. U ova dva paragrafa većina ne daje uvid u svoju analizu, već se u njima samo upućuje na iskaz dva svedoka, bez osvrta na veliki broj dokaza o zločinima počinjenim nad nerspskim civilima, uključujući ratne zločine za koje je Veće konstatovalo da su dokazani.

(a) Većina ne objašnjava koje dokaze je uzela u obzir

46. Većina tvrdi da je donela zaključak da rasprostranjen ili sistematski napad nije dokazan na osnovu "ukupnih dokaza uvrštenih u spis".¹²⁵ Međutim, nemoguće je znati koje dokaze je većina zapravo razmatrala, budući da nema ni objašnjenja ni upućivanja ni na jedan od brojnih dokaza u pretresnom spisu koji pokazuju da su srpske snage činile rasprostranjene i sistematske zločine nad nerspskim civilima.¹²⁶ Većina u paragrafu 192 samo zaključuje da "nisu predočeni dokazi koji nepobitno pokazuju da je izvršen rasprostranjen ili sistematski napad usmeren protiv civilnog stanovništva".¹²⁷

¹²⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Simatović*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18.

¹²⁵ Presuda, par. 192.

¹²⁶ V. dole dokaze na koje se poziva u II.B.2.(c). V. takođe Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, par. 81.

¹²⁷ Presuda, par. 192.

(b) Dokazi na koje se većina poziva ne podržavaju njenu alternativnu prepostavku

47. Većina isto tako ne objašnjava koji dokazi, po njenom mišljenju, podržavaju njenu alternativnu prepostavku¹²⁸ da su predmetni događaji bili legitimna posledica oružanog sukoba. Ne pozivajući se na dokaze u spisu, većina zaključuje da

predočeni i analizirani dokazi pre ukazuju na stanje oružanog sukoba između neprijateljskih vojnih snaga, s civilnim komponentama. Prisustvo boraca civila, u neutvrđenim razmerama, u sukobima koje su mnogi svedoci opisali kao ulične borbe, za svaki komadić teritorije i za svaku kuću, daje kontekst koji ne omogućava zaključak da je izvršen napad usmeren protiv civila.¹²⁹

48. Umesto da analizira dokaze u ovom predmetu, većina pokušava da okrivi tužilaštvo što nije "jasno pokazal[o] da su civili masovno uzimani za metu, a da nisu učestvovali u borbama i nisu predstavljali nikakvu pretnju za srpske borce."¹³⁰ Međutim, budući da se većina ne poziva ni na jedan dokaz kad iznosi taj zaključak, ostaje nejasno zašto tužilaštvo navodno nije ispunilo svoju obavezu.

49. Na osnovu jedina dva dokaza na koje se većina poziva ne može se razumeti zašto kod većine postoji razumna sumnja. Pozivajući se na svedoke VS-1022 i [REDIGOVANO], većina iznosi da

ne može u tim okolnostima zanemariti argument odbrane – koji se javlja i u mnogim svedočenjima – koji objašnjava da su civili pobegli iz zona borbenih dejstava da bi se sklonili na mestima na kojima su se nalazili pripadnici iste etničke ili verske grupe; da autobusi koji su bili obezbeđeni za tu svrhu nisu bili deo operacije prisilnog premeštanja stanovništva, nego zapravo deo humanitarne pomoći neborcima koji su bežali s područja na kojima se više nisu osećali bezbedno.¹³¹

50. Čak ako su dva svedoka i iznela dokaze da su civili pobegli zbog borbi i da su autobusi bili obezbeđeni iz humanitarnih razloga, njihov iskaz je morao biti upoređen s drugim dokazima u spisu koji pokazuju da su borbene operacije vođene kako bi se

¹²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 562. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 182-183.

¹²⁹ Presuda, par. 192.

¹³⁰ Presuda, par. 193.

¹³¹ Presuda, par. 193 (interna referenca izostavljena).

proterali nesrpski civili i da su nad nesrpskim civilima počinjeni zločini, uključujući i one za koje je Veće konstatovalo da su dokazani.¹³²

51. Štaviše, većina pogrešno shvata iskaze svedoka VS-1022 i [REDIGOVANO] navodeći delove njihovih iskaza uzete van konteksta. Sagledani u svom kontekstu, njihovi iskazi zapravo potvrđuju, a ne osporavaju, postojanje rasprostranjenog ili sistematskog napada.

52. Oslonivši se na skraćeni deo svedočenja svedoka VS-1022 u prilog zaključku da civili nisu masovno uzimani za metu,¹³³ većina ne samo da nije uzela u obzir [REDIGOVANO] o kojem je svedok govorio, već je takođe izostavila ključni deo svedokovog iskaza [REDIGOVANO].

53. Odlomci iskaza svedoka VS-1022 na koje se većina poziva odnose se na svedokov [REDIGOVANO].¹³⁴ Ovi odlomci pokazuju [REDIGOVANO].¹³⁵ Većina se čak i ne poziva na [REDIGOVANO].¹³⁶ [REDIGOVANO]¹³⁷, [REDIGOVANO].¹³⁸

54. Većina čak i ne konstatiše da je veći deo iskaza svedoka VS-1022 usredsređen [REDIGOVANO]. Svedok VS-1022 je izjavio da su [REDIGOVANO]¹³⁹ [REDIGOVANO]¹⁴⁰ [REDIGOVANO].¹⁴¹ [REDIGOVANO]¹⁴² [REDIGOVANO]¹⁴³ [REDIGOVANO]¹⁴⁴, [REDIGOVANO]¹⁴⁵ [REDIGOVANO]¹⁴⁶ [REDIGOVANO].¹⁴⁷

---

¹³² V. gore par. 24 i dole par. 66-71.

¹³³ Presuda, par. 193.

¹³⁴ [REDIGOVANO].

¹³⁵ [REDIGOVANO]

¹³⁶ [REDIGOVANO].

¹³⁷ [REDIGOVANO].

¹³⁸ [REDIGOVANO]

¹³⁹ [REDIGOVANO]

¹⁴⁰ [REDIGOVANO]

¹⁴¹ [REDIGOVANO]

¹⁴² [REDIGOVANO]

¹⁴³ [REDIGOVANO].

¹⁴⁴ [REDIGOVANO]

¹⁴⁵ [REDIGOVANO]

¹⁴⁶ [REDIGOVANO]

¹⁴⁷ [REDIGOVANO]

Prevod

55. Način na koji se većina služila iskazom svedoka [REDIGOVANO] je podjednako zabrinjavajući. Većina se oslanja na jednu jedinu napomenu [REDIGOVANO] u kojoj je [REDIGOVANO].¹⁴⁸

56. I u ovom slučaju, ako se sagleda u celosti, svedočenje [REDIGOVANO] zapravo podržava, a ne osporava zaključak da je postojao rasprostranjen ili sistematski napad na nesrpsko civilno stanovništvo.

57. Većina zanemaruje da je u drugim delovima svog iskaza, [REDIGOVANO] opisao kako [REDIGOVANO].¹⁴⁹ [REDIGOVANO],¹⁵⁰ [REDIGOVANO],¹⁵¹ [REDIGOVANO],¹⁵² [REDIGOVANO].¹⁵³ [REDIGOVANO].¹⁵⁴

58. Osim toga, alternativni zaključci koje izvodi većina nikako ne mogu biti razumni, s obzirom na dokaze u spisu kojima se Veće nije bavilo.

(c) Većina ne razmatra veliki broj dokaza o zločinima nad nesrpskim civilima, uključujući ratne zločine za koje je Veće konstatovalo da su dokazani

59. Veće se ne bavi velikim brojem dokaza o zločinima nad nesrpskim civilima. Veće se ne osvrće ni na veliki broj ratnih zločina počinjenih nad civilima za koje je konstatovalo da su dokazani.¹⁵⁵ Štaviše, dokazi pokazuju da je veliki broj dela za koja se tereti u smislu zločina protiv čovečnosti počinjen na rasprostranjen i sistematičan način. Reč je o dokazima koji su očigledno relevantni za postojanje rasprostranjenog i sistematskog napada.

60. Veće konstatiše – kad je reč o ratnim zločinima – da su srpske snage počinile ubistvo, mučenje i okrutno postupanje u opštini Vukovar,¹⁵⁶ opštini Zvornik,¹⁵⁷ na

¹⁴⁸ [REDIGOVANO]

¹⁴⁹ [REDIGOVANO]

¹⁵⁰ [REDIGOVANO]

¹⁵¹ [REDIGOVANO]

¹⁵² [REDIGOVANO]

¹⁵³ [REDIGOVANO]

¹⁵⁴ [REDIGOVANO]

¹⁵⁵ V. Presuda, par. 205-220.

¹⁵⁶ Presuda, par. 207(a) (ubistvo zatočenika u skladištu Veleprometa 19. i 21. novembra 1991. koje su počinile srpske snage, među kojima su bili šešeljevcii, pripadnici odreda Leva Supoderica); 207(b) (ubistvo zatočenika na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991, koje su počinili pripadnici TO Vukovara i odreda Leva Supoderica); 207(c) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima na poljoprivrednom dobru Ovčara 20. novembra 1991, koje su počinile srpske snage, među kojima su bili MICT-16-99-A

Prevod

širem području Sarajeva,¹⁵⁸ u opštini Mostar¹⁵⁹ i u opštini Nevesinje.¹⁶⁰ Ovi događaji su takođe navedeni u Optužnici kao dela u osnovi progona¹⁶¹ i dokazi pokazuju da

---

pripadnici TO i šešeljevcima, pripadnici odreda Leva Supoderica); 207(d) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u skladištu Veleprometa 21. novembra 1991, koje su počinile srpske snage, među kojima su bili šešeljevcima, pripadnici odreda Leva Supoderica).

¹⁵⁷ Presuda, par. 210(a) (ubistvo civila Muslimana tokom napada na Zvornik 8. i 9. aprila 1992; posebno, ubistvo 13 muškaraca Muslimana, 9. aprila 1992, koje su počinili arkanovci); 210(b) (ubistvo Nesiba Dautovića, Remzije Softića, Bege Bukvića i Abdulaha Buljubašića, zatočenih na Ekonomiji u maju 1992, koje su počinili pripadnici Belih orlova (ili grupe iz Kraljeva), grupe iz Loznice, Arkanovih Tigrova i dobrovoljaca SRS-a); 210(c) (ubistvo zatočenika Muslimana u Ciglani, u periodu od maja do jula 1992, među kojima je bio Ismet Čirak, koje su počinili pripadnici Belih orlova (ili grupe iz Kraljeva) i grupe iz Loznice); 210(d) (ubistvo 50 zatočenika u Domu kulture u Drinjači, 30. maja 1992, koje su počinile srpske snage, među kojima je bila jedna neidentifikovana paravojna formacija); 210(e) (ubistvo velikog broja zatočenika Muslimana u Tehničkoj školi u Karakaju u periodu od maja 1992. do početka juna 1992, koje su počinili pripadnici srpskih snaga i MUP-a); 210(f) (ubistvo velikog broja zatočenika nesreba u Gerinoj klanici, 5. juna 1992, koje su počinile srpske snage); 210(g) (ubistvo više zatočenika Muslimana u Domu kulture u Čelopeku, u junu 1992, koje su počinili pripadnici Zoksove grupe (grupe iz Kraljeva ili Belih orlova) i Žutih osa, među kojima je bio Repić); 210(h) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u fabrici obuće Standard, u maju 1992, koje su počinili pripadnici grupe iz Loznice); 210(i) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima na Ekonomiji, u maju 1992, koje su počinili pripadnici Belih orlova (ili grupe iz Kraljeva), grupe iz Loznice, Arkanovih Tigrova i dobrovoljaca SRS-a); 210(j) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u Ciglani koje su počinili pripadnici Belih orlova (ili grupe iz Kraljeva) i grupe iz Loznice); 210(k) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u Domu kulture u Drinjači, 30. maja 1992, koje su počinile srpske snage, među kojima je bila jedna neidentifikovana paravojna formacija); 210(l) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u Tehničkoj školi u Karakaju, oko 1. juna 1992, koje su počinile srpske snage, konkretno, pripadnici MUP-a); 210(m) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u Domu kulture u Čelopeku, u junu 1992, koje su počinili pripadnici Zoksove grupe (grupe iz Kraljeva ili Belih orlova) i Žutih osa, među kojima je bio Repić).

¹⁵⁸ Presuda, par. 213(a) (ubistvo 17 civila Muslimana, među kojima su bile žene i starije osobe, kao i ubistvo Hasana Fazlića i Asima Karavdića, u selu Lješovo, 5. juna 1992; ubistvo Amira Fazlića koje je počinio Vaske ili dobrovoljci SRS-a; ubistvo Arifa Omanovića i Mehe Fazlića tokom napada na Lješovo); 213(b) (mučenje i okrutno postupanje prema približno 130 zatočenika u skladištu Iskre u selu Podlugovi, u periodu od juna do avgusta 1992, koje su počinile srpske snage); 213(c) (mučenje i okrutno postupanje prema više od stotinu zatočenika u Planjinoj kući, u periodu od juna do oktobra 1992, koje je počinio VRS).

¹⁵⁹ Presuda, par. 216(a) (ubistvo najmanje četrdeset civila, uglavnom Muslimana, kao i jedne osobe hrvatske nacionalnosti, invalida, na deponiji u Uborku, sredinom juna 1992, koje su počinili vojnici TO Zalika i šešeljevcima); 216(b) (ubistvo najmanje sedam civila u gradskoj mrtvačnici u Sutini, u junu 1992, koje su počinili vojnici TO Zalika i pripadnici paravojnih formacija); 216(c) (mučenje i okrutno postupanje prema 90 zatočeniku u svlačionici fudbalskog stadiona u Vrapčićima, od 13. juna 1992, koje su počinile srpske snage i paravojne formacije, među kojima su bili i dobrovoljci SRS-a); 216(d) (mučenje i okrutno postupanje prema više od 20 zatočenika u mrtvačnici gradskog groblja u Sutini, sredinom juna 1992, koje su počinili lokalni srpski vojnici pripadnici TO Zalika, kao i paravojne formacije).

¹⁶⁰ Presuda, par. 219(a) (ubistvo meštana sela Gornja Bijenja, Postoljani i Kljuna, i Habibe Čolaković, u selu Presjeka, tokom napada na njihova sela, u junu 1992, koje su počinile srpske snage); 219(b) (ubistvo 27 muškaraca Muslimana kod jame Dubravica na području Breze, 26. juna 1992, koje su počinili pripadnici 5. bataljona Nevesinjske brigade i lokalni Srbi); 219(c) (ubistvo žena i deca, Muslimana, zatočenih u toplani u Kilavcima, približno 30. juna 1992, koje su počinile srpske snage); 219(d) (ubistvo najmanje 6 meštana sela Hrušta, Luka i Kljuna zatočenih u školi u Zijemlju, oko 27. juna 1992, koje su počinile srpske snage); 219(e) (mučenje i okrutno postupanje prema ženama i deci zatočenim u toplani u Kilavcima od 26. do 30. juna 1992, koje su počinili pripadnici Crvenih beretki); 219(f) (mučenje i okrutno postupanje prema 12 zatočenika u školi u Zijemlju, u periodu od 26. juna 1992, koje su počinile srpske snage, među kojima su bili pripadnici Belih orlova); 219(g) (mučenje i okrutno postupanje prema zatočenicima u zgradi SUP-a u Nevesinju, krajem juna 1992, koje su počinile srpske snage, među kojima su bili pripadnici MUP-a i Crvenih beretki).

MICT-16-99-A

18. jul 2016.

Javna redigovana verzija

Prevod

ova dela predstavljaju *de facto* diskriminaciju na osnovu etničke pripadnosti i da su počinjena sa diskriminatornom namerom.¹⁶²

61. Većina se takođe ne bavi dokazima koji pokazuju da su brojna druga dela progona koja se u Optužnici ne navode kao ratni zločini – progon na osnovu mučenja, premlaćivanja i pljačkanja,¹⁶³ kao i uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mera¹⁶⁴ – počinjena nad nesrpskim stanovništvom.

62. Srpske snage su počinile ta dela progona putem mučenja, premlaćivanja i pljačkanja nesrpskih civila.¹⁶⁵ U Zvorniku, zatočenici su pljačkani na Ekonomiji,¹⁶⁶ u Tehničkoj školi u Karakaju¹⁶⁷ i u Domu kulture u Čelopuku.¹⁶⁸ Nesrbe su takođe zlostavljeni i pretresali u Kozluku početkom aprila 1992.¹⁶⁹ i opljačkali u Klisi [REDIGOVANO].¹⁷⁰ U Vukovaru, Karlović je mučen i pretučen u jednoj kući u Petrovoj Gori,¹⁷¹ a [REDIGOVANO] je teško premlaćen.¹⁷² Na širem području Sarajeva, nesrbi su premlaćivani i pljačkani u Lješevu, opština Ilijaš.¹⁷³ Nesrbi su takođe premlaćivani u Vogošći.¹⁷⁴ Te zločine su, između ostalih, počinili pripadnici JNA/VRS,¹⁷⁵ srpskog TO-a,¹⁷⁶ policije¹⁷⁷ i paravojnih formacija poput šešeljevaca,¹⁷⁸ Žutih osa¹⁷⁹ ili arkanovaca.¹⁸⁰

¹⁶¹ V. Optužnica, par. 17: (a) ubistvo, (b) protivpravno zatvaranje i zatočenje, (c) uspostavljanje i održavanje nehumanih životnih uslova, (d) mučenje, premlaćivanje i ubijanje (u zatočeništvu), (e) prisilni rad, (f) seksualno zlostavljanje. Tužilaštvo ne traži osudu za zločine protiv čovečnosti na osnovu istog ponašanja kao za ratne zločine za koje je konstatovano da nisu dokazani.

¹⁶² DP P01237, str. 1-2 (javno). V. takođe DP P01210, str. 8 (javno); P01236, str. 3-4 (javno).

¹⁶³ Optužnica, par. 17(h).

¹⁶⁴ Optužnica, par. 17(g).

¹⁶⁵ V. Optužnica, par. 17(h).

¹⁶⁶ VS-1015, T. 5402-5404 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 43.

¹⁶⁷ [REDIGOVANO], [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 335, Dodatak, Progoni, fusnota 45.

¹⁶⁸ VS-1065, T. 6312-6313 (javno), [REDIGOVANO] 6319-6320 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 342; Dodatak, Progoni, fusnota 50.

¹⁶⁹ Banjanović, T. 12448, 12464 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 307; Dodatak, Progoni, fusnota 41.

¹⁷⁰ [REDIGOVANO] V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 39.

¹⁷¹ Karlović, T. 4742-4747 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 33.

¹⁷² [REDIGOVANO] V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 37.

¹⁷³ [REDIGOVANO] VS-1055, T. 7820-7821 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 54.

¹⁷⁴ Sejadić, T. 8169-8172 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 56.

¹⁷⁵ V. npr. [REDIGOVANO] VS-1065, T. 6313 (javno); VS-1066, [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO].

¹⁷⁶ V. npr. Banjanović, T. 12476 (javno)[REDIGOVANO]Sejadić, T. 8170-8172, 8407-8408 (javno).

¹⁷⁷ V. npr. Sejadić, T. 8170-8172 (javno); [REDIGOVANO].

Prevod

63. Srpske vlasti su nesrbima takođe uvele restriktivne i diskriminatorne mere, koje *de facto* predstavljaju diskriminaciju. Na primer, nakon što je preuzeta vlast u Zvorniku, srpske vlasti su zabranile da se nesrbima prodaje imovina u vlasništvu Srba.¹⁸¹ Takođe su ograničile kretanje nesrba u gradu Zvorniku¹⁸² i Kozluku.¹⁸³ Na području šireg Sarajeva, u Ilijašu i Vogošći, srpske opštinske vlasti su uvele ograničenje kretanja nesrba.¹⁸⁴ Krizni štab SDS-a u Ilijašu otpustio je sa posla nesrbe u Ilijašu.¹⁸⁵ Srpske snage su svojevoljno pretresale kuće nesrba tokom preuzimanja vlasti na Grbavici.¹⁸⁶ Na Ilijadži, Ratno predsedništvo zabranilo je nesrbima da se vrate u opštinu Ilijadža.¹⁸⁷ U Mostaru, nesrbi su uklanjani s položaja vlasti, uključujući one u policiji i [REDIGOVANO],¹⁸⁸ a sloboda kretanja im je bila ograničena.¹⁸⁹ Te radnje su bile deo koordinisanog obrasca uklanjanja nesrba koji su primenjivale srpske snage.

64. Počinioci tih krivičnih dela bili su, *inter alia*, pripadnici JNA/VRS,¹⁹⁰ policije,¹⁹¹ šešeljevaca,¹⁹² [REDIGOVANO],¹⁹³ kao i članovi organa srpske opštine Zvornik,¹⁹⁴ Kriznog štaba SDS-a u Ilijašu,¹⁹⁵ Kriznog štaba u Vogošći¹⁹⁶ i [REDIGOVANO]¹⁹⁷

¹⁷⁸ V. npr. Karlović, T. 4742-4747 (javno); Banjanović, T. 12476 (javno); VS-1065, T. 6313 (javno), [REDIGOVANO] 6319-6320 (javno); VS-1015, T. 5402-5404 (javno).

¹⁷⁹ V. npr. Banjanović, T. 12428, 12433-12434 (javno).

¹⁸⁰ V. npr. Banjanović, T. 12428, 12433-12434 (javno).

¹⁸¹ VS-037, T. 14871 (javno); [REDIGOVANO] DP P00874 (javno); P00959, str. 9, 16 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 286; Dodatak, Progoni, fusnota 76.

¹⁸² Alić, T. 6992 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 78.

¹⁸³ [REDIGOVANO], V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 82.

¹⁸⁴ VS-1055, T. 7817 (javno); DP P00975, str. 16 (javno); Seđić, T. 8172 (javno).

¹⁸⁵ VS-1055, T. 7816-7817, 7821-7825 (javno); [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnote 88, 90.

¹⁸⁶ VS-1060, T. 8573-8581, 8591, 8599-8600, 8602-8606, 8609-8610, 8620, 8627-8628 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 387; Dodatak, Progoni, fusnota 86.

¹⁸⁷ DP P00993 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 426; Dodatak, Progoni, fusnota 94.

¹⁸⁸ V. [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnote 99-101.

¹⁸⁹ Bilić, T. 8954-8956 (javno), [REDIGOVANO], 8965-8966 (javno).

¹⁹⁰ V. npr. VS-1060, T. 8573-8581, 8602-8606, 8620 (javno); [REDIGOVANO].

¹⁹¹ V. npr. VS-1060, T. 8602-8606 (javno); Kujan, DP P00524, str. 3-4 (javno).

¹⁹² V. npr. VS-1060, T. 8591, 8620 (javno).

¹⁹³ V. npr. VS-037, [REDIGOVANO].

¹⁹⁴ V. npr. VS-037, [REDIGOVANO]; DP P00874 (javno).

¹⁹⁵ V. [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Progoni, fusnota 89.

¹⁹⁶ V. npr. DP P00975, str. 16, 28 (javno).

¹⁹⁷ V. [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO].

65. Iz opštine u opštinu, nesrbi su ciljano i sistematski uzimani za metu zbog svoje etničke pripadnosti.¹⁹⁸ Te radnje slike obrazac koji su izvršioci uspostavili koordinisanim ponašanjem usmerenim protiv nesrba.¹⁹⁹

66. Srpske snage, uključujući šešeljevce, vršile su prisilno raseljavanje nesrpskog stanovništva sa širih područja Hrvatske i BiH na sistematski i koordinisan način.

67. Izvršioci su hotimično raseljavali nesrpske žrtve sa mesta gde su zakonito boravile,²⁰⁰ protivno želji žrtava,²⁰¹ i bez ikakvih osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom.²⁰² Srpske vlasti su preduzimale diskriminatorne mere protiv nesrba i stvarale atmosferu straha usled čega su mnogi nesrbi pobegli.²⁰³ Oni koji nisu odmah pobegli iz opština na koje se odnosi Optužnica, pobegli su usled neselektivnih napada srpskih snaga koje su uspostavile kontrolu nad područjima na koja su Srbi polagali pravo ili su sistematski proterivani iz svojih domova tokom i nakon preuzimanja vlasti. Srpske snage su privodile nesrbe, odvajale i zatočavale vojno sposobne muškarce i prisilno raseljavale preostalo nesrpsko stanovništvo na druge lokacije.

68. Kad je reč o Vukovaru, nesrbi su deportovani u više organizovanih prevoza autobusima.²⁰⁴ JNA je prisilila jednu ženu iz Bogdanovaca da ode u Petrovce i zatim u Srbiju.²⁰⁵ U Borovo komercu, srpske snage su odvojile žene i decu od 1.500 zatočenika i poslale ih na hrvatsku teritoriju.²⁰⁶ JNA je premestila nesrpske žene,

¹⁹⁸ V. npr. VS-1064, T. 8704-8710 (javno); [REDIGOVANO]; VS-1013, T. 5237, 5239 (javno); [REDIGOVANO]; Sejdić, T. 8221 (javno); Koblar, T. 7998, 8006 (javno); VS-1060, T. 8585-8586 (javno); VS-1067, T. 15292 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO].

¹⁹⁹ V. dole par. 141-142.

²⁰⁰ V. Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 900.

²⁰¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304, 319; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279.

²⁰² V. Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 901-903. Komentari IV Ženevske konvencije, str. 280-281 (u vezi sa članom 49); Komentari Dopunskih protokola, str. 1473 (u vezi sa članom 17).

²⁰³ V. npr. VS-1111, T. 7706 (javno), [REDIGOVANO]; VS-1055, T. 7817-7818 (javno). V. takođe Džafić, DP P00840, par. 3 (javno); VS-1060, T. 8575-8577, 8579-8581 (javno); VS-1013, T. 5191-5195 (javno); VS-038, [REDIGOVANO]; Kujan, DP P00524, str. 5 (javno).

²⁰⁴ Radić, T. 11991 (javno); VS-051, [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Deportacija, fusnota 2; Prisilno premeštanje, fusnota 27.

²⁰⁵ DP P00183, str. 6-7 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Deportacija, fusnota 12.

²⁰⁶ Filković, DP P00857, par. 66, 67 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 151; Dodatak, Deportacija, fusnota 8.

Prevod

starije osobe i decu na teritoriju pod hrvatskom kontrolom.²⁰⁷ Skoro sve stanovništvo je pobeglo iz Vukovara zbog neselektivnog bombardovanja i granatiranja.²⁰⁸

69. Veliki delovi muslimanskog stanovništva pobegli su iz Zvornika pre nego što su srpske snage zauzele grad. Oni koji nisu pobegli, ukrcani su u autobuse i prisiljeni da odu ili su zatočeni, zlostavljeni i ubijeni.²⁰⁹ [REDIGOVANO], Muslimani iz Radakovca prisiljeni su da predaju svoju imovinu srpskim vlastima, ukrcani su u autobuse i prevezeni u Srbiju, a odatle u druge zemlje.²¹⁰ Srpske snage su takođe, uz upotrebu sile, proterale nesrbe iz njihovih domova u Diviću,²¹¹ Drinjači, Kostijerevu, Sopotniku i Đevanju,²¹² kao i iz trinaest drugih sela uključujući Setice²¹³ i Đuliće.²¹⁴ Kasnije u junu 1992, srpske snage su proterale Muslimane iz Kozluka i na taj način zapravo u potpunosti ostvarile etničko čišćenje teritorije pod srpskom kontrolom u Zvorniku.²¹⁵

70. Na širem području Sarajeva, srpske snage su prisilno premestile nesrbe iz Lješeva koji su bežali zbog atmosfere progona, intenzivnog granatiranja i paljenja kuća civila.²¹⁶ Srpske snage su takođe, uz upotrebu sile, proterale nesrbe iz Svraka,²¹⁷ sa Grbavice²¹⁸ i Ilijdže.²¹⁹

²⁰⁷ VS-051, [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 24.

²⁰⁸ VS-021, [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Radić, T. 11978 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 148; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 29.

²⁰⁹ VS-1062, T. 5960-5964 (javno); VS-1013, T. 5374 (javno); Bošković, DP P00836, par. 21 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Deportacija, fusnota 17; Prisilno premeštanje, fusnota 38.

²¹⁰ [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Deportacija, fusnota 21.

²¹¹ VS-1065, T. 6300-6303 (javno); DP P01347, str. 4-5 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 303; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 40.

²¹² VS-1064, T. 8698-8704 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 42.

²¹³ [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 305; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnote 44-45.

²¹⁴ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 306; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 46.

²¹⁵ Banjanović, T. 12445-12447, 12452, 12459-12460 (javno).

²¹⁶ VS-1111, T. 7693-7698 7706 (javno), [REDIGOVANO], 7717; VS-1055, T. 7803-7805, 7817-7818 (javno); Džafić, DP P00840, par. 2-3 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 378; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnote 49, 53.

²¹⁷ Seđić, T. 8166-8167, 8183-8186, 8344 (javno); DP P01346, str. 11 (javno); P00975, str. 29-30 (javno); P00463 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 382; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 56.

²¹⁸ VS-1060, T. 8573-8577, 8581, 8591 (javno); Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-157, 158. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 387; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 60.

²¹⁹ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-155; DP P00968 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 388; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnota 63.

Prevod

71. U periodu između 14. i 26. juna 1992, srpske snage su potpuno etnički očistile Nevesinje od nesrpskog stanovništva putem kampanje napada na nesrebe na području Nevesinja²²⁰, u okviru koje su vršena i ubijanja preostalih starih lica i spaljivanja kuća i celih sela, usled čega je nesrpsko civilno stanovništvo bežalo iz sela sa tog celokupnog područja.²²¹

72. Ta raseljavanja su vršena putem koordinisanih operacija pripadnika, *inter alia*, JNA,²²² VRS,²²³ srpskog TO,²²⁴ paravojnih formacija poput šešeljevaca,²²⁵ Vasketove jedinice,²²⁶ Žutih osa,²²⁷ arkanovaca,²²⁸ Brnetove jedinice, jedinice Slavka Aleksića²²⁹ i jedinice Dragi Lazarević,²³⁰ kao i pripadnika srpskih opštinskih vlasti u Zvorniku²³¹ i na Ilijži.²³²

73. U svetlu gorenavedenih dokaza, alternativna pretpostavka većine – da su autobusi korišćeni kao humanitarni gest – ukazuje na šokantno zanemarivanje dokaza u spisu.

3. Zaključak

74. Ukratko, ostaje nejasno kako je većina donela svoj zaključak u vezi sa rasprostranjениm ili sistematskim napadom u Hrvatskoj i BiH, kao i ratnim zločinima. Ovo je očigledan propust da se dâ obrazloženo mišljenje.

²²⁰ Kujan, DP P00524, str. 6-8 (javno); Kujan, T. 9657 (javno); VS-1022, [REDIGOVANO]; DP P00029 (javno); [REDIGOVANO], [REDIGOVANO]. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnote 66, 70-72.

²²¹ Kujan, DP P00524, str. 6-8 (javno); [REDIGOVANO];[REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-181, 182. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 470; Dodatak, Prisilno premeštanje, fusnote 67-69.

²²² V. npr. VS-051, [REDIGOVANO]; Stojanović, DP P00528, par. 47 (javno); DP P00183, str. 6-7 (javno); Radić, T. 11978 (javno); Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-102; VS-1060, T. 8573-8577 (javno); Seđić, T. 8183-8186 (javno).

²²³ V. npr. Banjanović, T. 12448-12466 (javno); VS-1065, T. 6301-6303 (javno); DP P01347, str. 4-5 (javno); VS-1064, T. 8698-8703 (javno); [REDIGOVANO]; Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-181.

²²⁴ V. npr. DP P00955, str. 3 (javno); Banjanović, [REDIGOVANO].

²²⁵ V. npr. DP P01347, str. 7 (javno); Kujan, DP P00524, str. 6-7 (javno); [REDIGOVANO]; Stoparić, T. 2519-2521 (javno); [REDIGOVANO].

²²⁶ V. npr. [REDIGOVANO]; Džafić, DP P00840, par. 13, 15 (javno).

²²⁷ V. npr. Banjanović, T. 12448-12463 (javno).

²²⁸ V. npr. Banjanović, T. 12448-12464 (javno); Kujan, DP P00524, str. 6-7 (javno); [REDIGOVANO]; Bošković, DP P00836, par. 21 (javno); DP P01347, str. 7 (javno).

²²⁹ V. npr. VS-1060, T. 8591 (javno); DP P00999, str. 3 (javno); P01000, str. 8-10 (javno).

²³⁰ V. npr. DP P00029 (javno).

²³¹ V. npr. DP P00664 (javno); P00665 (javno); P00666 (javno); P01347, str. 4-5 (javno); [REDIGOVANO].

²³² V. npr. DP P00968 (javno).

D. Propust Većine da dâ obrazloženo mišljenje o krivičnoj odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u

75. Teza tužilaštva bila je da su, uporedo s koracima koje je Hrvatska preuzimala u pravcu nezavisnosti, Šešelj i drugi učesnici u UZP-u, među kojima Milošević, Kadijević, Stanišić, Simatović, Hadžić i Babić, upostavili paralelnu srpsku vlast, uključujući i oružane snage, na područjima na koja su Srbi pretendovali.²³³ Isti obrazac ponovio se i u BiH, gde je Šešelj, zajedno s Miloševićem, Kadijevićem, Stanišićem i Simatovićem, saradivao s vođama Srba u BiH poput Karadžića i Mladića, takođe učesnika u UZP-u, na uspostavljanju paralelnih srpskih struktura u očekivanju proglašenja nezavisnosti BiH.²³⁴ Šešelj je otvoreno priznao da je naveliko sarađivao s drugim učesnicima u UZP-u. Govoreći o upućivanju dobrovoljaca – koji su bili toliko blisko povezani s njim da su ih i žrtve i predstavnici međunarodnih institucija u zvaničnim dokumentima nazivali *šešeljevcima* – Šešelj je izjavio:

Zamoli nas MILOŠEVIĆ, zamoli nas Radmilo BOGDANOVIĆ, zamoli nas neki general, recimo DOMAZETOVIĆ, ili neko drugi, kaže: ‘Treba nam toliko i toliko dobrovoljaca, za to i to mesto’, i mi skupimo toliko dobrovoljaca [...] Mislim, to nas nije trebalo ubedjivati mnogo.²³⁵

76. Tužilaštvo nigde nije iznelo tvrdnju da su uspostavljanje paralelne srpske vlasti, uključujući tu i oružane snage, i njihova upotreba radi uspostavljanja teritorijalne kontrole bili protivpravni. Glavni argument tužilaštva bio je da se samo jedan razuman zaključak može izvesti iz saradnje koja je postojala između navedenih učesnika UZP-a i iz dugotrajne kampanje masovne deportacije i prisilnog premeštanja, ubistava, premlaćivanja, zlostavljanja i zatočavanja u nehumanim uslovima nesrpskog stanovništva, kao i pljačkanja i razaranja imovine nesrpskog stanovništva, od strane srpskih snaga koje su formirali, razmestili i kontrolisali

²³³ V. par. Završni podnesak tužilaštva, par. 68-107 (Hrvatska).

²³⁴ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 196-246. V. takođe par. 247-274, u kojima je detaljno objašnjena Šešeljeva uloga u BiH.

²³⁵ DP P00067, str. 2 (javno).

učesnici u UZP-u. Taj zaključak bio je da su zločini počinjeni u skladu sa zajedničkim zločinačkim ciljem.²³⁶

77. Umesto da se bavi tezom tužilaštva o UZP-u, većina pogrešno tumači navode tužilaštva o zajedničkom zločinačkom cilju i, na osnovu svog parcijalnog pristupa dokazima, koje sagledava odvojeno jedne od drugih, zaključuje da ti navodi nisu dokazani. Većina zatim nadugačko i naširoko razmatra pitanje da li je više osoba imalo "identične stavove" [u originalu na francuskom: "*identité de vues*"], što tužilaštvo uopšte nije ni iznelo kao navod, niti je to nešto što se traži u sudskej praksi.²³⁷ Kraj te analize čini 15 paragrafa u kojima se citiraju delovi transkripta sa suđenja u predmetu Milošević, čija relevantnost ostaje nejasna.²³⁸ Prema tome, većina ne presuđuje o tezi tužilaštva o UZP-u, već o sopstvenoj verziji te teze koju je sama konstruisala. To ne predstavlja obrazloženo mišljenje.

1. Većina pogrešno tumači tezu tužilaštva

78. Većina tezu tužilaštva tumači pogrešno već u samom Uvodu u Presudu, gde kaže²³⁹ sledeće: "Iz nekih podnesaka tužioca stiče se utisak da je i sama ideologija Velike Srbije kriminogena, dok se u drugim više napadaju sredstva za njeno ostvarenje".²⁴⁰ Većina konstatiše: "U Završnom podnesku se čini da tužilac takođe zastupa stav da je srpska vojna kampanja bila *a priori* protivpravna, i tako samim tim čini nepotrebним svako pravljenje razlike između vojne kampanje koja bi mogla biti legitimna i mogućih kriminalnih odstupanja od nje, koja bi stoga bila jedini povod za osudu",²⁴¹ ali pritom ne upućuje ni na jedan konkretan deo argumentacije u kom je tužilaštvo iznelo takve tvrdnje.

79. Većina nastavlja pogrešno da tumači tezu tužilaštva na počeku dela u kojem iznosi zaključke o krivičnoj odgovornosti optuženog po osnovu njegovog učešća u UZP-u. Tvrdi da je "u pristupu tužilaštva postojao ceo niz neadekvatnosti i

²³⁶ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 573, 108-126 (gde je reč o zločinima nakon proglašenja nezavisnosti Hrvatske), 275-483 (gde je reč o zločinima počinjenim u BiH nakon proglašenja nezavisnosti BiH).

²³⁷ Presuda, par. 250-280.

²³⁸ Presuda, par. 266-280.

²³⁹ Sudija Lattanzi se samo delimično slaže sa stavovima iznetim u Uvodu. V. Presuda, fusnota 1.

²⁴⁰ Presuda, par. 16. V. takođe Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, par. 81.

²⁴¹ Presuda, par. 16.

konfuznosti”.²⁴² Većina zamera tužilaštvu da nije objasnilo “značenje izraza ‘nova država pod dominacijom Srba’”,²⁴³ upotrebljenog u paragrafu 6 Optužnice. Većina navodi sledeće:

Prikazujući uspostavljanje srpskih autonomnih oblasti u Hrvatskoj i BiH kao akte koji su deo zločinačkog plana stvaranja Velike Srbije, bez rasvetljavanja šireg konteksta, tj. otcepljenja i Hrvatske i BiH, u kom je došlo do uspostavljanja tih autonomnih oblasti, tužiočevo tumačenje u najboljem slučaju zamagljuje hronologiju događaja, a u najgorem slučaju ih iskrivljuje [u originalu na francuskom: *les dénatures*], s obzirom na dokaze predočene Veću, uglavnom od strane samog tužioca.²⁴⁴

80. Ni u ovom slučaju većina ne kaže na koji deo argumentacije tužilaštva tačno misli. Tužilaštvo je, kao kontekst za svoju tezu, na usvajanje ponudilo obilje dokaza o političkoj i vojnoj pozadini raspada Jugoslavije.²⁴⁵ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo je uspostavljanje paralelnih srpskih struktura konkretno stavilo u kontekst kretanja Hrvatske i BiH “u pravcu nezavisnosti”.²⁴⁶ Ista tema bila je zastupljena i u Završnoj reči tužilaštva.²⁴⁷ Tužilaštvo je objasnilo da su, po proglašenju nezavisnosti najpre Hrvatske, a potom i BiH, učesnici u UZP-u srpske snage koje su osnovali i kontrolisali uputili na područja na koja su polagali pravo kao na srpske zemlje.²⁴⁸

81. Međutim, ovo je krivični sud i vodilo se krivično suđenje. Nasuprot utisku koji bi da kreira većina, tužilaštvo nije iznelo tvrdnju da uspostavljanje teritorijalne kontrole ili ratovanje mogu, sami po sebi, povlačiti krivičnu odgovornost. Paragraf 6 Optužnice je jasan: “[s]vrha tog udruženog zločinačkog poduhvata bila je da se, *činjenjem zločina koji predstavljaju kršenje odredbi članova 3 i 5 Statuta Međunarodnog suda [...] silom trajno ukloni [...] kako bi ta područja postala deo nove države pod dominacijom Srba”.²⁴⁹ Ono što je zajednički cilj činilo zločinačkim bili su zločini koje su pripadnici srpskih snaga izvršili pod kontrolom učesnika u UZP-u, kao *sredstvo za stvaranje “nove države pod dominacijom Srba”*. Većina je*

²⁴² Presuda, par. 226.

²⁴³ Presuda, par. 227.

²⁴⁴ Presuda, par. 229.

²⁴⁵ V. npr. Zahtev tužioca za prihvatanje dokaznog materijala, par. 10.

²⁴⁶ Završni podnesak tužilaštva, delovi V.B i V.G.

²⁴⁷ T. 17123 (javno). V. takođe T. 17139 (javno).

²⁴⁸ T. 17146 (javno).

²⁴⁹ Optužnica, par. 6 (naglasak dodat).

okrenula citiranu rečenicu naglavačke, kako bi ispalo da je teza tužilaštva ta da je stvaranje države pod dominacijom Srba zločinačko *per se*.

2. Većina se ne bavi ključnim dokazima koje je tužilaštvo predočilo kako bi dokazalo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja

82. U svojoj "analizi" zajedničkog zločinačkog cilja, većina gotovo uopšte ne ocenjuje inkriminišuće dokaze na koje se oslonilo tužilaštvo. Većina ne objašnjava na koji način je, u sklopu drugih dokaza u spisu predmeta, odmerila težinu one nekolicine dokaza na koje se poziva u svojem fragmentarnom razmatranju. Konkretno, većina se ne bavi obiljem dokaza o zločinima srpskih snaga koje su međusobno sarađivale i bile pod kontrolom učesnika u UZP-u,²⁵⁰ a koji su okosnica teze tužilaštva. Osim toga, nigde se ne pominju dokazi na koje se tužilaštvo oslanjalo kad je dokazivalo Šešeljevu namjeru,²⁵¹ koja je od suštinskog značaja za ocenu zajedničkog zločinačkog cilja. Većina drugih učesnika u UZP-u imenovanih u Optužnici čak se i ne pominje u analizi zajedničkog cilja.²⁵²

83. Umesto toga, većina gotovo svih tih 25 paragrafa analize zajedničkog zločinačkog cilja posvećuje razmatranju toga da li zakonite radnje, uzete odvojeno jedne od drugih, idu u prilog zaključku da je postojao zajednički zločinački cilj i, nimalo iznenađujuće, zaključuje da ne idu. Na primer, većina zaključuje:

- da dokazi ne idu u prilog zaključku "van svake razumne sumnje" da su proglašenja autonomije srpskog naroda u Hrvatskoj i BiH proizlazila iz zločinačke namere;²⁵³
- da regrutovanje i upućivanje dobrovoljaca i saradnja u tom pogledu s drugim srpskim snagama nisu predstavljali nezakonitu delatnost u skladu sa srpskim zakonom;²⁵⁴ i

²⁵⁰ V. gore II. C. 2.(c); dole par. 160-169.

²⁵¹ V. gore II. B. 3; dole IV. A. 3.(b)(ii).

²⁵² Blagoje Adžić, Radmilo Bogdanović, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Radovan Stojičić, Milan Martić, Goran Hadžić, Radovan Karadžić, Momčilo Krajšnik, Biljana Plavšić. V. Optužnica, par. 8(a).

²⁵³ Presuda, par. 238.

²⁵⁴ Presuda, par. 241.

- da naoružavanje civila nije dokaz “da se radilo o jedinstvenim i jednostranim postupcima srpskih osvajača koje je pokretao isključivo zločinački cilj proterivanja civila drugih nacionalnosti”.²⁵⁵

84. Međutim, tužilaštvo nikad nije tvrdilo da su uspostavljanje srpskih autonomnih oblasti, regrutovanje i upućivanje dobrovoljaca, kao i naoružavanje civila, sami po sebi zločinački. Tužilaštvo je zapravo pokazalo da su srpske snage koje su formirali, upućivali i kontrolisali Šešelj i drugi učesnici u UZP-u sistematski činile brutalne zločine nad nesrpskim stanovništvom.

85. Većina bez daljnog priznaje da su “zločini počinjeni na raznim mestima u Hrvatskoj i BiH”.²⁵⁶ Međutim, ona zaključuje, ne upućujući ni na kakve dokaze niti obrazlažući taj zaključak, da se “[z]a te zločine [...] ne može [...] smatrati da su suštinski element plana Velike Srbije ili plana čiji cilj je bio da se zaštite Srbi”.²⁵⁷ Većina prihvata da su dobrovoljci koje je uputio Šešelj “možda učestvovali [u zločinima] ili su s njima bili indirektno povezani”,²⁵⁸ ali pritom ne utvrđuje da li to sa šešeljevcima jeste ili nije bio slučaj.

86. Tek u poslednjem paragrafu svoje analize zajedničkog zločinačkog cilja većina se osvrće na “Počinjenje zločina na terenu”.²⁵⁹ No, taj kratki paragraf od osam redaka ne odgovara onome što se najavljuje u naslovu. Umesto da se bavi velikim brojem krivičnih dela počinjenih od strane srpskih snaga pod kontrolom učesnika u UZP-u, većina samo konstatiše da “šešeljevci nisu umešani u većinu navedenih zločina”.²⁶⁰ Većina ne objašnjava na koje to “navedene zločine” tačno misli, a ne ocenjuje ni obilje dokaza iz kojih se vidi da je postojao obrazac po kojem su srpske snage činile zločine u koordinisanoj saradnji,²⁶¹ ne objašnjava kakav je značaj tog obrasca za postojanje zajedničkog zločinačkog cilja, kao ni kakav značaj za Šešeljevu krivičnu odgovornost ima činjenica da su te zločine počinili šešeljevci. To su bila ključna pitanja na koja je Veće trebalo da odgovori.

---

²⁵⁵ Presuda, par. 248.

²⁵⁶ Presuda, par. 245.

²⁵⁷ Presuda, par. 245.

²⁵⁸ Presuda, par. 245 (naglasak dodat).

²⁵⁹ Presuda, par. 249.

²⁶⁰ Presuda, par. 249.

²⁶¹ V. gore II. C. 2.(c); dole par. 160-169.

87. Ograničeni dužinom teksta, ne možemo se detaljno osvrnuti na krajnje selektivan pristup koji je većina imala prema nekolicini dokaza koje razmatra u delu koji se tiče zajedničkog cilja. Ali, jedan primer vrlo dobro ilustruje problem: pozivajći se na jednog jedinog svedoka, Asima Alića, većina zaključuje da "dokazi uzeti u celini" pokazuju da su dobrovoljci upućivani kao podrška ratnim naporima.²⁶² Alić je bio pomoćnik komandira stanice policije u Zvorniku, koju su srpski policajci napustili i otišli u Karakaj da bi тамо osnovali čisto srpsku stanicu policije.²⁶³ Alić je obavio informativni razgovor s četiri do zuba naoružana Srbina, uhapšena dok su kolima ulazila u Zvornik neposredno pre nego što su Srbi preuzeli vlast.²⁶⁴ Dvojica njih bila su šešeljevci, dok je za drugu dvojicu utvrđeno da su arkanovci.²⁶⁵ Jedan od šešeljevaca rekao je Aliću da su u Zvornik došli da zaštite Srbe u Zvorniku.²⁶⁶ Većina ne objašnjava kako motivi jedne osobe, koja nije imenovana kao učesnik u UZP-u,²⁶⁷ mogu biti relevantni za postojanje zajedničkog zločinačkog cilja optuženog i drugih učesnika u UZP-u. Većina ne razmatra da li bi Srbin koji putuje u BiH da se bori u sukobu protiv Muslimana svoje kriminalne namere razotkrio policajcu Muslimanu koji ga drži u pritvoru. Ništa ne upućuje na to da je Alićevo svedočenje ocenjeno zajedno s drugim dokazima u spisu, uključujući i dokaze o preuzimanju vlasti u Zvorniku, tokom kojeg su šešeljevci – zajedno s arkanovcima i drugima – počinili zločine o kojima u spisu postoji obilna dokumentacija i za koje je Veće van razumne sumnje utvrdilo da jesu počinjeni.²⁶⁸ Većina prenebregava i sopstvene zaključke da su upravo ta dvojica dobrovoljaca, Žuć i Repić, bili vođe Žutih osa, koje su počinile brojne teške zločine u Zvorniku.²⁶⁹ Kad se ocene u svom kontekstu, dokazi na koje se pozvala većina u najmanju ruku ukazuju na to da je "zaštita Srba" za neke bila sinonim za proterivanje i druga nasilna krivična dela nad nesrpskim stanovništvom.

²⁶² Presuda, par. 242.

²⁶³ DP P00438 (javno); Alić, T. 6964, 6992 (javno).

²⁶⁴ Alić, T. 7001-7002, 7004-7005 (javno).

²⁶⁵ Alić, T. 7005-7006, 7009, 7042-7043 (javno).

²⁶⁶ Presuda, fusnota 261. V. takođe Alić, T. 7018, 7048 (javno).

²⁶⁷ V. Optužnica, par. 8(a). U vezi s odgovornošću po osnovu učešća u UZP-u, kad imenovani učesnici u UZP-u koriste pripadnike srpskih snaga radi sprovođenja zajedničkog zločinačkog cilja (V. Optužnica, par. 8(b)), *mens rea*, a kamoli motivi, upotrebljenih instrumenata nisu faktor u odlučivanju. V. Drugostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 1027; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Krajnišnik*, par. 226; Presuda Žalbenog veća na osnovu pravila 98bis u predmetu *Karadžić*, par. 79. V. takođe Presuda, par. 244.

²⁶⁸ Presuda, par. 210. V. gore par. 60, fusnota 157.

²⁶⁹ Presuda, par. 144, 210(g), (m). V. takođe Alić, T. 7006-7008, 7022-7025 (javno).

3. Većina se upušta u opširnu analizu “identité de vues” učesnika u UZP-u, konceptu koji se ne objašnjava i koji nije utemeljen u sudskoj praksi

88. Propustivši da se pozabavi zajedničkim zločinačkim ciljem navedenim u Optužnici, većina se upušta u opširnu analizu “[n]avoda u vezi s postojanjem identičnosti stavova više osoba”.²⁷⁰ Većina propušta da objasni šta podrazumeva pod izrazom “identičnost stavova”. Usredsređuje se na različite političke stavove, pre svega Šešelja i Miloševića, kao i na individualna razmimoilaženja izvesnih učesnika u UZP-u, ali pritom ne objašnjava kako ta razmimoilaženja podrivaju zaključak da su navedeni učesnici u UZP-u imali zajednički cilj i delili istu nameru da, činjenjem inkriminisanih krivičnih dela, steknu teritoriju pod dominacijom Srba. Isto tako, većina je propustila da objasni od kakvog značaja za analizu UZP-a u ovom predmetu može biti diskusija koju su sude i zastupnik tužilaštva vodili u predmetu *Milošević*.

(a) Većina ne objašnjava koncept “identité de vues”

89. Ostaje nejasno šta većina podrazumeva pod “identité de vues”,²⁷¹ pošto “identité de vues” nikada nije utvrđen kao element krivične odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u²⁷² u jurisprudencijama MKSJ-a, MKSR-a ili MMKS-a, uključujući i Drugostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, na koju se većina poziva.

90. Većina je postavila kao uslov da među navedenim učesnicima UZP-a mora postojati identičnost (političkih) stavova, no to nije kriterijum za krivičnu odgovornost po osnovu učešća u UZP-u. Ni za “zajednički zločinački cilj” ni za “zajedničku nameru” nije presudno to da li su svi učesnici u UZP-u imali iste stavove.²⁷³ Zapravo, traži se da učesnici u UZP-u imaju zajednički cilj koji je isti kako “u smislu namjeravanog kažnjivog cilja tako i u pogledu domašaja (npr. utvrditi vremenska i geografska ograničenja tog cilja; i opšti identitet namjeravanih žrtava)”,

²⁷⁰ Presuda, deo V.A.1.(b)(ii).

²⁷¹ Presuda, par. 250. Tužilaštvo napominje da engleski prevod izraza “identité de vues” u par. 250-251 Presude glasi “shared views”.

²⁷² Presuda, par. 250, fnsnota 277, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 430.

²⁷³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Marić*, par. 123.

kako je navedeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brđanin*, u paragrafu na koji upućuje većina.²⁷⁴

91. Ni to da li su jedan ili više učesnika u UZP-u imali ciljeve koji su u vremenskom i geografskom smislu izlazili iz okvira zajedničkog zločinačkog cilja, ni to da li su im se politički ciljevi u osnovi razilazili, kao ni to da li su hteli da posegnu za drugim kriminalnim sredstvima koja ostali učesnici u UZP-u nisu imali na umu, nije presudno za postojanje zajedničkog zločinačkog cilja. U tom smislu je Žalbeno veće u predmetu *Martić* odbacilo argument odbrane da “nesuglasice unutar srpskog rukovodstva u vezi s političkim ciljevima koje treba ostvariti utiču na glavni zaključak Pretresnog veća u vezi sa zajedničkim kažnjivim ciljem koji je razrađen tokom perioda na koji se odnosi Optužnica”.²⁷⁵

92. Ostaje, dakle, nejasno zašto je većina usvojila ovaj uslov koji nije utemeljen u sudskoj praksi, kao i šta taj uslov zapravo znači, posebno stoga što se većina tu želi pozvati na navode tužilaštva, a da pritom ne upućuje ni na jedan njegov argument.²⁷⁶

(b) Većina ne objašnjava na koji način dokazi koje je preispitala podrivaju zaključak da su postojali zajednički zločinački cilj ili zajednička namera

93. Većina izvodi fragmentarnu analizu odnosa između nekolicine pojedinačnih učesnika u UZP-u. Istiće “značajna razmimoilaženja”,²⁷⁷ nepostojanje otvorene saradnje,²⁷⁸ “nepoverenje i sumničavost”,²⁷⁹ “neslaganj[e]”,²⁸⁰ “negativne aspekte”,²⁸¹ “buran odnos”²⁸² i pomanjkanje poštovanja.²⁸³ Međutim, većina ne objašnjava kakav značaj ta navodna razmimoilaženja imaju za zajednički cilj i zajedničku nameru učesnika u UZP-u da počine zločine navedene u Optužnici kao sredstvo da steknu teritorije pod dominacijom Srba.

²⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

²⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 123, gde se upućuje na Prvoostepenu presudu u predmetu *Martić*, par. 442, 445.

²⁷⁶ V. Presuda, podnaslov pre par. 250: “Navodi u vezi s postojanjem identičnosti stavova više osoba” (naglsak dodat).

²⁷⁷ Presuda, par. 253.

²⁷⁸ Presuda, par. 256.

²⁷⁹ Presuda, par. 258.

²⁸⁰ Presuda, par. 260.

²⁸¹ Presuda, par. 261.

²⁸² Presuda, par. 262.

²⁸³ Presuda, par. 263.

Prevod

94. Takvo objašnjenje bilo je neophodno pošto činjenica da su između učesnika u UZP-u postojala neslaganja ne podriva nužno zaključak da zajednički zločinački cilj ili zajednička namera jesu postojali.²⁸⁴ Objašnjenje je bilo tim bitnije zato što se većina ne bavi stavovima većine učesnika u UZP-u imenovanih u Optužnici.²⁸⁵

95. Čak i da dokazi na koje se poziva idu u prilog zaključku da neki od učesnika u UZP-u nisu imali isti zajednički zločinački cilj i nameru u pogledu zločina, nigde se ne objašnjava zašto Šešelj nije bio učesnik u UZP-u s drugima poput Stanišića, Simatovića, Babića, Hadžića i Karadžića, kojima se krivična dela protiv nesrpskog stanovništva mogu pripisati.²⁸⁶

96. Umesto da dokaze odmeri u celosti, većina još jednom razmatra svaki dokaz posebno.

97. Za zaključak da “[m]nogi dokazi” pokazuju da je svrha saradnje Šešelja i Miloševića bila odbrana Srba, a ne činjenje zločina navedenih u Optužnici, većina se oslanja na svedočenje samo jednog svedoka – Tomića.²⁸⁷ Dokaze o saradnji Šešelja i Miloševića u činjenju zločina zanemaruje.²⁸⁸ Čak i tako, jedino što je Tomić objasnio jeste to da je “između Miloševićeve stranke i stranke optuženog postojala sličnost u vezi s pitanjem odbrane srpskih interesa”,²⁸⁹ ali u svom svedočenju nije rekao da je odbrana Srba isključivala upotrebu kriminalnih sredstava. Činjenica da Tomić baš u tom konkretnom delu svedočenja²⁹⁰ nije pomenuo činjenje zločina nije dovoljna za izvođenje nepobitnog zaključka, tim pre što on, budući da nije bio svedok o činjenicama, o toj temi nije ni bio ispitivan.²⁹¹

²⁸⁴ V. gore par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 123.

²⁸⁵ V. Optužnica, par. 8(a): Blagoje Adžić, Radmilo Bogdanović, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Radovan Stojičić, Milan Martić, Goran Hadžić, Milan Babić, Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Blijana Plavšić.

²⁸⁶ V. dole par. 165 i IV.A.3.

²⁸⁷ Presuda, par. 252.

²⁸⁸ V. DP P00299 (javno); Tomić, T. 3104-3107 (javno); DP P00644, str. 10-11 (javno). V. takođe dole III.B.

²⁸⁹ Presuda, par. 252, fuznota 278.

²⁹⁰ V. Presuda, par. 252.

²⁹¹ Tomić, T. 3105-3107 (javno).

98. Ne objašnjava se kako su lični stavovi svedoka VS-051 relevantni za namjeru učesnika u UZP-u. Osim toga, [REDIGOVANO],²⁹² [REDIGOVANO],²⁹³ što ne dovodi u pitanje postojanje UZP-a.

99. Većina podjednako manjkavno analizira i Rankićevu svedočenje. Rankićevu svedočenje o tome kako Milošević i Šešelj nisu "otvoreno sarađivali" zapravo je u skladu s Rankićevim objašnjenjem da je Šešelj Miloševiću podršku davao "nezvanično", daleko od očiju javnosti.²⁹⁴

100. Dražilovićevu svedočenje o tome da je Milošević hapsio četnike²⁹⁵ po njihovom povratku u Srbiju, kao i dokazi da je Života Panić, koji nije imenovan kao učesnik u UZP-u, krajem perioda na koji se odnosi UZP iz 1993. godine,²⁹⁶ izrazio nezadovoljstvo zbog dobrovoljaca SRS-a, u skladu su s argumentom tužilaštva da se odnos između Šešelja i drugih učesnika u UZP-u pogoršao.²⁹⁷ Povrh toga, dokaze je trebalo u najmanju ruku razmotriti u svetlu Dražilovićevog svedočenja o tome kako je Ratni štab SRS-a regrutovao dobrovoljce da se u sklopu JNA/VRS-a bore u Hrvatskoj.²⁹⁸ Ovo pokazuje da je postojala tesna saradnja između Šešeljeve formacije i srpskih vojnih vlasti, koja je nužno podrazumevala Miloševićevu podršku.²⁹⁹

101. Činjenica da su neki od učesnika u UZP-u ponekad podržavali mirovne pregovore sasvim je kompatibilna s njihovim učešćem u UZP-u, pošto je njihova podrška mogla biti motivisana taktičkim razlozima,³⁰⁰ no time se većina u Veću ne bavi. I Karadžiću, i Martiću, i Krajišniku, koji su svi navedeni kao učesnici u UZP-u u ovom predmetu, izrečena je osuđujuća presuda za ulogu koju su odgirali u odgovarajućem UZP-u, iako su podržali neke od mirovnih pregovora.³⁰¹

²⁹² [REDIGOVANO].

²⁹³ [REDIGOVANO].

²⁹⁴ V. Rankić, DP P01074, par. 12, 54, 84 (javno). Presuda, par. 256.

²⁹⁵ Presuda, par. 260; DP C00010, par. 76 (javno).

²⁹⁶ Presuda, par. 257, u kojem se upućuje na DP P01012, str. 56-58 (javno).

²⁹⁷ V. npr. T. 1833 (javno).

²⁹⁸ DP C00010, par. 18-21, 23, 28, 34 (javno).

²⁹⁹ DP C00010, par. 36 (javno).

³⁰⁰ *Contra* Presuda, par. 254, 256.

³⁰¹ V. uopšteno Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 383, 409, 6046; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 149, 434; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 950, 1078; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 685.

Prevod

102. Premda Tolimir jeste “upozor[io] na krivična dela različitih paravojnih formacija, uključujući formaciju SRS-a”,³⁰² većina ne napominje da se to upozorenje odnosilo isključivo na krivična dela protiv Srba.³⁰³

103. Naposletku, selektivna analiza koju je većina izvršila u vezi sa svedokinjom VS-1062 krajnje je zabrinjavajuća. Većina se na njen svedočenje poziva kako bi potkrepila tvrdnju da su “šešeljevci štilili civile od Arkanovih Tigrova”,³⁰⁴ ali ne upućuje na ostatak njenog svedočenja koje pre ide u prilog zaključku, umesto da ga podriva, da su šešeljevci i arkanovci zapravo sarađivali u činjenju zločina nad nesrpskim stanovništvom. Dok se svedokinja VS-1062 prilikom napada na Zvornik krila u skloništu, upali su arkanovci i iz prostorije odveli 12 odraslih muškaraca Muslimana, koje su “poredali uza zid”.³⁰⁵ Zatim je stigla grupa šešeljevac, koja je žene i decu pod pretnjom oružjem odvela u drugu prostoriju.³⁰⁶ Jedan šešeljevac snažno je udario svedokinju VS-1062 automatskom puškom.³⁰⁷ Šešeljevci su čuvali stražu nad ženama i decom, dok su arkanovci otvorili vatru i pobili tih 12 muškaraca.³⁰⁸ Prema rečima VS-1062, šešeljevci su se pravili da su “kao dobri”, pa su deci davali čokoladu, a ženama govorili, “[M]i vas čuvamo, a Arkanovi vas ubijaju.”³⁰⁹

104. U svakom slučaju, dokaze o navodnom neslaganju između učesnika u UZP-u trebalo bi odmeriti zajedno s onim drugim dokazima u spisu koji pokazuju njihovu tesnu saradnju na formiranju, naoružavanju, obučavanju i upućivanju srpskih snaga koje su zajedno, po istom obrascu i koordinisano, izvršile krivična dela nad nesrpskim stanovništvom na relevantnim područjima.³¹⁰ Ne vidi se da je njihova težina odmerena na takav način.

³⁰² Presuda, par. 261, gde se upućuje na DP P00974, str. 6 (javno).

³⁰³ DP P00974, str. 5 (javno).

³⁰⁴ Presuda, par. 263.

³⁰⁵ VS-1062, T. 5954-5955 (javno).

³⁰⁶ VS-1062, T. 5957 (javno).

³⁰⁷ VS-1062, T. 5957-5958 (javno).

³⁰⁸ VS-1062, T. 5957-5958 (javno).

³⁰⁹ VS-1062, T. 5959-5960 (javno).

³¹⁰ V. gore II.C.2.(c); dole par. 160-169.

(c) Većina se rukovodi irelevantnim razmatranjima iz drugog predmeta

105. Analiza *identité de vues* od strane većine dostiže kulminaciju u diskusiji od 15 paragrafa u kojima se razmatra rasprava koju su u predmetu *Tužilac protiv Slobodana Miloševića* vodili prevashodno sudije i zastupnik tužilaštva u tom predmetu o vezi između koncepta Velike Srbije i optužbi protiv Miloševića.³¹¹ Iako je kontekst te rasprave bilo Šešeljevo svedočenje u tom predmetu, rasprava između zastupnika tužilaštva, sudija i optuženog u jednom drugom predmetu nije relevantna za presuđivanje u ovom predmetu. Ta rasprava ne predstavlja dokaz – ni u predmetu Milošević ni u ovom predmetu – te se ne može smatrati delom obrazloženog mišljenja.

106. Osim toga, za ovaj predmet je irelevantno šta su tužilaštvo, sudije i jedan drugi optuženi imali da kažu o konceptu Velike Srbije i njegovo vezi s optužbama u predmetu Milošević. Nakon što je konstatovala kako je stav tužilaštva u predmetu Milošević bio “konfuzan”, većina zaključuje da se “[t]a konfuzija u predmetu Milošević odražava [...] nužno na ovaj predmet i pojačava sumnju sudija u tezu tužilaštva o samom postojanju takvog zajedničkog zločinačkog plana”.³¹² Osim što, kao što je pokazano gore u tekstu,³¹³ tvrdnja većine da je teza tužilaštva konfuzna nije tačna, većina ne objašnjava na koji način se ta “konfuzija” odražava na ovaj predmet.

107. Time što je sebi dozvolila da se rukovodi irelevantnim materijalom iz drugog predmeta, većina je napravila grešku u primeni prava.

4. Zaključak

108. Ostaje nejasno na koji način je većina izvela svoj zaključak o Šešeljevoj krivičnoj odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u, što predstavlja propust da se dâ obrazloženo mišljenje.

³¹¹ Presuda, par. 267-279.

³¹² Presuda, par. 280 (naglasak dodat).

³¹³ V. gore II.D.1.

E. Propust većine da dâ obrazloženo mišljenje o krivičnoj odgovornosti za podsticanje

109. Većina se ne bavi argumentom tužilaštva da je Šešeljeva neprekidna propagandna kampanja podsticala na činjenje zločina nad nesrpskim stanovništvom, ne razmatra ključne izvedene dokaze i ne ocenjuje dokaze u njihovom pravom kontekstu.

1. Propust većine da se bavi tezom tužilaštva

110. Većina se ne bavi suštinskim argumentima tužilaštva.³¹⁴ Ona nigde ne ocenjuje da li su Šešeljeve izjave, uzete zajedno i u svom pravom kontekstu, podsticale na zločine. Većina se ne bavi argumentom tužilaštva da su Šešeljeva učestala podsećanja na zločine koji su u prošlosti izvršeni nad Srbima, omalovažavanje nesrpskog stanovništva, širenje straha od genocida nad Srbima, pozivi na osvetu i otvoreno pozivanje na proterivanje nesrpskog stanovništva s područja na koja su Srbi polagali pravo, kada se uzmu zajedno, predstavljali podsticanje na zločine. Umesto toga, većina se bavi tek nekolicinom govora koje je on održao, ne objašnjavajući njihov kumulativni efekat u pravom kontekstu.

(a) Većina ne ocenjuje mnoštvo govora uvrštenih u spis

111. Od velikog broja Šešeljevih izjava koje su uvrštene u spis,³¹⁵ većina je svojom analizom podsticanja obuhvatila tek pet-šest govora održanih u Vukovaru,³¹⁶ Malom Zvorniku,³¹⁷ Hrtkovcima³¹⁸ i Skupštini Srbije.³¹⁹

112. Koje je još izjave većina razmotrila i kako ih je ocenila, nemoguće je utvrditi. Većina isključuje iz svoje analize sve izjave za koje smatra da se mogu protumačiti "jednostavno kao podrška ratnim naporima" ili kao "govori u okviru predizborne

³¹⁴ Optužnica, par. 10(b); Završni podnesak tužilaštva, par. 589-602, 50-61.

³¹⁵ V. gore II.B.3.(b).

³¹⁶ DP P01283 (javno); P01285 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Rankić, DP P01074, par. 69 (javno).

³¹⁷ VS-2000, T. 13994-13995 (javno); Šešelj, DP P00031, str. 849-851 (javno).

³¹⁸ DP P00547 (javno); Ejić, T. 10357-10358 (javno).

³¹⁹ DP P00075, str. 4-9 (javno).

kampanje”.³²⁰ Ovaj svoj zaključak ne obrazlaže i nemoguće je znati za koje izjave je smatrala da spadaju u navedene kategorije.

113. Iako većina tvrdi da je razmotrila izjave koje se tiču “drugih mesta”,³²¹ ona ih odbacuje u jednom jedinom paragrafu, pri čemu se ne bavi njihovim sadržajem osim što pominje “razna upozorenja koja je [...] uputio Hrvatima” i “primere govora u kojima se omalovažavaju nesrbi”. Većina ne nudi nikakvo obrazloženje niti analizu.³²²

114. Ovakvim pristupom tužilaštvu je uskraćena prilika da razume ili preispita analizu koju je izvršila većina.

(b) Većina uzima Šešeljeve izjave van konteksta

115. Iako smatra da se Šešeljeve izjave i njihov uticaj na izvršioce krivičnih dela moraju oceniti “u svetlu kulturnog, istorijskog i političkog konteksta”,³²³ u analizi većine nema takve ocene. To predstavlja propust da se dâ obrazloženo mišljenje.

116. Umesto toga, većina govore ocenjuje zasebno, bez da ih stavi u kontekst kako ostalih govora tako i u kontekst kampanje rasprostranjenih zločina koja je u to vreme bila u toku i u kojoj su šešeljevci učestvovali. Većina ne pominje ni Šešeljevu četničku ideologiju ni ciljeve. Što je najpogubnije, ona ne uzima u razmatranje ni činjenicu da je Šešelj mnogobrojne izjave davao usred kampanje etničkog čišćenja u Hrvatskoj i Bosni, u kojoj su učestvovali i njegovi šešeljevci.³²⁴

2. Zaključak

117. Ukratko, većina je propustila da dâ obrazloženo mišljenje o Šešeljevoj krivičnoj odgovornosti za podsticanje.

---

³²⁰ Presuda, par. 303.

³²¹ Presuda, par. 334.

³²² Presuda, par. 334.

³²³ Presuda, par. 300. V. takođe par. 334.

³²⁴ Za opis relevantnog konteksta, v. dole III.C.

F. Propust većine da objasni koje materijalno pravo primenjuje

118. Većina ne daje nikakvo obrazloženje u pogledu merodavnog materijalnog prava. Strane u postupku mogu razumeti da li je veće pogrešilo u pogledu materijalnog prava i ostvariti pravo na žalbu jedino kad veće izloži koje pravo namerava da primeni na činjenice.³²⁵ Iako se od pretresnog veća ne traži da “govor[i] o kompletnoj praksi Međunarodnog suda u vezi s dotičnim pravnim pitanjima”, veće je dužno da “navede presedane na kojima zasniva svoje zaključke”.³²⁶ Time što stranama u postupku nije dalo na znanje koje materijalno pravo je primenilo, Veće je propustilo da dâ obrazloženo mišljenje.

119. Činjenica da veće nije izložilo koje je materijalno pravo primenilo još je problematičnija u predmetu u kojem jedan od sudija većine u svom Izdvojenom mišljenju izjavi da za njega pravilo presedana koje se primenjuje na MKSJ-u³²⁷ nije obavezujuće, i u kojem postoje veoma jake indikacije da Veće ne primenjuje ispravno materijalno pravo.

1. Propust većine da navede koji pravni uslovi su primenjeni u vezi sa chapeau elementom krivičnog dela zločini protiv čovečnosti – rasprostranjenim ili sistematskim napadom na civilno stanovništvo

120. Većina zaključuje da *chapeau* element zločina protiv čovečnosti, rasprostranjen ili sistematski napad na civilno stanovništvo, nije dokazan,³²⁸ a pritom ne objašnjava šta je potrebno da bi takav napad i njegov rasprostranjen ili sistematski karakter bili dokazani.³²⁹

121. U ovom slučaju, obrazloženje je bilo i više nego neophodno pošto je većina, po svemu sudeći, primenila uslov “masovnosti”. Većina zaključuje da nije dokazano da su civili *masovno* uzimani za metu a da nisu učestvovali u borbama i nisu

³²⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 13.

³²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 13.

³²⁷ V. Izdvojeno mišljenje sudije Antonettija, str. 136-140.

³²⁸ V. Presuda, par. 192-193.

³²⁹ V. Presuda, par. 192-198.

predstavljali nikakvu pretnju za srpske borce.³³⁰ U svojoj analizi većina je, po svemu sudeći, ignorisala činjenicu da se samo pojam "rasprostranjen" odnosi na široke razmere napada i na broj žrtava koje su uzete za metu, dok se pojam "sistemske" odnosi na organizovanu prirodu radnji nasilja i malu verovatnoću da su se te radnje dogodile nasumično.³³¹ S obzirom na dokaze u spisu predmeta,³³² da je većina primenila ispravan pravni standard, ne bi mogla da dođe do zaključka da rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo nije bilo.³³³

2. Propust Veća da izloži materijalno pravo u vezi s ratnim zločinima

122. U delu Presude koji se odnosi na ratne zločine po članu 3 Statuta ne upućuje se na merodavno pravo. Veće odbacuje navode o jednom broju ubistava, slučajeva okrutnog postupanja, mučenja, pljačkanja i razaranja,³³⁴ a da pritom ne izlaže elemente tih krivičnih dela.³³⁵ Tužilaštvo stoga može samo da nagodi da li su ti zaključci zasnovani na pogrešnom razumevanju prava što, u najmanju ruku, predstavlja propust da se dâ obrazloženo mišljenje.³³⁶

123. Zaključak većine o bezobzirnom razaranju u Mostaru ukazuje na to da Veće zapravo možda i nije primenilo ispravno pravo. Uprkos tome što je zaključilo da su srpske snage preko 30 sati neselektivno otvarale vatru na grad Mostar, većina smatra da ne raspolaže s dovoljno dokaza za zaključak da razaranje koje je usledilo nije bilo opravdano vojnom nuždom.³³⁷ U prilog toj analizi većina se ne poziva ni na kakvo pravo. Jasno je da se, u slučaju ovakvog zaključka, mora razmotriti merodavno pravo, jer se inače odstupa od načela međunarodnog humanitarnog prava prema kojem su neselektivni napadi zabranjeni u svim okolnostima i ne mogu se stoga opravdati vojnom nuždom.³³⁸ Da je većina valjano primenila pravna načela, s obzirom na

³³⁰ Presuda, par. 193.

³³¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 94.

³³² V. gore II. C.2.(c).

³³³ V. gore II. C.2; dole III.A.1.

³³⁴ Presuda, par. 203(b)-(d), (f)-(j) (jednoglasno), par. 203(a), (e) (većinom glasova), par. 204 (većinom glasova). Sudija Lattanzi se, po svemu sudeći, ne slaže sa zaključcima Veća u vezi s ubistvima u Crnoj Rijeci i mučenju i okrutnom postupanju u Gerinoj klanici u Zvorniku. V. Presuda, fusnote 162, 166.

³³⁵ V. Presuda, par. 203-220.

³³⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 13.

³³⁷ Presuda, fusnota 175.

³³⁸ "U skladu s načelom vojne nužde dozvoljeno je preuzimanje onih mera koje su stvarno neophodne za postizanje nekog legitimnog vojnog cilja, a koje nisu zabranjene međunarodnim humanitarnim MICT-16-99-A

18. jul 2016.

Javna redigovana verzija

dokaze i zaključke o činjenicama koje je izvelo Veće, ona bi nužno utvrdila krivična dela bezobzirnog razaranja u Mostaru.

3. Zahtev većine da učesnici u UZP-u moraju imati identične stavove – “identité de vues” – neobjašnjen i neutemeljen koncept

124. Kao što je gore izloženo, većina kao element odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u usvaja “*identité de vues*”, koncept koji nije utemeljen u sudskoj praksi i čiji sadržaj ostaje neobjašnjen.³³⁹

4. Propust Veća da izloži materijalno pravo o fizičkom činjenju progona putem govora

125. Većina odbacuje navod tužilaštva o fizičkom činjenju progona od strane optuženog putem govora koji je održao 6. maja 1992. u Hrtkovcima, ali nigde ne pominje koje materijalno pravo je primenila.³⁴⁰

126. Tužilaštvo je optužbu za progon podiglo na temelju omalovažavanja Hrvata putem govora koji je Šešelj održao 6. maja 1992. i koji je predstavljao kršenje prava na bezbednost.³⁴¹ Većina konstatiše da puko korišćenje uvredljivih ili pogrdnih izraza nije dovoljno da bi bilo okvalifikovano kao progon, no pritom se ne poziva ni na jedan izvor.³⁴² Takođe smatra da tužilaštvo nije ponudilo nijedan kontekstualni element koji bi omogućio “da se odredi stvarni značaj ili uticaj” tog Šešeljevog govora i zaključuje da progon na osnovu govora nije dokazan.³⁴³

127. Međutim, ranije u Presudi, u kontekstu rasprostranjenog ili sistematskog napada, sudije Niang i Lattanzi zaključuju da je Šešeljev govor od 6. maja 1992.

---

pravom”: Glosar MKCK. Neselektivni napadi zabranjeni su u međunarodnom humanitarnom pravu, nezavisno od prirode sukoba: Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 130; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 57; pravilo 11 Studije MKCK.

³³⁹ V. gore II.D.3.(a).

³⁴⁰ Presuda, par. 282-285.

³⁴¹ Optužnica, par. 17(k); Završni podnesak tužilaštva, par. 561-564.

³⁴² Presuda, par. 283.

³⁴³ Presuda, par. 283-284.

predstavlja jasan poziv na proterivanje hrtkovačkih Hrvata.³⁴⁴ Isti zaključak ponovljen je i u kontekstu podsticanja.³⁴⁵

128. Na osnovu tog zaključka, Šešeljev govor predstavlja podsticanje na nasilje nad hrtkovačkim Hrvatima, te ispunjava uslove da bude okvalifikovan kao kršenje osnovnog prava na bezbednost u smislu faktičke diskriminacije, što je Žalbeno veće MKSR-a u predmetu *Nahimana i drugi* objasnilo ovako:

[G]ovorom koji podstiče na nasilje nad nekim stanovništvom na osnovu njegove pripadnosti nekoj etničkoj grupi, ili na bilo kom drugom diskriminacionom osnovu, krši se pravo na bezbednost pripadnika te grupe, te on predstavlja "stvarnu diskriminaciju".³⁴⁶

129. Da je većina bila otvorena za sagledavanje relevantnih dokaza u celosti, zaključila bi da je u kontekstu u kojem je govor održan kršenje prava na bezbednost imalo dovoljnu težinu da predstavlja krivično delo progona.³⁴⁷

130. Za kršenje prava na bezbednost nebitno je da li su Šešeljeva pozivanja na proterivanje konačno i sprovedena u delo.³⁴⁸ Dokazi, u svakom slučaju, pokazuju da su, nakon Šešeljevog govora, Hrvati u Hrtkovcima bili izloženi diskriminaciji, šikaniranju i nasilju, usled kojih su bili primorani da napuste Hrtkovce.³⁴⁹

131. Većina svoju analizu progona zaključuje time što – opet bez upućivanja na merodavno pravo – ističe da Međunarodni sud ima nadležnost jedino nad delima počinjenim u "dovoljno širokim razmerama".³⁵⁰ "Široke razmere" nisu uslov za progon. Štaviše, jedno jedino delo može predstavljati progon, pod uslovom da je dovoljne težine i da je izvršeno u sklopu rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo.³⁵¹ Ovo nam govori da većina možda nije primenila ispravno materijalno pravo.

³⁴⁴ Presuda, par. 197.

³⁴⁵ Presuda, par. 333.

³⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 986 (interne reference izostavljene).

³⁴⁷ V. dole III.E.1. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 985, 987.

³⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 1073. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 983-984; Suprotno mišljenje sudske Lattanzi, par. 51. V, međutim, Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 986.

³⁴⁹ V. dole III.E.1.

³⁵⁰ Presuda, par. 284.

³⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135.

5. Propust većine da objasni ili navede na kojem je pravu utemeljilo svoj dodatni uslov za actus reus podsticanja

132. Za *actus reus* podsticanja Veće se najpre, sasvim ispravno, oslonilo na njegovu karakterizaciju iz Drugostepene presude u predmetu *Kordić*, koja glasi: "nav[ođenje drugoga] da počini krivično delo."³⁵² Međutim, većina potom uvodi i dodatni uslov da mora biti dokazano da je podstrekac u odnosu na fizičke izvršioce zločina koristio razne oblike ubedivanja, kao što su pretnje, navođenje ili obećanja.³⁵³ Činjenica da većina ne navodi na koje se pravne standarde oslanja, niti objašnjava zašto uvodi tu dodatnu premisu, predstavlja propust da se dâ obrazloženo mišljenje.³⁵⁴

6. Propust većine da objasni zašto u svojoj analizi pomaganja i podržavanja izvesno ponašanje ne uzima u obzir

133. U delu pod naslovom Merodavno pravo, Veće najpre ispravno izlaže elemente krivične odgovornosti za pomaganje i podržavanje. Veće tako *actus reus* definiše kao praktičnu pomoć, ohrabrenje ili moralnu podršku koji bitno utiču na izvršenje zločina.³⁵⁵

134. Međutim, kad to pravo primenjuje na činjenice, čini se da većina uvažava (potencijalno) nekriminalni karakter ponašanja optuženog, što je pogrešno. Odgovornost za pomaganje i podržavanje većina ne odbacuje eksplicitno na ovom osnovu, a ne poziva se ni na neki primer sudske prakse u prilog svome zaključku. To znači da tužilaštvo jedino preostaje da nagađa kako većina tumači pravo i, u najmanju ruku, predstavlja nedostatak obrazloženog mišljenja.

135. Većina izjavljuje da su regrutovanje i upućivanje dobrovoljaca mogli biti zakonite aktivnosti³⁵⁶ i podseća na svoj raniji zaključak prema kojem Šešeljeva nacionalistička propaganda nije bila zločinačka sama po sebi.³⁵⁷ Iz toga sledi da većina dato ponašanje ne uzima kao relevantno zato što ono nije bilo zločinačko samo

³⁵² Presuda, par. 295, fusnota 327.

³⁵³ Presuda, par. 295.

³⁵⁴ Većina se samo poziva na Pretpretresni podnesak tužilaštva, koji se pak oslanja na Krivični zakon Ruande. V. Presuda, fusnota 325. Međutim, u svom Pretpretresnom podnesku tužilaštvo je "obećanja, pretnje ili zloupotreb[u] moći" navelo samo kao primere podsticanja, kako bi naglasilo da "podsticanje može da poprими mnoge vidove". Pretpretresni podnesak tužilaštva, par. 146.

³⁵⁵ Presuda, par. 353.

³⁵⁶ Presuda, par. 355.

³⁵⁷ Presuda, par. 356.

po sebi. Međutim, kako ističe sudija Lattanzi, to ovde nije relevantno, a takvo rezonovanje pogotovo ne utiče na pitanje da li je ponašanje optuženog predstavljalo značajan doprinos.³⁵⁸

136. Povrh toga, odbacivši odgovornost za pomaganje i podržavanje, čini se da je većina uzela u obzir pitanje da li je dotično ponašanje bilo konkretno usmereno na činjenje zločina. Međutim, većina ne kaže jasno da li je to smatrala i traženim elementom, što predstavlja propust da se dâ obrazloženo mišljenje. Većina navodi kako ne može isključiti mogućnost da je Šešelj svojim radnjama jednostavno pružao legitimnu podršku ratnom naporu.³⁵⁹ Taj argument jako podseća na opovrgnuti pristup Žalbenog veća u predmetu *Perišić*, koje je odbilo zaključak o pomaganju i podržavanju s obzirom na “razumno [...] tumačenje da je pomoć VJ-a (*Vojška Jugoslavije*), čije je slanje Perišić omogućavao, bila usmerena ka opštim ratnim naporima VRS-a, a ne ka zločinima koje je on činio”.³⁶⁰ Takva analiza odraz je pogrešnog shvatanja da radnje pomagača i podržavaoca moraju biti konkretno usmerene na činjenje zločina.³⁶¹ U potonjoj jurisprudenciji Žalbenog veća objašnjeno je da konkretna usmerenost nije element krivične odgovornosti za pomaganje i podržavanje.³⁶² Čini se da je većina ignorisala te obavezujuće presedane. Da je primenila ispravno pravo, većina bi nužno zaključila da Šešeljevo ponašanje jeste predstavljalo pomaganje i podržavanje krivičnih dela u kojima su učestvovali šešeljevci.³⁶³

7. Zaključak

137. Većina je napravila propust time što nije dala obrazloženo mišljenje u vezi s merodavnim materijalnim pravom, što ima posledica po celu Presudu. Kao što je pokazano gore u tekstu, njegova primena daje povoda ozbiljnoj zabrinutosti da je jedan broj zaključaka zasnovan na pogrešnom tumačenju prava.

³⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 202; Drugostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 1765; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović*, par. 1661-1663. Presuda, fusnota 414. V. takođe Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, par. 137, fusnota 222.

³⁵⁹ Presuda, par. 355. V. takođe Izdvojeno mišljenje sudije Antonettija, str. 447: “Takođe valja primetiti da optuženi nije bio prisutan na mestu zločina i da je zbog toga potrebno da se eksplicitno razmotri konkretna veza.” (naglasak u originalu).

³⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 71.

³⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 73.

³⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Šainović*, par. 1649; Drugostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 1758; Drugostepena presuda u predmetu *Simatović*, par. 106.

³⁶³ V. dole III.D.

III. DRUGA ŽALBENA OSNOVA: VEĆE JE NAPRAVILO ČINJENIČNU GREŠKU TIME ŠTO JE OPTUŽENOM IZREKLO OSLOBAĐAJUĆU PRESUDU

138. Ako Žalbeno veće ne bude moglo da zaključi da je Veće pogrešilo time što presudu nije obrazložilo, tužilaštvo tvrdi da je Veće onda napravilo činjeničnu grešku time što je optuženog oslobođilo po svim tačkama. Usled te činjenične greške došlo je do neostvarenja pravde.

A. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da *chapeau* elementi zločina protiv čovečnosti nisu dokazani

1. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da u Hrvatskoj i BiH nije postojao rasprostranjen i sistematski napad

139. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi, kao što je to učinila većina,³⁶⁴ da u Hrvatskoj i BiH nije postojao rasprostranjen ili sistematski napad. Alternativno objašnjenje većine – da su civili bežali od legitimnog oružanog sukoba dveju strana – nema potkrepu u svedočenjima dva svedoka na koja se oslanja.³⁶⁵

140. Međutim, čak i kad bi se svedočenja ta dva svedoka mogla shvatiti kao potkrepa teze da su civili bežali od borbenih dejstava, ona ne mogu odneti prevagu nad mnoštvom dokaza iz kojih se vidi da su srpske snage tokom dužeg vremena činile masovne zločine na područjima na koja su Srbi polagali pravo, a koja obuhvataju velike delove Hrvatske i BiH.³⁶⁶

141. Tokom više od dve godine, na stotine hiljada nesrba bile su žrtve nasilnih zločina srpskih snaga, usled čega je došlo do proterivanja velikog dela nesrpskog stanovništva s područja Hrvatske i BiH na koja su Srbi polagali pravo.³⁶⁷ Zločini su sledili sličan obrazac, prvo u Hrvatskoj, a onda u BiH. Srpske vlasti uvele su

³⁶⁴ Presuda, par. 192-193.

³⁶⁵ V. gore II.C.2.(b).

³⁶⁶ V. gore II.C.2.(b).

³⁶⁷ V. gore par. 66-72.

diskriminatorne mere prema nesrpskom stanovništvu i namerno stvarale atmosferu straha, zbog čega su mnogi nesrbi bežali.³⁶⁸ Srpske snage su mnoštvom neselektivnih napada na nesrpske gradove i sela često uspevale da oteraju veliki deo civilnog stanovništva.³⁶⁹ Oni koji bi ostali nakon početnog preuzimanja vlasti od strane Srba često su sistematski proterivani iz svojih domova, ubijani, zatočavani pod nehumanim uslovima koji su dosezali prag okrutnog postupanja ili su bili žrtve drugih zločina.³⁷⁰

142. Velike razmere i broj žrtava tih zločina,³⁷¹ kao i njihov organizovan karakter i prepoznatljiv obrazac,³⁷² vode do samo jednog razumnog zaključka: u Hrvatskoj i BiH je postojao rasprostranjen i sistematski napad na nesrpsko civilno stanovništvo.

143. U zaključku, većina je napravila činjeničnu grešku.

2. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da u odnosu na zločine u Vojvodini (Srbija) nije postojala veza s oružanim sukobom i da nije postojao rasprostranjen i sistematski napad

(a) Krivična dela “počinjena su u oružanom sukobu”

144. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da zločini u Hrtkovcima, Vojvodina, nisu “počinjeni u oružanom sukobu”.

145. Uslov za postojanje nadležnosti da zločini protiv čovečnosti budu “počinjeni u oružanom sukobu” ne nalaže “ništa više od *postojanja* oružanog sukoba u relevantnom vremenu i mjestu.”³⁷³ Obim oružanog sukoba je u tu svrhu “širok”³⁷⁴ i “proteže se dalje od tačnog vremena i mesta neprijateljstava.”³⁷⁵ Nije neophodno dokazati da je postojala “veza između djela optuženog i oružanog sukoba”.³⁷⁶

³⁶⁸ V. npr. VS-1111, T. 7706 (javno), [REDIGOVANO]; VS-1055, T. 7817-7818 (javno). V. takođe Džafić, DP P00840, par. 3 (javno); VS-1060, T. 8575-8577, 8579-8581 (javno); Tot, DP P00843, par. 91-92 (javno); VS-1013, T. 5191-5195 (javno); VS-038, [REDIGOVANO]; Kujan, DP P00524, str. 5 (javno).

³⁶⁹ V. gore par. 24, 66-72.

³⁷⁰ V. gore II.C.2.(c).

³⁷¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101.

³⁷² V. Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 95, 98.

³⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249 (naglasak u originalu).

³⁷⁴ Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu *Šešelj*, par. 13.

³⁷⁵ Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 67.

³⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251; Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu *Šešelj*, par. 13.

146. Primenivši navedene standarde na ovaj predmet u kontekstu osporavanja nadležnosti Međunarodnog suda u odnosu na krivična dela počinjena u Vojvodini, Žalbeno veće je smatralo da uslov za postojanje nadležnosti iz člana 5 Statuta zahteva jedino "da je tokom oružanog sukoba u Hrvatskoj i/ili Bosni i Hercegovini vršen rasprostranjen ili sistematski napad na civilno stanovništvo."³⁷⁷ I zaključci samog Veća potvrđuju da su ti uslovi ispunjeni. Veće konstatuje "postojanje oružanog sukoba u Hrvatskoj i u BiH u periodu na koji se odnosi Optužnica."³⁷⁸

147. Uslov da su krivična dela u dovoljnoj meri povezana s oružanim sukobom je zadovoljen.³⁷⁹ Osim toga, između zločina u Hrtkovcima i oružanog sukoba postojala je uska "geografska ili vremenska veza".³⁸⁰ Većina ne uzima u razmatranje činjenice da su zločini u Hrtkovcima počinjeni u trenutku kad je rat u BiH bio u punom jeku³⁸¹ i da se Hrtkovci nalaze na nekih 50km od granice Srbije sa BiH i Hrvatskom.³⁸²

148. Zaključkom da ne može izvesti traženi neksus iz prisustva srpskih izbeglica iz Hrvatske u Hrtkovcima,³⁸³ većina ignoriše činjenicu da je sam Šešelj tu vezu između sukoba u Hrvatskoj i prisustva etničkih Hrvata na tlu Srbije učinio eksplicitnom. Na primer, na jednom mitingu u Vojvodini održanom 4. aprila 1992. godine, rekao je prisutnima da je Tuđman proterao nekoliko stotina hiljada Srba iz Hrvatske i da bi Srbi zato trebalo da "proteraju sve Hrvate iz Srbije".³⁸⁴ Svedoci su svedočili da su izbeglice brutalno proterivane iz delova Hrvatske u kojima je u toku bio oružani sukob.³⁸⁵ Šešelj je to potvrdio tako što je svedoke na suđenju ispitivao o izbeglicama [REDIGOVANO]³⁸⁶ ili koje su došle nakon pada Zapadne Slavonije.³⁸⁷ Svedoci su takođe svedočili o tome kako je dolazak izbeglica u Hrtkovce koincidirao s izbijanjem nasilja i zaoštravanjem međunacionalnih napetosti.³⁸⁸ To pokazuje da je njihovo

³⁷⁷Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu Šešelj, par. 14.

³⁷⁸Presuda, par. 201.

³⁷⁹V. Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu Šešelj, par. 14

³⁸⁰Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu Tadić, par. 67-69. V. takođe Presuda, par. 191.

³⁸¹V. gore II.C.2.(c) i III.A.1. V. takođe Presuda, par. 210, 213, 216, 219.

³⁸²Ejić, T. 10564 (javno); DP P00151 (javno).

³⁸³Presuda, par. 194.

³⁸⁴DP P01298, str. 1 (javno).

³⁸⁵Paulić, T. 11896 (javno); Baričević, T. 10600, 10675, 10679 (javno); [REDIGOVANO]; VS-067, T. [REDIGOVANO], 15473-15474, 15552 (javno); [REDIGOVANO].

³⁸⁶[REDIGOVANO].

³⁸⁷Ejić, T. 10510 (javno). *Contra* Presuda, par. 194.

³⁸⁸Ejić, T. 10467 (javno); Baričević, T. 10604-10605 (javno); Paulić, T. 11896 (javno); VS-067, T. 15431-15432 (javno).

prisustvo u selu bilo suštinski povezano s masovnom kampanjom prisilnog raseljavanja Hrvata koja je usledila.³⁸⁹

(b) Krivična dela bila su sastavni deo rasprostranjenog ili sistematskog napada

149. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da krivična dela počinjena u Hrtkovcima nisu bila sastavni deo rasprostranjenog ili sistematskog napada.³⁹⁰

(i) Između krivičnih dela počinjenih u Hrtkovcima i napada u Hrvatskoj i BiH postojao je neksus

150. Većina svoju analizu rasprostranjenog ili sistematskog napada pogrešno ograničava na događaje u Hrtkovcima,³⁹¹ premda dokazi pokazuju da su krivična dela počinjena u Hrtkovcima bila sastavni deo šireg napada u Hrvatskoj i BiH.³⁹²

151. Da bi neksus između krivičnih dela i rasprostranjenog ili sistematskog napada bio pokazan nužno je da krivična dela po svojoj prirodi ili posledicama objektivno budu sastavni deo napada.³⁹³ Krivična dela "ne moraju biti počinjena usred" tog napada i mogu se dogoditi "prije ili poslije glavnog napada na civilno stanovništvo ili je njihovo počinjenje bilo prostorno udaljeno od samog napada",³⁹⁴ pod uslovom da nisu "toliko udalje[na] od napada" da predstavljaju izolovana dela.³⁹⁵

152. Šešeljevo ponašanje otklanja svaku sumnju u pogledu postojanja neksusa između događaja u Hrtkovcima i napada u Hrvatskoj i BiH, ako se samo sagledaju cilj, karakter i posledice tog ponašanja. Šešelj je verovao da se legitimna granica Srbije na severozapadu proteže duž hrvatskih gradova Karlobag, Ogulin, Karlovac i Virovitica (dalje u tekstu: linija KOKV)³⁹⁶ i cilj koji je želeo da postigne zagovaranjem nasilnih radnji bio je ukidanje granice koja je razdvajala Hrtkovce od

³⁸⁹ V. dole par. 149-156.

³⁹⁰ *Contra Presuda*, par. 196. V. takođe Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, par. 42.

³⁹¹ Presuda, par. 196.

³⁹² V. Završni podnesak tužilaštva, par. 542-544, 548.

³⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 99.

³⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 100.

³⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 100.

³⁹⁶ DP P00026 (javno); P00151 (javno).

područja u BiH i Hrvatskoj na koja su Srbi polagali pravo.³⁹⁷ Obraćao se masi i u Srbiji³⁹⁸ i u Hrvatskoj,³⁹⁹ stavljajući akcenat na iste ključne teme kao u Hrtkovcima.⁴⁰⁰ Onu istu huškačku propagandu koju je koristio da navede lokalno stanovništvo da čini zločine u Hrtkovcima, koristio je i u svrhe regrutovanja dobrovoljaca i njihovog raspoređivanja širom Hrvatske i BiH,⁴⁰¹ pri čemu mu je namera bila da oni počine zločine koji bi doprineli stvaranju Velike Srbije u kojoj će dominirati Srbi.⁴⁰²

153. "Posledice" Šešeljevog ponašanja – proterivanje hrvatskih civila iz Hrtkovaca – iste su kao i u Hrvatskoj i BiH, odakle su srpske snage sistematski proterivale nesrpsko stanovništvo s područja za koja su smatrali da su legitimna srpska teritorija.⁴⁰³ Ti napadi odvijali su se u isto vreme kad su činjeni zločini u Hrtkovcima.⁴⁰⁴ Prikaz obrasca proterivanja iz Hrtkovaca koji je ponudila većina, u smislu da se radilo o nizu privatnih razmirica oko kuća,⁴⁰⁵ u suprotnosti je sa sistematskim napadima na hrvatske porodice, usled čega su se Hrtkovci od većinski hrvatskog sela pretvorili u jedno maltene čisto srpsko selo.⁴⁰⁶ To isto događalo se u opštinašima širom Hrvatske i BiH.⁴⁰⁷

(ii) U Hrtkovcima je postojao rasprostranjen i sistematski napad

154. Većina takođe ne uzima u obzir obilje dokaza koji pokazuju da su događaji u Hrtkovcima već i sami po sebi predstavljali rasprostranjen ili sistematski napad usmeren na nesrpsko civilno stanovništvo u Hrtkovcima. U svojoj analizi krivičnih dela počinjenih u Hrtkovcima, većina razmatra svedočenja samo tri svedoka: veštaka za demografiju Ewe Tabeau, svedoka VS-061 i Alekse Ejića.⁴⁰⁸ Na osnovu ukupnih dokaza – pre svega, svedočenja svedoka VS-1134, svedoka VS-067, Paulića i Baričevića, uzetih zajedno s dokaznim predmetima P00550, P00551, P00554, P00557

³⁹⁷ V. gore par. 37(iv).

³⁹⁸ V. npr. DP P01298 (javno); P01195, str. 3-5 (javno), P00180 (javno). V. gore II.B.3.(b). V. takođe Presuda, par. 319-338.

³⁹⁹ DP P00339 (javno); P00070 (javno); [REDIGOVANO]. V. takođe Presuda, par. 309-318.

⁴⁰⁰ V. Presuda, par. 331, 333.

⁴⁰¹ V. Presuda, par. 106-111, 239-245. V. dole par. 161.

⁴⁰² V. dole IV.A.3.(b)(ii).

⁴⁰³ V. gore par. 66-72.

⁴⁰⁴ V. gore III.A.2.(a).

⁴⁰⁵ Presuda, par. 196.

⁴⁰⁶ V. dole par. 210.

⁴⁰⁷ Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I-172; Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno III-4; Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV-158.

⁴⁰⁸ Presuda, par. 195-197.

i P00559 – svaki razuman presuditelj o činjenicama morao bi zaključiti da je u Hrtkovcima postojao rasprostranjen i sistematski napad izazvan Šešeljevim ponašanjem.

155. Nasilje u Hrtkovcima imalo je velike razmere i bilo usmereno na znatan broj žrtava.⁴⁰⁹ Pre Šešeljevog govora od 6. maja 1992. u Hrtkovcima, bilo je sporadičnog nasilja koje je počelo s dolaskom srpskih izbeglica iz Hrvatske.⁴¹⁰ Nakon Šešeljevog govora,⁴¹¹ nasilje je dramatično poraslo.⁴¹² Gotovo svi hrvatski stanovnici Hrtkovaca – oko 700-800 ljudi – pobegli su iz sela zbog atmosfere prinude stvorene nasiljem i zastrašivanjem.⁴¹³ To nasilje, zajedno s prinudnim raseljavanjem usled nasilja,⁴¹⁴ predstavljalo je rasprostranjen napad usmeren protiv civilnog stanovništva.⁴¹⁵

156. Dokazi koji Presudom nisu uzeti u obzir takođe pokazuju da je napad usmeren protiv civilnog stanovništva bio sistematski.⁴¹⁶ Zločini počinjeni protiv Hrvata odvijali su se po jasnom obrascu,⁴¹⁷ predstavljajući “kampanju zastrašivanja”.⁴¹⁸ Baričević, koji je bio iz te mesne zajednice, rekao je u svom svedočenju da se “atmosfera” u selu promenila nakon Šešeljevog govora, pošto su grupe Srba počele da provaljuju u hrvatske kuće.⁴¹⁹ Svedoku VS-1134 prečeno je [REDIGOVANO].⁴²⁰ Šešeljevi saradnici redovno su održavali skupove na kojima su podsticali Srbe da

⁴⁰⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 95: “[U]tvrditi što napad čini ‘rasprostranjenim’ ili ‘sistemskim’ po svojoj je biti relativna zadaća, budući da to ovisi o stanovništvu za koje se tvrdi da je napadnuto”.

⁴¹⁰ Ejić, T. 10467 (javno); Baričević, T. 10604-10605 (javno); Paulić, T. 11896 (javno); VS-067, T. 15432 (javno); [REDIGOVANO].

⁴¹¹ Budući da je Šešelj sam doveo do napada, njegovi postupci nužno su bili sastavni deo tog napada. V. Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 99-100. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 41.

⁴¹² V. dole par. 207.

⁴¹³ DP P0058 (javno); P00565, str. 33-34 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe dole, par. 210.

⁴¹⁴ V. dole III.E.1.

⁴¹⁵ V. Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 706.

⁴¹⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 93.

⁴¹⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 94; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 546.

⁴¹⁸ DP P00559, str. 2 (javno).

⁴¹⁹ Baričević, T. 10626 (javno).

⁴²⁰ VS-1134, T. [REDIGOVANO], 10786 (javno).

zauzimaju hrvatske domove,⁴²¹ dok su lokalne vlasti prečutno odobravale ili čak pomagale to nasilje.⁴²²

3. Zaključak

157. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da *chapeau* elementi zločina protiv čovečnosti nisu dokazani. Kao što je izloženo niže u tekstu u delu naslovленom Pravno sredstvo, dokazi pokazuju da ostali elementi zločina protiv čovečnosti za koje se tereti jesu dokazani van razumne sumnje.

B. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da Šešelj nije odgovoran za zločine kao učesnik u UZP-u

158. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da zajednički zločinački cilj trajnog uklanjanja nesrpskog stanovništva iz delova Hrvatske i BiH činjenjem zločina nije dokazan.⁴²³ Postojanje tog zajedničkog cilja je jedini razuman zaključak na osnovu ukupnih dokaza.

159. Dokazi o kojima je gore bilo reči pokazuju da su srpske snage sistemske proterivale, proganjale, ubijale, premlaćivale, mučile i zatočavale nesrbe na velikim područjima Hrvatske i BiH nad kojima su uspostavile kontrolu.⁴²⁴ Ti zločini vršeni su tokom više od dve godine od strane istih grupa izvršilaca, odnosno šešeljevaca i pripadnika JNA i VRS, lokalnih srpskih TO-a i policije u Hrvatskoj i BiH, srpskog MUP-a, kao i Crvenih beretki, arkanovaca i drugih paravojnih jedinica i članova srpskih opštinskih vlasti.⁴²⁵

160. Te srpske snage koordinisano su formirali, popunjavali, opremali i kontrolisali učesnici u UZP-u.

⁴²¹ V. dole par. 209.

⁴²² V. dole par. 209. V. Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 203; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 546.

⁴²³ Optužnica, par. 6, 8(a); Završni podnesak tužilaštva, par. 1, 8. *Contra Presuda*, par. 250, 280. Na kraju suđenja, tužilaštvo nije tražilo da optuženom za zločine u Vojvodini bude izrečena osuđujuća presuda zbog krivične odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u.

⁴²⁴ V. gore II.C.2.(c).

⁴²⁵ V. gore par. 60, 62, 64, 72.

Prevod

161. Šešeljevce su regrutovali i upućivali Šešelj i SRS/SČP putem svog Kriznog štaba i Ratnog štaba.⁴²⁶ Iako konstatuje da između Šešelja i njegovih ljudi koji su ušli u sastav JNA, VJ-a i VRS-a, po njihovom uključenju nije postojao hijerarhijski odnos, Veće zaključuje da je Šešelj nad njima ipak imao "određeni moralni autoritet".⁴²⁷ Prema rečima svedoka koji su izmenili svoja svedočenja, Šešelj je imao "apsolutnu vlast"⁴²⁸ nad SRS-om/SČP-om i sve što je Krizni štab/Ratni štab⁴²⁹ radio, radio je "po odluci Vojislava Šešelja".⁴³⁰ On je sebe nazivao "vrhovnim komandantom" i "komandantom ('vojvodom') četničkih operacijskih jedinica".⁴³¹ On je odlučivao o tome ko će biti "komandant" Kriznog štaba⁴³² i na terenu je nosio vojnu uniformu.⁴³³ Njegovo sopstveno priznanje da je primao "iscrpne izveštaje" potkrepljuju drugi brojni dokazi u spisu.⁴³⁴ Šešelj je o delovanju Ratnog štaba bio informisan do "najsigurnijih detalja" i štapsko osoblje je sa Šešeljem bilo u kontaktu više puta na dan.⁴³⁵ Kao što se može videti na više video-snimaka, Šešelj je među svojim dobrovoljcima kao vođa očigledno uživao divljenje⁴³⁶ i njegovi stavovi nalazili su odjeka na terenu.⁴³⁷ Šešeljevci su upućivani kao pomoć snagama pod kontrolom drugih učesnika u UZP-u, kao što su snage TO-a u Hrvatskoj i BiH, i JNA i VRS.⁴³⁸ Dok je drugim učesnicima u UZP-u pomagao upućivanjem dobrovoljaca, Šešelj je od njih primao pomoć u naoružavanju svojih dobrovoljaca.⁴³⁹ Osim toga, Ministarstvo

⁴²⁶ Presuda, par. 108-110.⁴²⁷ Presuda, par. 116.⁴²⁸ Rankić, DP P01074, str. 38 (BHS) (javno). V. takođe Jović, DP P01077, par. 16 (javno); [REDIGOVANO]; Jović, T. 16233-16234 (javno).⁴²⁹ Rankić, DP P01074, par. 19 (javno); DP P01076, str. 5 (javno); Pešković, DP C00013, str. 26-27 (javno); C00018, par. 17 (javno); Glamočanin, DP P00688, par. 28-29, 36, 56, 59, 94-97 (javno); Glamočanin, T. 12837-12838 (javno); [REDIGOVANO].⁴³⁰ Petković, DP C00013, str. 26-27, 44, 52 (javno); C00018, str. 8 (javno); Dražilović, DP C00010, str. 7 (javno); Rankić, DP P01074, par. 26, 33 (javno). [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Glamočanin, DP P00688, par. 59, 97 (javno); Stefanović, DP P00634, par. 27 (javno).⁴³¹ DP P00154, str. 2 (javno); P00059 (javno); [REDIGOVANO]; Glamočanin, DP P00688, par. 59 (javno); VS-033, T. 5510 (javno).⁴³² Petković, DP C00018, par. 12 (javno); C00013, str. 15-16 (javno).⁴³³ V. npr. DP P00073 (javno); P00185 (javno).⁴³⁴ Šešelj, DP P00031, str. 840-841 (javno); Rankić, DP P01074, par. 32-33, 122, 124-125, (javno); P01075, str. 16 (javno); Petković, DP C00018, par. 58 (javno); C00016, str. 33 (javno); Dražilović, DP C00010, par. 44 (javno). [REDIGOVANO]; DP P00222 (javno); DP P01191, str. 6-7 (javno); DP P00513 (javno); Glamočanin, DP P00688, par. 50 (javno); Petković, DP C00011, str. 7-8 (javno); C00018, par. 58 (javno); C00016, str. 33 (javno); C00015, str. 37 (javno).⁴³⁵ Petković, DP C00018, par. 39 (javno); C00014, str. 46 (javno); Rankić, DP P01074, par. 33 (javno). [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO].⁴³⁶ DP P00256.⁴³⁷ DP P00021 (javno); P00057 (javno); P00058 (javno); P00255 (javno).⁴³⁸ Presuda, par. 85, 109-110.⁴³⁹ V. npr. DP P00342 i višestruka priznanja BBC-ju: DP P00065 (javno); P00066 (javno); P00067 (javno); P00068 (javno).

Prevod

odbrane Srbije i Ministarstvo za odnose sa Srbima izvan Srbije finansirali su šešeljevce preko Ratnog štaba SRS/SČP-a, kao i TO-a, JNA, i VJ.⁴⁴⁰

162. Snage JNA bile su pod opštom komandom učesnika u UZP-u generala Veljka Kadijevića (koji je bio savezni sekretar za narodnu odbranu i načelnik štaba Vrhovne komande Oružanih snaga SFRJ do početka januara 1992)⁴⁴¹ i učesnika u UZP-u generala Blagoja Adžića (koji je bio načelnik Generalštaba i načelnik štaba Oružanih snaga SFRJ sve dok, najkasnije 21. januara 1992, nije postao vršilac dužnosti saveznog sekretara za narodnu odbranu i vršilac dužnosti načelnika štaba Vrhovne komande).⁴⁴² Snage JNA su, takođe, bile pod *de facto* kontrolom⁴⁴³ učesnika u UZP-u Slobodana Miloševića, kao predsednika Republike Srbije.⁴⁴⁴ Kad god su JNA i TO izvodili zajednička dejstva, srpske policijske snage iz Srbije i Hrvatske, kao i snage TO-a Srba u Hrvatskoj i BiH, bile bi podređene starešini JNA koji je komandovao operacijom.⁴⁴⁵

163. Obećavši da će Srbima izvan Srbije kao pomoć poslati borbene snage iz Srbije,⁴⁴⁶ predsednik Milošević je osnovao Jedinicu za specijalne operacije MUP-a Srbije Crvene beretke, kojom su rukovodili učesnici u UZP-u Jovica Stanišić (načelnik DB-a Srbije)⁴⁴⁷ i njegov zamenik Franko Simatović,⁴⁴⁸ zvani Frenki.⁴⁴⁹ Simatović je takođe pomagao u obuci dobrovoljaca, među kojima su bili i šešeljevci,⁴⁵⁰ [REDIGOVANO].⁴⁵¹ MUP Srbije je kontrolisao policiju i, u slučaju

⁴⁴⁰ Presuda, par. 117.

⁴⁴¹ DP P00196, str. 3, 83-84 (javno); P00246 (javno); P00926 (javno); Theunens, T. 3966 (javno). V. takođe Presuda, par. 237.

⁴⁴² DP P00247, str. 2 (javno); Theunens, T. 3981 (javno); [REDIGOVANO]; DP P00183, str. 1 (javno).

⁴⁴³ O ulozi Miloševića u raspoređivanju JNA, v. uputstva izdata Kadijeviću: DP P00198, str. 5-6 (javno); Theunens, T. 3694-3695 (javno). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 99, 570. V. takođe DP P00196, str. 3, 83-84 (javno); P00246 (javno); P00926 (javno); Theunens, T. 3966, 3981 (javno); DP P00247, str. 2 (javno); [REDIGOVANO]; DP P00183 (javno).

⁴⁴⁴ Odluka za direktno prihvatanje dokaznog materijala od 23. decembra 2010, 48-50.

⁴⁴⁵ Presuda, par. 76, 78-79. [REDIGOVANO]; Theunens, T. 3761 (javno).

⁴⁴⁶ DP P01005 (javno). Miloševićovo obećanje iz sredine marta 1991. da će osnovati dodatne policijske snage brzo se realizovalo: V. DP P00131, str. 5-7 (javno).

⁴⁴⁷ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Presuda, par. 72.

⁴⁴⁸ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Petković, DP C00018, par. 47 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; DP P00644, str. 18 (javno). V. takođe DP P01251, str. 5 (javno).

⁴⁴⁹ Presuda, par. 72, 129. V. takođe DP P01016 (javno); [REDIGOVANO]; P00131, str. 5-7 (javno).

⁴⁵⁰ Presuda, par. 130, 133.

⁴⁵¹ [REDIGOVANO].

vanrednog stanja, imao zadatku da sprovodi mere bezbednosti koje naredi Milošević.⁴⁵²

164. Lokalni srpski TO i policija formirani su u Hrvatskoj tokom 1991. godine⁴⁵³ uz podršku Šešelja,⁴⁵⁴ Miloševića, Stanišića i Simatovića.⁴⁵⁵ Te snage bile su pod kontrolom učesnika u UZP-u Milana Babića (predsednika SDS-a Krajine, a kasnije predsednika SAO Krajina⁴⁵⁶ i načelnika njenog TO),⁴⁵⁷ kao i Gorana Hadžića (premijera SAO SBZS, predsednika vlade SAO SBZS,⁴⁵⁸ koji je imao komandnu nadležnost nad TO SBZS).⁴⁵⁹

165. Dok je BiH preduzimala korake u pravcu nezavisnosti,⁴⁶⁰ ponovljen je isti obrazac: učesnici u UZP-u, uključujući Radovana Karadžića (predsednika SDS-a⁴⁶¹ i predsednika RS⁴⁶²), uspostavili su paralelne političke institucije Srba, poput kriznih štabova SDS-a,⁴⁶³ vojne organizacije, koja je uključivala srpski TO,⁴⁶⁴ i redovnih policijskih snaga RS,⁴⁶⁵ pod Karadžićevom kontrolom.⁴⁶⁶

166. VRS⁴⁶⁷ je bio pod opštom komandom učesnika u UZP-u generala Ratka Mladića (bivšeg komandanta 2. vojne oblasti JNA i zatim načelnika Glavnog štaba VRS-a)⁴⁶⁸ i Karadžića kao njenog vrhovnog komandanta.⁴⁶⁹ Milošević i JNA obezbeđivali su podršku VRS-u u vidu logistike, ljudstva i obuke.⁴⁷⁰

⁴⁵² Presuda, par. 71.

⁴⁵³ Presuda, par. 84.

⁴⁵⁴ Šešelj, DP P00031, str. 237-238 (javno); VS-004, T. 3517 (javno).

⁴⁵⁵ U vezi sa TO, V. DP P00932, str. 1-2 (javno). U vezi s komandom nad policijskim snagama, v. Babić, DP P01137, str. 106-109 (javno).

⁴⁵⁶ DP P00902, str. 1 (javno); P01403, str. 1 (javno); Babić, DP P01137, str. 4-5 (javno).

⁴⁵⁷ DP P01140 (javno).

⁴⁵⁸ DP P01281, str. 2 (javno); Rankić, DP P01074, par. 86 (javno); Petković, DP C00011, str. 8 (javno). v. takođe Presuda, par. 38; DP P00412, str. 22 (javno).

⁴⁵⁹ Stojanović, DP P00528, par. 18 (javno).

⁴⁶⁰ U vezi s događajima u BiH dok je BiH preduzimala korake ka nezavisnosti, v. Presuda, par. 43-51.

⁴⁶¹ DP P00931, str. 2-3 (javno).

⁴⁶² Presuda, par. 49; DP P00092, str. 4 (javno); P00966, str. 2 (javno); P01110, str. 1 (javno).

⁴⁶³ Presuda, par. 50. v. takođe par. 45, 91.

⁴⁶⁴ Presuda, par. 89-91. v. takođe par. 45.

⁴⁶⁵ Presuda, par. 98-101.

⁴⁶⁶ U vezi sa TO RS, v. DP P00410, str. 2 (javno); P00871 (javno). U vezi s policijom RS, v. Odluka o činjenicama o kojima je presudeno I - 119, 137, 138, 193. v. takođe Presuda, par. 90, 101.

⁴⁶⁷ U vezi s osnivanjem VRS-a, v. Presuda, par. 89.

⁴⁶⁸ Presuda, par. 93, fuznota 73. V. takođe Theunens, DP P00261, str. 142, 160 (javno); Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I - 186, 188, 197; DP P00966, str. 2 (javno).

⁴⁶⁹ Presuda, par. 93; Odluka o činjenicama o kojima je presudeno I - 187, 189, 193.

⁴⁷⁰ Presuda, par. 95. V. takođe Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I - 186-192 .

167. Učesnik u UZP-u Željko Ražnjatović zvani Arkan bio je voda paravojne grupe arkanovaca i sa tim snagama učestvovao je u mnogobrojnim zločinima.⁴⁷¹

168. Iz brojnih zaključaka vidi se da su te snage blisko sarađivale, često pod kontrolom JNA, VRS-a ili srpskog TO-a i kriznih štabova, u činjenju zločina.⁴⁷²

169. Kad se ocene u celosti, velike razmere i sistematski karakter zločina koje su u Hrvatskoj i BiH počinile srpske snage, zajedno s koordinisanim naporima Šešelja i drugih glavnih učesnika u UZP-u na formiranju, opremanju, popuni, razmeštanju i kontroli snaga koje su vršile zločine, jedini razuman zaključak koji se može izvući je da su ta krivična dela počinjena u skladu sa zajedničkim zločinačkim ciljem.

170. Bude li Žalbeno veće smatralo da Veće u delu pod naslovom “*identité de vues*” jeste izvršilo analizu zajedničke namere, tužilaštvo tvrdi da je Veće napravilo činjeničnu grešku time što je zaključilo da zajednička namera nije dokazana. S obzirom na gorenavedeno, ne može se razumno sumnjati u to da je Šešelj u vezi sa zločinima za koje se tereti delio istu nameru posebno sa Miloševićem, Kadijevićem, Adžićem, Stanišićem, Simatovićem, Arkanom, Hadžićem, Karadžićem i Mladićem.

171. Osim toga, kao što je izloženo niže u tekstu u delu Pravno sredstvo, dokazi pokazuju da su svi drugi elementi krivične odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u dokazani van razumne sumnje.

C. Veće je napravilo činjeničnu grešku time što je zaključilo da Šešelj nije podsticao na činjenje zločina

172. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao doći do zaključka da Šešeljevi govoru nisu podsticali na nasilje nad nesrpskim stanovništvom i da nisu imali suštinski uticaj na činjenje krivičnih dela za koja se optuženi tereti u Optužnici.

⁴⁷¹ Presuda, par. 120. V. takođe DP P00229 str. 7 (javno); P00183, str. 2 (javno); DP P00132 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Rankić, DP P01074, par. 85 (javno); Stojanović, DP P00528, par. 23, 30-31(javno). U vezi sa zločinima arkanovaca, v. Presuda, par. 210(a)-(b), (i); Theunens, T. 3759 (javno); Banjanović, T. 12448-12464 (javno); Kujan, DP P00524, str. 6-7 (javno); [REDIGOVANO]; Bošković, DP P00836, par. 21 (javno); DP P01347, str. 7 (javno); P00528, par. 27 (javno).

⁴⁷² Presuda, par. 45, 50, 78, 89, 91, 95, 96, 110, 117, 149-153, 156, 181, 207, 210, 213, 216, 219, 220. v. gore II.C.2.(c).

1. Šešeljevi govor i podsticali su na nasilje protiv nesrpskog stanovništva

173. Većina je zaključila da se neke izjave, bez preciziranja koje, mogu protumačiti "jednostavno kao podrška ratnim naporima, ili kao govor u okviru predizborne kampanje";⁴⁷³ svrha nekih drugih bila je "da ojačaju moral jedinica";⁴⁷⁴ kao doprinos "ratnom naporu tako što je bodrio srpske snage";⁴⁷⁵ i kao "objav[a] jednog alternativnog političkog programa".⁴⁷⁶

174. Navedeni zaključci sasvim su nerazumni i njima se potpuno ignorišu dokazi u spisu predmeta. Njima se ignoriše sledeće:

- najobičnije značenje Šešeljevih reči;⁴⁷⁷
- njegova ideologija nasilja i to kako je sebe predstavljao u javnosti;⁴⁷⁸ i
- ekstremna nacionalna napetost i krivična dela nasilja u vreme kad je on davao svoje izjave.⁴⁷⁹

Na osnovu predmetnog spisa sagledanog u celosti, svaki razuman presuditelj o činjenicama morao bi da zaključi da su Šešeljevi govor i podsticali na nasilje nad nesrpskim stanovništvom.

175. Šešelj je otvoreno izjavljivao da nijedan ustaša ne sme živ da izade iz Vukovara,⁴⁸⁰ pozivao na proterivanje Hrvata⁴⁸¹ i, u najmanju ruku,⁴⁸² svojim šešeljevcima govorio da treba "očistiti Bosnu od pagana i pokaza[ti] im put koji vodi na istok, gde im je mesto".⁴⁸³ Te izjave bile su, same po sebi, jasan poziv na činjenje zločina nad nesrpskim stanovništvom. Njihovo značenje još je jasnije kad se ocene u međusobnom kontekstu, u kontekstu Šešeljevih brojnih drugih izjava – zanemarenih u

⁴⁷³ Presuda, par. 303.

⁴⁷⁴ Presuda, par. 318.

⁴⁷⁵ Presuda, par. 328.

⁴⁷⁶ Presuda, par. 338.

⁴⁷⁷ V. gore II.B.3.(b).

⁴⁷⁸ V. gore II.B.3.(a).

⁴⁷⁹ V. gore II.C.2.(c).

⁴⁸⁰ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Rankić, DP P01074, par. 69 (javno).

⁴⁸¹ Presuda, par. 333, 335-337.

⁴⁸² Presuda, par. 324, 327.

⁴⁸³ Presuda, par. 324, 322.

Presudi – kojima se poziva na krivična dela, kao i atmosferе nasilja nad nesrpskim stanovništvom.⁴⁸⁴

176. Šešelj se za podsticanje na činjenje zločina nad nesrpskim stanovništvom služio poznatim propagandnim metodama. Gorenavedeni dokazi⁴⁸⁵ pokazuju da je Šešelj propagirao četničku ideologiju i ciljeve, uključujući stvaranje Velike Srbije, koje je, kako se vidi iz dokaza, podrazumevalo proterivanje i potčinjavanje nesrba. Stalno je podsećao na zločine iz prošlosti i "upozoravao" Srbe na opasnost od novog genocida od kojeg treba da se odbrane i da se osvete.⁴⁸⁶ Pretio je rekama krvi i pozivao šešeljevce da očiste BiH od "poganih" Muslimana.⁴⁸⁷ Poruka njegovih izjava dobijala je na snazi zahvaljujući militarističkom i nasilnom identitetu koji je stvorio u javnosti i tome što je upućivao šešeljevce u Hrvatsku i BiH, gde su oni učestvovali u kampanji etničkog čišćenja.⁴⁸⁸ Staviše, činjenica da je Šešelj mnoge svoje izjave dao u trenutku kad su Hrvati i Muslimani proterivani, ubijani i maltretirani otklanja svaku sumnju u pogledu pravog značenja njegovih reči. Sagledane u svom pravom kontekstu, njegove reči predstavljale su poziv na nasilje nad nesrpskim stanovništvom.

2. Šešeljevi govorovi su u znatnoj meri doprineli činjenju zločina

177. Na osnovu dokaza u spisu nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da ne zaključi da su Šešeljevi govorovi u znatnoj meri doprineli činjenju krivičnih dela koja mu se stavljaju na teret.⁴⁸⁹

178. I sami zaključci većine pokazuju da Šešeljeve reči *jesu* imale uticaja na njegove šešeljevce. Zaključak većine je da je Šešelj uticao na svoje dobrovoljce, ali da njegove izjave same po sebi nisu bile "zločinačke".⁴⁹⁰

179. Međutim, kao što se može videti iz prethodnog dela teksta, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da Šešelj u svojim govorima nije

⁴⁸⁴ V. gore II.B.3.(b).

⁴⁸⁵ V. gore II.B.3.(a).

⁴⁸⁶ V. gore par. 37(iii).

⁴⁸⁷ Presuda, par. 322, 325. V. dole par. 184, fuznota 516.

⁴⁸⁸ DP P00067, str. 1 (javno); P00068, str. 1 (javno); P01263, str. 6 (javno); Šešelj, DP P00031, str. 793 (javno); Rankić, DP P01074, par. 101-113 (javno). V. takođe DP P01230, str. 11 (javno); P01248, str. 6 (javno); Šešelj, DP P00031, str. 665, 862 (javno); DP P01002 (javno).

⁴⁸⁹ Presuda, par. 328, 333, 343.

⁴⁹⁰ Presuda, par. 344.

pozivao na činjenje zločina nad nesrbima. Dokazi takođe pokazuju da su Šešeljeve huškačke izjave imale uticaja na one koji su ih čuli ili pročitali, posebno na njegove pristalice i dobrovoljce, i da su ih one navodile da deluju. Ovo nam dobro ilustruje intervju s jednim dobrovoljcem u Vukovaru koji je ponovio tipične Šešeljeve fraze o liniji KOKV,⁴⁹¹ intervju s dobrovoljcem u Sarajevu koji Šešelja hvali kao vrhovnog vojvodu u Beogradu,⁴⁹² i [REDIGOVANO]⁴⁹³ [REDIGOVANO].⁴⁹⁴

(a) Šešelj je podsticao na činjenje zločina u Hrvatskoj

180. U aprilu 1991, samo nekoliko nedelja pre nego što će Hrvatska objaviti nezavisnost, Šešelj je u SAO Krajini, na mitingu pristalica koje su mu klicale, dao obećanje “osvetićemo srpsku krv”, na šta su se zaorili poklici: “Hoćemo!”.⁴⁹⁵ U maju je zagovarao svoj “ci[lj] likvidiranja hrvatskih građana u znak odmazde” budu li napadnuti Srbi u Hrvatskoj.⁴⁹⁶ Kako je rat u Hrvatskoj eskalirao, tako je eskalirala i njegova huškačka retorika. U avgustu 1991, zaklinjao je svoje sledbenike na “odlučnost da borbu ne prekidamo dok ne oslobodimo sve srpske zemlje i dok se potpuno ne rastanemo”.⁴⁹⁷ Stalno je pozivao na odmazdu, uz izjave da je “[d]ošlo [...] vreme da osvetimo sve srpske žrtve i da ujedinimo srpske zemlje”.⁴⁹⁸ Masa pomahnitalih pristalica odgovarala je poklicima: “Osveta! Osveta! Osveta!” i pretnjama da će pobiti omražene ustaše.⁴⁹⁹

181. Šešelj tu rastuću razjarenost gomile nije nastojao da umiri, već ju je koristio za “masovnije” regrutovanje dobrovoljaca tokom leta 1991.⁵⁰⁰ i upućivanje “dobrovoljaca koliko god možemo” u TO Vukovara.⁵⁰¹ U novembru 1991, dok je zajedno s grupom šešeljevaca išao u Vukovar, usput se zaustavio da još jednom

⁴⁹¹ DP P00275 (javno); P00057 (javno); v. takođe P00018 (javno).

⁴⁹² DP P00256. [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Glamočanin, DP P00688, par. 98 (javno).

⁴⁹³ [REDIGOVANO].

⁴⁹⁴ [REDIGOVANO]; v. takođe P00016 (javno).

⁴⁹⁵ DP P00339 (javno).

⁴⁹⁶ DP P01272, str. 2 (javno).

⁴⁹⁷ DP P01279 (javno).

⁴⁹⁸ DP P00355 (javno); P00040, str. 2 (javno).

⁴⁹⁹ DP P00178, str. 1 (javno). *Contra Presuda*, par. 338. V. takođe DP P01283 (javno), str. 4.

⁵⁰⁰ DP P00030 (javno).

⁵⁰¹ Petković, DP C00011, str. 14 (javno).

upozori na "ustaške horde koje su počele novi genocid nad srpskim narodom u ovim krajevima".⁵⁰²

182. Pošto je najpre mesecima svoju vojsku dobrovoljaca hranio mržnjom – a zatim ih uputio na ona mesta na kojima je postajalo sve verovatnije da će izbiti sukobi između Hrvata i Srba – Šešelj je zapalio fitilj tako što je srpskim snagama okupljenim na liniji fronta u Vukovaru izdao uputstvo da "[n]ijedan ustaša ne sme živ da izade".⁵⁰³ Izloženi njegovoj upornoj propagandi, šešeljevcii su odgovorili [REDIGOVANO]⁵⁰⁴ i pucnjima u vazduh.⁵⁰⁵ [REDIGOVANO],⁵⁰⁶

183. Dokazi koji su u Presudi izostavljeni pokazuju da je Šešelj smišljeno izjednačavao hrvatski narod s ustašama, javno izjavljujući "da je hrvatski narod u celini ustaški".⁵⁰⁷ Svojim zaključkom da srpske snage nisu imale namenu da naude čak ni hrvatskim vojnicima, jer kako inače objasniti "poziv na predaju, koji je na ulicama Vukovara preko zvučnika upućen ustašama",⁵⁰⁸ većina nije uzela u obzir sudbinu tih vojnika nakon što su se predali. Veće se ovim pitanjem bavi na drugom mestu u Presudi, gde zaključuje da su vojnici zatočeni u Veleprometu ubijeni,⁵⁰⁹ a makar neki od tih vojnika bili su među onima koji su se predali u Vukovaru.⁵¹⁰ Kad većina zaključuje da su Šešeljevi govorii u Vukovaru bili namenjeni samo tome "da ojačaju moral jedinica",⁵¹¹ ona taj svoj zaključak ne potkrepljuje nikakvim dokazima. S obzirom na pozadinu događaja, Šešeljev poziv da "nijedan ustaša ne sme da izade živ iz Vukovara", izrečen pred šešeljevcima, pojačao je njihovu žed za osvetom i nasiljem⁵¹² i poslužio kao okidač za zločine u Vukovaru. Ubrzo potom, ti isti dobrovoljci⁵¹³ ubili su bespomoćne Hrvate u Veleprometu i na Ovčari, kao što je Veće

⁵⁰² DP P01283, str. 3 (javno).

⁵⁰³ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Rankić, DP P01074, par. 69 (javno).

⁵⁰⁴ [REDIGOVANO].

⁵⁰⁵ Rankić, DP P01074, par. 69 (javno); [REDIGOVANO].

⁵⁰⁶ [REDIGOVANO].

⁵⁰⁷ DP P00034, str. 7 (javno); VS-004, T. 3379-3380 (javno); Šešelj, DP P00031, str. 224 (javno); DP P00005, str. 59 (javno); DP P00043 (javno); Rankić, DP P01074, par. 36 (javno); [REDIGOVANO]; DP P00062 (javno).

⁵⁰⁸ Presuda, par. 318.

⁵⁰⁹ Presuda, par. 207(a).

⁵¹⁰ Karlović, T. 4687-4688, 4735-4736 (javno).

⁵¹¹ Presuda, par. 318.

⁵¹² [REDIGOVANO]; Rankić, DP P01074, par. 69 (javno); [REDIGOVANO].

⁵¹³ Za mnoge od fizičkih izvršilaca u Vukovaru zna se da su slušali Šešeljeve govore, poput Šlijvančanina, [REDIGOVANO]; V. [REDIGOVANO] Rankić, DP P01074, par. 67 (javno); [REDIGOVANO].

utvrdilo.⁵¹⁴ Prema tome, Šešeljev poziv bio je direktan poziv na ubijanje civila i lica van borbenog stroja, i nijedan razuman presuditelj o činjenicama takav poziv ne bi mogao da odbaci kao puko nastojanje da se ojača moral jedinica u legitimnoj borbi protiv neprijateljskih vojnika.⁵¹⁵

(b) Šešelj je podsticao na činjenje zločina u BiH

184. Kako je nezavisnost Bosne tokom 1992. postajala sve izvesnija, Šešelj je svoj huškaški govor preusmerio na Muslimane i drugo nesrpsko stanovništvo u BiH, sa predvidljivo tragičnim posledicama. Tokom čitavog februara i marta, Šešelj je stalno iznova pretio “rekama krvi” koje će uslediti po proglašenju nezavisnosti Bosne,⁵¹⁶ za koju je rekao da se može “postići, ali na grobljima”.⁵¹⁷ U potonjim danima počelo je preuzimanje vlasti od strane Srba u BiH i Šešeljeve “reke krvi” su se ostvarile, počevši od Bijeljine, gde je zločinima nad nesrbima velikih razmara delimično upravljao Mirko Blagojević, predsednik odbora SRS-a za severnoistočnu Bosnu.⁵¹⁸

185. U jednom govoru u Malom Zvorniku, za koji je Veće utvrdilo da je održan sredinom marta 1992.,⁵¹⁹ Šešelj je izjavio da je “došlo vrijeme da vratimo balijama milo za drago [...] Pokažimo balijama, Turcima i Muslimanima [...] pravac prema istoku. Tamo im je mjesto”.⁵²⁰ Prve nedelje aprila Šešelj je u dva navrata pozvao na “proterivanje i prisilno premeštanje” nesrba.⁵²¹ Dana 8. aprila, srpske snage, među kojima i paravojne formacije, otpočele su s preuzimanjem vlasti u Zvorniku – koji se

⁵¹⁴ Presuda, par. 207.

⁵¹⁵ *Contra* Presuda, par. 283.

⁵¹⁶ DP P00395 (javno); P00685, str. 1 (javno); P01324 (javno); P01186, str. 6 (javno).

⁵¹⁷ DP P00685, str. 1 (javno).

⁵¹⁸ DP P00682, str. 1 (javno); P01242, str. 10 (javno); Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I - 293; Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I - 297; VS-1028, T. 12717, 12719-12720, 12725-12726, 12736-12739, 12755-12756, 12789-12790 (javno); VS-1033, T. 15769-15770 (javno).

⁵¹⁹ Presuda, par. 322; VS-2000, T. 13994-13995 (javno). Veće je taj svoj zaključak zasnovalo na svedočenju svedoka VS-2000 u ovom predmetu i na svedočenju samog Šešelja u predmetu *Milošević*, koja oba pokazuju da je Šešelj u martu 1992. održao govor u Malom Zvorniku i taj govor opisuju na sličan način. V. Presuda, par. 322, 324. Veće se takođe oslonilo na jedan izveštaj MUP-a Srbije u kojem se navodi da je Šešelj “zaista išao u Mali Zvornik 17. marta 1992”, gde je obavio kraći razgovor, što potvrđuje ono što je rekao VS-2000, odnosno da je optuženi održao govor u trajanju od pet-šest minuta”. V. Presuda, par. 326. Međutim, Veće je propustilo da pomene jedan članak koji je objavila *Velika Srbija*, o vrlo sličnom govoru koji je Šešelj održao u Malom Zvorniku osamnaest meseci pre toga, u avgustu 1990, v. DP P01264, str. 9-28 (javno).

⁵²⁰ Presuda, par. 322; VS-2000, T. 13994-13995 (javno).

⁵²¹ Presuda, par. 335.

nalazi u BiH, na drugoj obali Drine, odmah prekoputa Malog Zvornika – i praktično odmah krenule da ubijaju muslimanske civile.⁵²²

186. Vrlo brzo nakon što je Šešelj krajem marta najavio javnosti da se sprema da obide “kritične tačke” u istočnoj Hercegovini,⁵²³ došlo je do zločina u Nevesinju i Mostaru počinjenih od strane srpskih snaga, pre svega šešeljevaca.⁵²⁴

187. Umesto da nastoji da izbegne dalje krvoproljeće, Šešelj je na jednoj konferenciji za novinare pozvao Srbe da brane Republiku Srpsku od “ustaško-panislamističkih hordi”,⁵²⁵ i to dok je ubijanje u Zvorniku bilo u toku. Blagojević, vojvoda SRS-a Bijeljine, pojavio se zajedno sa Šešeljem i pohvaljen je kao “komandant srpskih dobrovoljaca [...] koji su prvi otpočeli borbe za oslobođenje Bijeljine”.⁵²⁶

188. U Zvorniku, broj zločina je sve više rastao. U maju 1992. paravojne grupe, među kojima su bili i šešeljevci, zatočile su, mučile i ubile muslimanske civile u fabrici obuće Standard,⁵²⁷ na Ekonomiji⁵²⁸ i u Ciglani.⁵²⁹ To nije omelo Šešelja da – 28. maja, dok je napad na muslimansko stanovništvo Zvornika i dalje bio u toku – okupljenoj gomili pristalica SRS-a, koje su mu aplaudirale, saopšti kako je jedina stvar koja je ostala da se uradi u BiH ta “da se očisti leva obala Drine” i “oslobodi srpski deo Sarajeva”.⁵³⁰ Dva dana kasnije, srpske snage, uključujući pripadnike paravojnih formacija, pobile su muslimanske civile u Domu kulture u Drinjači.⁵³¹

189. Dana 4. juna Šešelj je oštro napao “500 godina” vladavine Turaka nad Srbima i ponovio da su “srpske etničke granice [...] na liniji” KOKV.⁵³² Te noći, vojvoda SRS-a Vaske i njegova jedinica napali su Lješovo, opština Ilijaš, gde su pljačkali, premlaćivali i ubijali muslimanske civile,⁵³³ [REDIGOVANO].⁵³⁴ Dana 5. juna počela

⁵²² Presuda, par. 210(a).

⁵²³ DP P01296 (javno).

⁵²⁴ V. Presuda, par. 216, 219.

⁵²⁵ DP P00685, str. 11 (javno).

⁵²⁶ DP P00685, str. 12 (javno).

⁵²⁷ Presuda, par. 210(h).

⁵²⁸ Presuda, par. 210b), (i).

⁵²⁹ Presuda, par. 210(c), (j).

⁵³⁰ DP P01200, str. 4 (javno).

⁵³¹ Presuda, par. 210(d).

⁵³² DP P01199, str. 9 (javno).

⁵³³ Presuda, par. 213(a); VS-1055, T. 7803-7805 (javno i poverljivo); Džafić, DP P00840, par. 2-3, 13, 15, 20 (javno). V. DP P00644, str. 14 (javno). V. gore par. 62, 70.

su ubijanja u Tehničkoj školi u Karakaju i Gerinoj klanici u Zvorniku. Na stotine civila Muslimana ubijeno je u narednim danima.⁵³⁵ Nedelju dana kasnije, srpske snage napale su muslimanske civile i zatočenike u Mostaru⁵³⁶ i Nevesinju.⁵³⁷ Na desetine ljudi je ubijeno i još na stotine mučeno. Kao i u Zvorniku, Sarajevu i Vukovaru, među izvršiocima nalazio se veliki broj šešeljevaca.

(c) Šešelj je podsticao na zločine u Hrtkovcima

190. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti ni to da Šešeljevi govor u Vojvodini nisu značajno doprineli zločinima u Hrtkovcima.⁵³⁸ Šešelj je u svom govoru u Hrtkovcima jasno pozivao na proterivanje,⁵³⁹ čime je smesta isprovocirao kampanju međunacionalnog nasilja usled koje su Hrvati bili primorani da napuste Hrtkovce.⁵⁴⁰ Njegov poziv brzo je sproveden u delo bliskom saradnjom dvojice njegovih saradnika koji su radili "na jednom programu iseljavanja nesrba iz Hrtkovaca."⁵⁴¹

3. Zaključak

191. Na osnovu dokaza u spisu nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da Šešeljevi govor nisu imali značajan uticaj na činjenje krivičnih dela kojima se on tereti u Optužnici.

192. Dakle, većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da *actus reus* podsticanja nije dokazan. Pored toga, kako je navedeno niže u tekstu u delu Pravno sredstvo, dokazi pokazuju da je *mens rea* za krivično delo podsticanja dokazana van razumne sumnje.

---

⁵³⁴ [REDIGOVANO].

⁵³⁵ Presuda, par. 210(e), (f).

⁵³⁶ Presuda, par. 216.

⁵³⁷ Presuda, par. 219.

⁵³⁸ V. *above* par. 146.

⁵³⁹ Presuda, par. 197.

⁵⁴⁰ V. dole III.E.1.

⁵⁴¹ VS-067, T. 15426 (javno). V. dole par. 209.

D. Većina je napravila činjeničnu grešku time što je zaključila da Šešelj nije pomagao i podržavao zločine

193. Na osnovu ukupnih dokaza, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da Šešeljevo ponašanje nije u značajnoj meri doprinelo činjenju zločina koje su počinili šešeljevci.⁵⁴²

194. Šešelj je bio uključen u regrutovanje i upućivanje dobrovoljaca⁵⁴³ koji su učestvovali u činjenju velikog broja ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti.⁵⁴⁴ Štaviše, Šešelj je putem svojih govora šešeljevce podsticao da čine te zločine.⁵⁴⁵ Prema tome, ne može da bude nikakve sumnje da je Šešeljevo ponašanje imalo značajan efekat na zločine kojima se on tereti u Optužnici, a koje su počinili šešeljevci. Da li je njegovo ponašanje bilo konkretno usmereno ka činjenju zločina, ili protivzakonito kao takvo, nevažno je.⁵⁴⁶

195. Time što je zaključila da Šešeljevo ponašanje nije značajno doprinelo zločinima koje su počinili šešeljevci, većina je napravila činjeničnu grešku. Pored toga, kao što se navodi niže u tekstu u delu Pravno sredstvo, dokazi pokazuju da je *mens rea* pomaganja i podržavanja dokazana van razumne sumnje.

E. Veće je napravilo činjeničnu grešku time što je zaključilo da Šešelj nije fizički počinio progone, kao ni deportaciju i druga nehumana dela (prisilno premeštanje)

1. Šešeli je fizički počinio progone, kao i deportaciju i prisilno premeštanje u Hrtkovcima

196. Veće je zaključilo da je Šešeljev govor u Hrtkovcima bio jasan poziv na proterivanje Hrvata.⁵⁴⁷ Na osnovu zaključaka samog Veća, nijedan razuman

⁵⁴² *Contra Presuda*, par. 356.

⁵⁴³ V. gore par. 161.

⁵⁴⁴ V. gore par. 60, 62, 64, 72.

⁵⁴⁵ V. gore III.C.

⁵⁴⁶ V. gore II.F.6.

⁵⁴⁷ Presuda, par. 197, 333 odlukom većine, uz suprotno mišljenje sudske Antonettija.

presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da Šešeljev govor u Hrtkovcima nije predstavljaо fizičko činjenje progona, po osnovu kršenja prava na bezbednost.⁵⁴⁸

197. Nerazumno je, pored toga, zaključiti da Šešeljev poziv na proterivanje "nije bio prihvaće[n], a još manje sprovede[n]."⁵⁴⁹ Prema tome, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da njegov govor nije predstavljaо fizičko činjenje progona po osnovu raseljavanja, kao i deportacije i prisilnog premeštanja.

198. Za ljudе koji su direktnо otisli zbog njegovog govora, sam govor predstavlja onu silu koja ih je isterala, i to Šešelja čini fizičkim izvršiocem. Za raseljavanje koje je bilo posledica nasilja izazvanog Šešeljvim govorom, njegov govor bio je integralni deo "sile" koja ih je isterala, što isto tako predstavlja fizičko činjenje.⁵⁵⁰

199. Pre Šešeljeve intervencije, Hrvati u Hrtkovcima osećali su se relativno bezbedno i samo mali broj hrvatskih porodica je bio otisao.⁵⁵¹ Svojim govorom održanim 6. maja 1992. na političkom mitingu pred velikim brojem ljudi — uključujući lokalne Hrvate,⁵⁵² lokalne Srbe, muškarce obučene u maskirne uniforme i četničku odeću, i srpske izbeglice⁵⁵³ — Šešelj je taj osećaj bezbednosti okončao. Njegov govor je podstakao nasilje i bio okidač za zločine raseljavanja. Kao što se gore navodi,⁵⁵⁴ Veće je zaključilo da je Šešelj eksplicitno pozvao na proterivanje Hrvata iz Hrtkovaca.⁵⁵⁵ Rekao je: "Ubeden sam da ćete i vi, Srbi iz Hrtkovaca i ostalih sela u okolini [...] da će se vrlo brzo otarasiti preostalih Hrvata u vašem selu."⁵⁵⁶ Zapretio je da će Hrvati, ako ne odu, biti jednostavno ukrcani u autobuse i poslati na granicu.⁵⁵⁷ Nakon što odu, njihove kuće će uzeti Srbi tako da oni "nemaju gde da se vrate".⁵⁵⁸ Šešelj je ili pročitao spisak hrvatskih stanovnika koji treba da

⁵⁴⁸ V. gore par. 128-130.

⁵⁴⁹ Presuda, par. 284.

⁵⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 60; Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*, par. 135. V. takođe Suprotno mišljenje sudije Lattanzi, fusnota 58.

⁵⁵¹ VS-067, T.15461 (javno); DPP01049, str. 3 [REDIGOVANO].

⁵⁵² Paulić, T.11903-11904 (javno); Baričević, T.10613-10614 (javno).

⁵⁵³ Ejić, T.10496 (javno).

⁵⁵⁴ V. gore II.F.4.

⁵⁵⁵ Presuda, par. 197, 333. V. takođe Ejić, T.10342 (javno); Paulić, T.11905-11906 (javno); VS-067, T.15405 (javno).

⁵⁵⁶ DPP00547, str. 8 (javno).

⁵⁵⁷ Baričević, T.10621 (javno); Paulić, T.11905-11906 (javno).

⁵⁵⁸ DPP00547, str. 4 (javno).

Prevod

napuste Hrtkovce⁵⁵⁹ ili je, u najmanju ruku, podržao spisak koji je pročitao neki njegov član SRS-a.⁵⁶⁰ Busao se u prsa⁵⁶¹ i vikao "pa neka idu u lijepu njhovu".⁵⁶² Publika mu je uzvratila sa "ovacija[ma] i aplauz[om]",⁵⁶³ uzvikujući "ustaše napolje" i [REDIGOVANO].⁵⁶⁴

200. To što je govor održan na jednom političkom mitingu ne menja niti poništava efekat tog govora.⁵⁶⁵ Zapravo je karakter tog političkog mitinga pojačao Šešeljev poziv na nasilje. Šešeljeva reputacija i politička moć bili su takvi da su i njegovi sledbenici i lokalni Hrvati shvatili da on ne iznosi prazne pretnje i da će njegove reči biti poslušane.⁵⁶⁶ Mesto i datum govora nisu slučajno odabrani — ovo većinsko hrvatsko selo sa istorijskim vezama s ustašama iz Drugog svetskog rata bilo je posebno podesna meta za podjarivanje međunacionalne mržnje i nasilja, a govor je namerno održan na dan jednog velikog srpskog praznika.⁵⁶⁷

201. Uticaj Šešeljevog govora pojačan je odećom i izgledom naoružanih dobrovoljaca SRS/SČP-a koji su bili izmešani sa masom tokom celog Šešeljevog govora,odeveni u crne četničke uniforme iz Drugog svetskog rata,⁵⁶⁸ kao i zastrašujućom četničkom muzikom nacionalnog razdora koja je pušтana sa zvučnika.⁵⁶⁹

202. Sadržaj Šešeljevog govora brzo se proširio, usmeno⁵⁷⁰ i objavlјivanjem u novnama "Borba".⁵⁷¹

203. Dokazi jasno pokazuju da je Šešeljev govor imao uticaja.⁵⁷² Veće samo potvrđuje da je, prema raspoloživim dokazima, najmanje jedno lice otišlo zbog Šešeljevog govora u Hrtkovcima.⁵⁷³ [REDIGOVANO]⁵⁷⁴

⁵⁵⁹ Baričević, T.10619-10623 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Paulić, T.11906, 11918-11919 (javno); DPP00556, str. 2 (javno).

⁵⁶⁰ DPP00031, str. 1304-1305 (javno).

⁵⁶¹ Paulić, T.11905-11906 (javno).

⁵⁶² Ejić, T.10343 (javno).

⁵⁶³ Ejić, T.10343 (javno).

⁵⁶⁴ Ejić, T.10343 (javno), [REDIGOVANO].

⁵⁶⁵ *Contra Presuda*, par. 196.

⁵⁶⁶ V. npr. Paulić, T.11931 (javno). *Contra Presuda*, par. 284, gde se ne navode nikakvi dokazi.

⁵⁶⁷ DPP00164, str. 88-89 (javno); [REDIGOVANO]; DPP00547, str. 1 (javno).

⁵⁶⁸ Ejić., T.10335 (javno); Baričević, T.10610 (javno).

⁵⁶⁹ Baričević, T.10607, 10609-10610 (javno).

⁵⁷⁰ VS-067, T.15403-15405 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; Paulić, T.11932 (javno).

⁵⁷¹ Baričević, T.10625 (javno); DPP00556 (javno).

204. Osim toga, Baričević — za čije je svedočenje Veće utvrdilo da je relevantno za događaje u Hrtkovcima⁵⁷⁵ — rekao je sledeće: “[Srbin] s kim sam ja kuću mijenjao jer je tako rečeno na mitingu”.⁵⁷⁶ U svetu konteksta prisile u kome se to dogodilo, Baričevićeve reči “kuću mijenjao” ne mogu se razumno shvatiti kao da je svedok otišao vlastitom voljom.

205. Šešeljev govor shvaćen je kao ozbiljna pretnja i kao “uputstvo da dragovoljno ili dok još možemo napustimo Hrtkovce”.⁵⁷⁷ “E tad su vam ljudi postali jako zastrašeni, zaplašeni, nije nam se više niti radilo [...] Ušlo je u kuću [...] To je sve bilo živjeti od danas do sutra”.⁵⁷⁸ [REDIGOVANO]⁵⁷⁹ Kako kaže Paulić, Hrvati su ovako shvatili Šešeljevu poruku: “[N]emaš opstanka. Izlazi, spašavaj kožu svoju, svoje obitelji”.⁵⁸⁰

206. Pored toga što je direktno naterao ljudе da odu, Šešeljev govor izazvao je nasilje koje je onda oteralo još više ljudi.

207. Nakon Šešeljevog govora, nasilje se dramatično povećalo jer su grupe izvršilaca uzimale Hrvate za metu i šikanirale ih tako što su provaljivale u njihove kuće, bacale ručne bombe, tukle ih, pretile im i vredale ih. [REDIGOVANO].⁵⁸¹ Na hrvatske kuće bacane su ručne bombe,⁵⁸² ubijani su psi,⁵⁸³ [REDIGOVANO].⁵⁸⁴ [REDIGOVANO].⁵⁸⁵ Srbi su vršili pritisak na lokalne Hrvate da predaju svoje kuće. [REDIGOVANO], Paulić i Baričević objasnili su da bi srpske izbeglice, ako su hrvatski vlasnici bili odsutni, jednostavno provalile i nastanile se u njihovim kućama.⁵⁸⁶ A u drugim slučajevima razularene grupe naoružanih Srba govorile bi

⁵⁷² *Contra Presuda*, par. 284.

⁵⁷³ *Presuda*, fn. 391.

⁵⁷⁴ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe [REDIGOVANO].

⁵⁷⁵ V. *Presuda*, fn. 385.

⁵⁷⁶ Baričević, T.10647 (javno).

⁵⁷⁷ VS-067, T.15412 (javno).

⁵⁷⁸ Paulić, T.11910 (javno).

⁵⁷⁹ [REDIGOVANO].

⁵⁸⁰ Paulić, T.11909 (javno).

⁵⁸¹ [REDIGOVANO].

⁵⁸² DPP00551, str. 1 (javno); [REDIGOVANO].

⁵⁸³ DPP00559, str. 2 (javno).

⁵⁸⁴ [REDIGOVANO].

⁵⁸⁵ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; DPP00557 (javno).

⁵⁸⁶ Ejić, T.10328 (javno); Paulić, T.11897-11898 (javno); Baričević, T.10604 (javno); [REDIGOVANO].

MICT-16-99-A

18. jul 2016.

Javna redigovana verzija

Prevod

hrvatskim stanovnicima da odu, često im preteći nasiljem ili smrću ako odbiju da to urade.⁵⁸⁷

208. To nasilje raspirio je Šešeljev govor. Baričević je ispričao kako se nakon govora međunacionalno nasilje pojačalo,⁵⁸⁸ a najveći deo Hrvata pobegao je iz Hrtkovaca: "Znam da je za mjesec dana, poslije mitinga, iseljeno 300 domaćinstava".⁵⁸⁹ [REDIGOVANO].⁵⁹⁰ [REDIGOVANO]⁵⁹¹ [REDIGOVANO].⁵⁹² [REDIGOVANO]⁵⁹³ [REDIGOVANO]⁵⁹⁴ Budući da, opšte uzevši, Veće ne osporava njegovu verodostojnost, trebalo je, kao minimum, da se osloni na svedočenje svedoka VS-061 tamo gde je ono potkrepljeno drugim dokazima,⁵⁹⁵ kao što je ovde slučaj.

209. To nasilje vršili su barem jednim delom Srbi povezani sa Šešeljem, i uz odobrenje lokalnih vlasti. Nakon Šešeljevog govora, dva njegova saradnika, Sibinčić i Čakmak, održavali su redovne sastanke na kojima su savetovali Srbe u Hrtkovcima da "proval[juju] u" kuće i prave "dokumenta kao da [su] napravili ugovor sa vlasnikom",⁵⁹⁶ kako bi se dalo pravno pokriće nečemu što je zapravo bilo, u najmanju ruku, delo provale. Prema rečima svedoka VS-067, Sibinčić i Čakmak sarađivali su u sastavljanju "program[a] iseljavanja nesrba iz Hrtkovaca".⁵⁹⁷ Svedok VS-1134, Paulić i Baričević objasnili su kako je lokalna policija zatvarala oči pred tim incidentima i Hrvatima govorila da nije ovlašćena da im pomogne.⁵⁹⁸ Taj iskaz potkrepljuje Ejić.⁵⁹⁹

210. Konačni rezultat bio je taj da je hrvatsko stanovništvo Hrtkovaca gotovo u potpunosti proterano.⁶⁰⁰ Neki su raseljeni preko granice u Hrvatsku.⁶⁰¹ Evidencija koju je analizirala veštak Ewa Tabeau pokazuje da su samo u maju i junu 1992. oko

⁵⁸⁷ Baričević, T.10626, 10632 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; DPP00559, str. 2 (javno).

⁵⁸⁸ Baričević, T.10626, 10632 (javno).

⁵⁸⁹ Baričević, T.10649 (javno).

⁵⁹⁰ [REDIGOVANO].

⁵⁹¹ [REDIGOVANO].

⁵⁹² [REDIGOVANO].

⁵⁹³ [REDIGOVANO]. V. takođe [REDIGOVANO].

⁵⁹⁴ [REDIGOVANO].

⁵⁹⁵ *Contra Presuda*, par. 195. Veće se oslonilo na dokaze svedoka VS-061 u drugim kontekstima: v. Presuda, par. 194 (fn. 150), 196 (fn.155-157).

⁵⁹⁶ Ejić, T.10380 (javno).

⁵⁹⁷ VS-067, T.15426 (javno).

⁵⁹⁸ Baričević, T.10626 (javno); [REDIGOVANO]; VS-1134, T.10786-10787 (javno); Paulić, T.11911 (javno); DPP00559 (javno).

⁵⁹⁹ Ejić, T.10328, [REDIGOVANO], 10437-10438, 10535, 10573-10575 (javno).

⁶⁰⁰ Baričević, T.10649 (javno). V. takođe [REDIGOVANO].

⁶⁰¹ [REDIGOVANO], 15469-15470 (javno); Baričević, T.10640 (javno), 10647 (javno), 10648-10649 (javno). V. takođe [REDIGOVANO].

472 Hrvata napustili Hrtkovce,⁶⁰² dok ih je u prethodna četiri meseca 1992. otišlo tek oko 74.⁶⁰³ Nakon Šešeljevog govora, broj mesečnih odlazaka se tako povećao za nekih 1250%.⁶⁰⁴ I dok Ewa Tabeau ne govori konkretno o uzroku tih odlazaka⁶⁰⁵ — o čemu nije ni trebalo da svedoči kao veštak za demografiju — kad se njezini dokazi čitaju zajedno sa drugim dokazima, nema mesta nikakvoj sumnji da je Šešeljev govor uzrokovao masovnu kampanju zločina i zastrašivanja koja Hrvatima nije ostavila nikakvu drugu mogućnost nego da pobegnu.

211. Na osnovu ovih dokaza i zaključaka samog Veća, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da Šešelj govorom nije fizički počinio progone i prisilno raseljavanje, barem kad je reč o ljudima koji su otišli kao direktni rezultat njegovog govora.⁶⁰⁶

212. Za raseljavanja koja su posledica nasilja izazvanog Šešeljevim govorom, njegov govor bio je integralni deo "sile" koja ih je isterala i zato on predstavlja fizičko činjenje. Frenetični aplauz i brzina sa kojom je usledilo nasilje pokazuje da je Šešelj imao moć i uticaj nad svojim antihrvatski nastrojenim pristalicama u Hrtkovcima.⁶⁰⁷ Njegova rukovodeća uloga i njegove lične diskriminatorne izjave, uključujući pozive da se isteraju hrtkovački Hrvati, pokazuju da je on u potpunosti prihvatio odluku da se oni isteraju.⁶⁰⁸

2. Šešelj je fizički počinio progone u Vukovaru

213. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da Šešeljevi govori, održani 13. novembra 1991. ili približno tog datuma u Vukovaru, odnosno reči da nijedan ustaša ne sme živ da ode iz Vukovara,⁶⁰⁹ ne predstavljaju fizičko činjenje progona po osnovu kršenja prava na dostojanstvo i bezbednost.⁶¹⁰

⁶⁰² DPP00565, str. 28 (javno).

⁶⁰³ DPP00565, str. 28 (javno).

⁶⁰⁴ DPP00565, str. 28 (javno).

⁶⁰⁵ Presuda, par. 195, 333.

⁶⁰⁶ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 221-222.

⁶⁰⁷ Npr. VS-067, T.15414 (javno). V. takođe VS-061, T.10038 (javno). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 171; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 60; Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*, par. 136.

⁶⁰⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 171.

⁶⁰⁹ [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]. V. takođe Rankić, DPP01074, par. 69 (javno). V. Presuda, par. 283,285; Optužnica, par. 5, 15, 17(k) (gde se poziva na par. 20).

⁶¹⁰ *Contra* Presuda, par. 283-285.

214. Kao što je gore navedeno, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da je Šešelj izraz "ustaša" koristio samo za pripadnike protivničkih oružanih snaga.⁶¹¹ Zapravo, kad se sagleda u kontekstu, jedino razumno tumačenje je da je on celo hrvatsko stanovništvo nazvao terminom koji budi sećanja na fašistička zverstva počinjena nad Srbima u Drugom svetskom ratu,⁶¹² za koji je Veće u svojoj Odluci na osnovu pravila 98bis prihvatiло da je "izuzetno ponižavajući i pežorativan".⁶¹³ Korištenje izraza "ustaša" usred eskalirajućeg međunacionalnog nepoverenja i nasilja predstavlja kršenje prava na dostojanstvo⁶¹⁴ dovoljne težine da predstavlja progone.⁶¹⁵ Štaviše, njegovi govor — u kojima poziva na uništenje hrvatskog stanovništva bez pravljenja razlike između boraca i civila — izazvali su nasilje nad Hrvatima, što predstavlja kršenje njihovog prava na bezbednost.⁶¹⁶ Konkretan huškački kontekst tih govora čini ih otvorenim pozivima na nasilje nad Hrvatima.⁶¹⁷ Time što je propustilo da zaključi da je Šešelj fizički počinio krivično delo progona putem govora koji je održao u Vukovaru Veće je napravilo činjeničnu grešku.

3. Zaključak

215. Veće je napravilo činjeničnu grešku time što nije zaključilo da Šešeljevi govor predstavljaju fizičko činjenje progona, deportacije i prisilnog premeštanja. Kao što se navodi niže u tekstu u delu Pravno sredstvo, Šešelj je očito nameravao da se te posledice ostvare.

IV. PRAVNO SREDSTVO

216. Kao što je gore pokazano, postoje velike greške u presuđivanju ovog predmeta, što za posledicu ima presudu koja ne ispunjava osnovne zahteve obrazloženog mišljenja. Velike količine dokaza, očito relevantnih za činjenje krivičnih dela, nameru optuženog i postojanje zajedničkog zločinačkog cilja nisu uzete u obzir. Izneti su nedovoljni razlozi za zaključke o krivičnim delima, a glavni

⁶¹¹ V. gore par. 183.

⁶¹² VS-004, T.3380, 3624 (javno); DPP00027, str. 2 (javno); P00034 (javno). V. gore par. 37(iii), 183.

⁶¹³ Odluka na osnovu pravila 98bis, T.16863 (javno).

⁶¹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 983, 986.

⁶¹⁵ V. gore III.C.

⁶¹⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 986.

⁶¹⁷ V. gore III.C.2.(a).

argumenti optužbe ostali su nerazmotreni. U Presudi nije objašnjeno merodavno materijalno pravo, čak ni u onim slučajevima gde je to očito bilo potrebno. Žalbeno veće mora da interveniše kako bi ispravilo ove fundamentalne pravne greške, od kojih svaka obesnažuje celu Presudu.

217. Alternativno, Veće je napravilo činjeničnu grešku time što je došlo do činjeničnih zaključaka do kojih ne bi došao nijedan razuman presuditelj o činjenicama, što je dovelo do neostvarenja pravde.

218. Žalbeno veće zato treba da usvoji žalbu tužilstva. Bez obzira na to da li će u celosti ili delimično usvojiti prvu ili drugu žalbenu osnovu, Žalbeno veće mora da interveniše kako bi ispravilo očite greške Veća.

A. Žalbeno veće Šešelja treba da proglaši krivično odgovornim i da mu izrekne odgovarajuću kaznu

219. Žalbeno veće je u poziciji da samo oceni dokaze u spisu i doneše relevantne činjenične zaključke kako bi ocenilo Šešeljevu krivičnu odgovornost. Ako je potrebno, Žalbeno veće bi trebalo da naloži dostavljanje dodatnih podnesaka.

1. Zaključci o ratnim zločinima

220. Žalbeno veće bi trebalo da zaključi da za ratne zločine (prva žalbena osnova) ne postoji obrazloženo mišljenje i da na osnovu dokaza doneše zaključak da su ratni zločini, za koje je Veće utvrdilo da su počinjeni,⁶¹⁸ dokazani van razumne sumnje: ubistvo (tačka 4), mučenje (tačka 8), okrutno postupanje (tačka 9) i pljačka javne ili privatne imovine (tačka 14).⁶¹⁹

2. Zaključci o zločinima protiv čovečnosti

(a) Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključke o *chapeau* elementima zločina protiv čovečnosti

221. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da ne postoji obrazloženo mišljenje (prva žalbena osnova) ili, alternativno, da zaključi da nijedan razuman

⁶¹⁸ Presuda, par. 205-220.

⁶¹⁹ U svrhu ispravljanja Presude, tužilaštvo ne osporava zaključke Veća da neki ratni zločini (i odgovarajući zločini protiv čovečnosti) nisu dokazani.

presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da nisu dokazani *chapeau* elementi zločina protiv čovečnosti, odnosno veza sa oružanim sukobom, rasprostranjeni ili sistematski napad i neksus između zločina u Hrvatskoj, BiH i Hrtkovcima (Vojvodina, Srbija) i napada (druga žalbena osnova).⁶²⁰ U svakom slučaju, Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i zaključi da su zločini u Hrvatskoj, BiH i Hrtkovcima bili povezani s oružanim sukobom i da je postojao rasprostranjen ili sistematski napad u Hrvatskoj i BiH, čiji su deo činili zločini u Hrvatskoj, BiH i Hrtkovcima, i/ili da je u samim Hrtkovcima postojao rasprostranjen ili sistematski napad, čiji su deo bili zločini u Hrtkovcima.

(b) Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključke o *chapeau* elementima u vezi sa *mens rea* za zločine protiv čovečnosti

222. Veće nije donelo nikakav zaključak o *chapeau* elementima u vezi sa *mens rea* za zločine protiv čovečnosti, odnosno znanjem o rasprostranjenom ili sistematskom napadu i znanjem da zločini čine deo napada. Žalbeno veće bi stoga trebalo da oceni dokaze i zaključi da su ti elementi ispunjeni. Za Hrvatsku i BiH, iste grupe izvršilaca saradivale su više od dve godine u činjenju nasilnih dela koja predstavljaju napad.⁶²¹ Prema tome, ne može da bude nikakve sumnje da su i izvršioci i učesnici UZP-a, uključujući Šešelja, znali da ti zločini čine deo rasprostranjenog ili sistematskog napada. Kad je reč o Hrtkovcima, Šešelj je jasno dao do znanja da je nasilje u Hrtkovcima činilo deo šireg rasprostranjenog ili sistematskog napada u Hrvatskoj i BiH.⁶²² Takođe ne može biti nikakve sumnje da su Šešelj i drugi fizički izvršioci u Hrtkovcima znali za raspostranjen ili sistematski napad u Hrtkovcima, u sklopu kojeg su izvršene njihove radnje.⁶²³

(c) Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključke o zločinima protiv čovečnosti u osnovi

223. Veće nije donelo nikakve zaključke o postojanju različitih zločina protiv čovečnosti za koje se tereti u Optužnici jer je zaključilo da nisu dokazani njihovi

⁶²⁰ V. gore II.A.

⁶²¹ V. gore II.C.2.(c).

⁶²² V. gore III.A.2.(a) i III.A.2.(b)(ii).

⁶²³ V. gore III.A.2.(b)(ii).

chapeau elementi. Žalbeno veće bi stoga trebalo da oceni dokaze i zaključi da su sledeći zločini protiv čovečnosti dokazani van razumne sumnje:

(i) Progoni zasnovani na istim delima u osnovi kao ratni zločini čije je postojanje Veće utvrdilo

224. Veće je zaključilo da je dokazano više ratnih zločina.⁶²⁴ U Optužnici se za progone kao zločin protiv čovečnosti tereti delimično na osnovu istog ponašanja kao i za te ratne zločine.⁶²⁵ Na osnovu dokaza na koje se poziva Veće, a koji se iznose gore u tekstu,⁶²⁶ ne može biti nikakve sumnje da ti utvrđeni ratni zločini takođe predstavljaju dela u osnovi progona. Oni stoga predstavljaju progone po osnovu ubistva;⁶²⁷ dugotrajanog i rutinskog zatvaranja i zatočenja;⁶²⁸ uspostavljanja i održavanja nehumanih životnih uslova;⁶²⁹ ubijanja i stalnog mučenja i premlaćivanja;⁶³⁰ prisilnog rada;⁶³¹ i seksualnog zlostavljanja.⁶³² Oni su činili deo rasprostranjenog ili sistematskog napada jer su sledili obrazac uspostavljen koordinisanim ponašanjem izvršilaca koji su za metu uzeli nesrbe.⁶³³

(ii) Progoni po osnovu mučenja, premlaćivanja i pljačke i uvođenja restriktivnih i diskriminatornih mera

225. Dokazi takođe pokazuju da su dela u osnovi progona, za koja se ne tereti istovremeno i kao za ratne zločine — odnosno, progoni po osnovu mučenja, premlaćivanja i pljačke počinjeni tokom i posle hapšenja,⁶³⁴ kao i uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mera⁶³⁵ — dokazana van razumne sumnje.⁶³⁶ Goreopisana dela u osnovi progona⁶³⁷ zadovoljavaju prag za zločine protiv

⁶²⁴ Presuda, par. 205-220.

⁶²⁵ V. Optužnica, par. 17: (a) ubistvo, (b) protivpravno zatvaranje i zatočenje, (c) uspostavljanje i održavanje nehumanih životnih uslova, (d) mučenje, premlaćivanja i ubistva (u zatočenju), (e) prisilni rad, (f) seksualno zlostavljanje. Tužilaštvo ne traži osuđujuću presudu za zločine protiv čovečnosti zasnovane na istom ponašanju kao i ratni zločini koji nisu dokazani.

⁶²⁶ V. gore par. 59-60; Presuda, par. 205-220.

⁶²⁷ Presuda, par. 207(a)-(b), 210(a)-(g), 213(a), 216(a)-(b), 219(b)-(d); Optužnica, par. 17(a).

⁶²⁸ Presuda, par. 207(c)-(d), 210(h)-(m), 213(b)-(c), 216(c)-(d), 219(e)-(g); Optužnica, par. 17(b).

⁶²⁹ Presuda, par. 207(c)-(d), 210(h)-(m), 213(b)-(c), 216(c)-(d), 219(e)-(g); Optužnica, par. 17(c).

⁶³⁰ Presuda, par. 207(c)-(d), 210(h)-(m), 213(b)-(c), 216(c)-(d), 219(e)-(g); Optužnica, par. 17(d).

⁶³¹ Presuda, par. 213(c); Optužnica, par. 17(e).

⁶³² Presuda, par. 207(c), 210(m); Optužnica, par. 17(f).

⁶³³ V. gore par. 141-142.

⁶³⁴ Optužnica, par. 17(h).

⁶³⁵ Optužnica, par. 17(g).

⁶³⁶ V. gore par. 62-63.

⁶³⁷ V. gore par. 61-63.

čovečnosti, bar kad se uzmu u obzir zajedno sa drugim delima.⁶³⁸ Ona su činila deo rasprostranjenog ili sistematskog napada jer su sledila obrazac uspostavljen koordinisanim ponašanjem izvršilaca koji su za metu uzeli nesrbe.⁶³⁹

(iii) Progoni po osnovu prisilnog raseljavanja, kao i deportacije i prisilnog premeštanja

226. Dokazi dalje pokazuju da su dokazani progoni po osnovu prisilnog raseljavanja,⁶⁴⁰ kao i deportacije i prisilnog premeštanja,⁶⁴¹ jer su kombinovane srpske snage sprovele prisilno raseljavanje nesrba iz velikih delova Hrvatske i BiH.⁶⁴²

227. Isto tako, dokazi pokazuju da su, nakon što je Šešelj pozvao na njihovo proterivanje iz Hrtkovaca, Hrvati otišli jer su se osećali ugroženim, a kampanja međunacionalnog nasilja koja je usledila prisilila je još više Hrvata da napuste Hrtkovce, uključujući i odlazak preko granice u Hrvatsku.⁶⁴³ To takođe predstavlja progone po osnovu prisilnog raseljavanja, deportacije i prisilnog premeštanja.⁶⁴⁴

228. Šešeljevi govori u Hrtkovcima i Vukovaru sami po sebi predstavljaju progone po osnovu kršenja fundamentalnih prava na dostojanstvo i/ili bezbednost putem omalovažavajućih govora kojima je podsticano nasilje.⁶⁴⁵

229. Prsilna premeštanja kojima se optuženi tereti kao delima u osnovi progona, slične su težine kao drugi nabrojani zločini protiv čovečnosti.⁶⁴⁶ Ta raseljavanja su

⁶³⁸ V. (i) Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 106 (ubistvo); (ii) Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 155 (protivpravno zatočenje i zatvaranje); (iii) Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 325 (maltretiranje, ponižavanje i psihičko zlostavljanje), 409, 439 (mučenje); Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 447 (zatvaranje); (iv) Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 409, 439 (mučenje); Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 68-69 (ispitivanja i iznuđene izjave); (v) Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199 (prsilni rad); (vi) Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, tom 1, par. 193 (seksualno zlostavljanje); (vii) Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296-297 (uskraćivanje prava na slobodu kretanja i zaposlenja); Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 134 (uskraćivanje medicinske nege); Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 736-741 (samovoljni pretresi); (viii) Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 147, 148 (krada); (ix) Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 989 (deportacija i prisilno premeštanje), 1001; Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 56, 456 (nasilno preuzimanje vlasti u opština).

⁶³⁹ V. gore par. 63, 141-142.

⁶⁴⁰ Optužnica, par. 17(i).

⁶⁴¹ Optužnica, par. 31-32.

⁶⁴² V. gore par. 66-71.

⁶⁴³ V. gore III.E.1.

⁶⁴⁴ Optužnica, par. 17(i), 33.

⁶⁴⁵ Optužnica, par. 17(k).

dalje činila deo rasprostranjenog ili sistematskog napada jer su sledila obrazac uspostavljen koordinisanim ponašanjem izvršilaca prema nesrbima.⁶⁴⁷

(d) Zaključak

230. U zaključku, Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da su sledeći zločini protiv čovečnosti dokazani van razumne sumnje: progoni (tačka 1), deportacija (tačka 10) i prisilno premeštanje (tačka 11).

3. Zaključci o odgovornosti po osnovu UZP-a

(a) Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključke o zajedničkom zločinačkom cilju

231. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da ne postoji obrazloženo mišljenje (prva žalbena osnova) ili, alternativno, zaključak da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da ne zaključi da je postojao zajednički zločinački cilj (druga žalbena osnova).⁶⁴⁸ U svakom slučaju, Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključak da je postojao zajednički zločinački cilj, kako tvrdi tužilaštvo u odnosu na Hrvatsku i BiH.⁶⁴⁹

(b) Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključke o drugim elementima odgovornosti po osnovu UZP-a

232. Većina nije donela nikakve zaključke o drugim elementima odgovornosti po osnovu UZP-a, jer je zaključila da zajednički zločinački cilj nije dokazan. Žalbeno veće bi stoga trebalo da oceni dokaze i zaključi da su drugi elementi UZP-a dokazani van razumne sumnje:

(i) Šešelj je značajno doprineo zajedničkom zločinačkom cilju

⁶⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 330-331; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, par. 170; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 117.

⁶⁴⁷ V. gore par. 65-67, 141-142, 156.

⁶⁴⁸ V. gore III.B. Isto se odnosi i na deljenu nameru u slučaju da Žalbeno veće zaključi da je većina donela zaključak o deljenoj nameri.

⁶⁴⁹ Tužilaštvo ne tvrdi da je zajednički zločinački cilj postojao u vezi sa događajima u Vojvodini (Srbija).

233. Prilikom ocenjivanja da li je Šešelj značajno doprineo zajedničkom zločinačkom cilju Žalbeno veće u velikoj meri može da se osloni na činjenice koje nisu sporne.

234. Nije sporno da su Šešelj i njegova stranka regrutovali i upućivali dobrovoljce, i u vezi s tim saradivali sa pripadnicima drugih srpskih snaga pod kontrolom drugih učesnika UZP-a.⁶⁵⁰ SRS i Šešelj regrutovali su i slali dobrovoljce kao odgovor na zahteve drugih oružanih snaga.⁶⁵¹ Imajući u vidu da je tokom etničkog čišćenja Hrvatske i BiH veliki broj zločina počinjen i od strane šešeljevaca,⁶⁵² takvo regrutovanje i upućivanje značajno je doprinelo zajedničkom zločinačkom cilju.⁶⁵³

235. Pored toga, kao što se gore navodi, Šešeljevi govorim imali su značajan uticaj na činjenje zločina jer su podsticali na nasilje nad nesrbima koje je, u stvari, vršeno kroz zločine za koje se u Optužnici tereti kao za dela počinjena u svrhu ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.⁶⁵⁴ Šešelj je time takođe značajno doprineo ostvarivanju zajedničkog zločinačkog cilja.

(ii) Šešelj je delio nameru za zločine sa drugim učesnicima u UZP-u

236. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da je Šešelj nameravao da zločini za koje se tereti budu počinjeni. To je dokazano obiljem dokaza u spisu, uključujući njegove izričite pozive na proterivanje nesrba sa teritorije na koju su Srbi polagali pravo,⁶⁵⁵ njegovo stalno korišćenje huškačke i nasilne retorike još dugo nakon što je započeo sukob i zločini,⁶⁵⁶ i njegova odluka da se notornim izvršiocima iz SRS-a⁶⁵⁷ dodeli prestižna titula vojvode.⁶⁵⁸ Na osnovu njihove saradnje koja je trajala više od dve godine, kad su snage pod njihovom kontrolom činile rasprostranjene i sistematske zločine, ne može biti nikakve razumne sumnje da je Šešelj delio nameru da se izvrše zločini koji čine deo zajedničkog zločinačkog cilja,⁶⁵⁹ i to posebno sa Miloševićem, Kadijevićem, Adžićem, Stanišićem, Simatovićem, Arkanom, Hadžićem, Karadžićem i

⁶⁵⁰ Presuda, par. 241, 243.

⁶⁵¹ Presuda, par. 110.

⁶⁵² V. gore par. 60, 62, 64, 72, 161.

⁶⁵³ V. Drugostepena presuda u predmetu Đorđević, par. 358.

⁶⁵⁴ V. gore III.C.2.

⁶⁵⁵ V. gore II.B.3.(b) i III.C.

⁶⁵⁶ V. gore II.B.3.(b) i III.C.

⁶⁵⁷ Presuda, par. 213(a), 249. V. gore par. 29.

⁶⁵⁸ DPP00217 (javno); P00218 (javno).

⁶⁵⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu Krajisnik, par. 200.

Mladićem. U svetu njihovog učešća, oni su takođe očito znali da ponašanje izvršilaca čini deo rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo.

(iii) Zločini počinjeni u sprovodenju zajedničkog cilja mogu se pripisati učesnicima u UZP-u

237. Ratne zločine čije je postojanje utvrdilo Veće, kao i gorenavedene zločine protiv čovečnosti,⁶⁶⁰ počinili su pripadnici srpskih snaga,⁶⁶¹ koji su u sprovodenju zajedničkog cilja ili bili pod direktnom kontrolom nekog učesnika u UZP-u ili su tesno saradivali na terenu sa organizacijama ili strukturama pod kontrolom nekog učesnika u UZP-u.⁶⁶² Žalbeno veće bi stoga trebalo da zaključi da se njihovi zločini mogu pripisati učesnicima u UZP-u.⁶⁶³

- Zločini koje su počinili šešeljevci mogu se pripisati Šešelju u svetu njegovog autoriteta nad njima.⁶⁶⁴ U svakom slučaju,⁶⁶⁵ budući da su bili u potpunosti integrисани u oružane snage (JNA/VJ, VRS),⁶⁶⁶ što je činjenica koju je Šešelj potvrdio,⁶⁶⁷ ili su, u najmanju ruku, sa njima direktno saradivali na terenu,⁶⁶⁸ ti zločini se mogu pripisati Kadijeviću, Adžiću i Miloševiću, ili Mladiću i Karadžiću.⁶⁶⁹

⁶⁶⁰ V. gore II.C.2.(c).

⁶⁶¹ V. npr. gore par. 60, 62, 64, 72.

⁶⁶² V. gore par. 160-169.

⁶⁶³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 195; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410.

⁶⁶⁴ V. gore par. 161.

⁶⁶⁵ V. Presuda, par. 116.

⁶⁶⁶ Presuda, par. 63, 76, 85, 94, 110, 115, 116.

⁶⁶⁷ V. Presuda, par. 114.

⁶⁶⁸ V. npr. [REDIGOVANO]. Mnoge druge srpske vođe u Hrvatskoj takođe su od optuženog tražile borce: v. npr. DPP00942 (Sisak) (javno); P00264 (Okučani) (javno); [REDIGOVANO]; i [REDIGOVANO]. DPP01347, str. 7 (javno). Jedinice šešeljevaca učestvovali su u operacijama u kojima su od MUP-a ili VRS-a ili dobivali pojačanje ili su bili pod njihovom komandom: Theunens, DPP00261, str. 349 (u vezi sa Vasketom) (javno); DPP00970 (javno). V. takođe Presuda, par. 110.

⁶⁶⁹ V. gore par. 162, 166.

Prevod

- Zločini koje su počinile snage JNA mogu se pripisati Kadijeviću i Adžiću, kao i predsedniku Miloševiću.⁶⁷⁰
- Zločini koje su počinili vojnici VRS-a mogu se pripisati Mladiću i Karadžiću.⁶⁷¹
- Zločini koje su počinile srpske opštinske vlasti, uključujući srpske krizne štabove, ratna predsedništva i lokalne rukovodioce SDS-a u BiH, mogu se pripisati Karadžiću.⁶⁷²
- Zločini koje je počinio srpski TO mogu se pripisati Karadžiću.⁶⁷³ Nakon što je TO inkorporiran u VRS,⁶⁷⁴ mogu se takođe pripisati Mladiću.⁶⁷⁵ Zločini koje su počinili pripadnici TO-a SBZS mogu se pripisati Hadžiću.⁶⁷⁶
- Zločini koje su počinili pripadnici srpske policije mogu se pripisati predsedniku Miloševiću, a zločini Crvenih beretki mogu se takođe pripisati Stanišiću i Simatoviću.⁶⁷⁷
- Zločini redovnih policijskih snaga RS, koje su bile deo MUP-a RS, mogu se pripisati Karadžiću.⁶⁷⁸
- Zločini dobrovoljaca i drugih paravojnih jedinica, kao što su odred Leva Supoderica,⁶⁷⁹ Beli orlovi,⁶⁸⁰ Loznička grupa,⁶⁸¹ Žute ose,⁶⁸² kao i jedinica Vaska, Brneta i Slavka Aleksića,⁶⁸³ mogu se pripisati Miloševiću, Kadijeviću i Adžiću ili, nakon stvaranja VRS-a u maju 1992, Karadžiću i Mladiću.

⁶⁷⁰ V. gore par. 162.⁶⁷¹ V. gore par. 166.⁶⁷² V. gore par. 165.⁶⁷³ V. gore par. 165.⁶⁷⁴ Presuda, par. 92.⁶⁷⁵ V. gore par. 166.⁶⁷⁶ V. gore par. 164.⁶⁷⁷ V. gore par. 163.⁶⁷⁸ V. gore par. 165.⁶⁷⁹ Presuda, par. 148, 150.⁶⁸⁰ Presuda, par. 126.⁶⁸¹ Presuda, par. 161.⁶⁸² Presuda, par. 138.⁶⁸³ Presuda, par. 156, 181.

- Zločini koje su počinili arkanovci mogu se pripisati Arkanu.⁶⁸⁴

(c) Zaključak

238. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da je Šešelj, kao učesnik u UZP-u, krivično odgovoran za progone (tačka 1), ubistvo (tačka 4), mučenje (tačka 8), okrutno postupanje (tačka 9), deportaciju (tačka 10), prisilno premeštanje (tačka 11) i pljačku javne ili privatne imovine (tačka 14).

4. Zaključci o podsticanju

(a) Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključke za *actus reus* podsticanja

239. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da ne postoji obrazloženo mišljenje (prva žalbena osnova) ili, alternativno, zaključak da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da ne zaključi da su Šešeljevi govorovi podsticali na zločine (druga žalbena osnova). U svakom slučaju, Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključak da su ispunjeni elementi za *actus reus* podsticanja.⁶⁸⁵

(b) Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključke za *mens rea* podsticanja

240. Većina nije donela nikakve zaključke o *mens rea* podsticanja, jer je zaključila da *actus reus* nije dokazan. Žalbeno veće bi stoga trebalo da, na osnovu dokaza, doneše zaključak da je Šešelj, u najmanju ruku, znao za veliku verovatnoću da će zločini biti počinjeni u izvršenju njegovog podsticanja.

241. Većina je prihvatile da je Šešelj verovao da propaganda može da utiče na ljude i da je proučavao masovnu psihologiju fašizma.⁶⁸⁶ Štaviše, čak i tokom perioda UZP-a, Šešelj je uviđao da “[r]eč može da bude veoma opasno oružje. Nekada može da tuče kao haubica”.⁶⁸⁷ Uprkos tome što je ranije priznao da zna da “[...] kad se primenjuje

⁶⁸⁴ V. gore par. 167.

⁶⁸⁵ V. gore III.C.

⁶⁸⁶ Presuda, par. 299.

⁶⁸⁷ DPP01215, str. 6 (javno).

osveta [...] stradaće [...] nedužni”,⁶⁸⁸ njegova huškačka retorika o nekadašnjem genocidu nad Srbima često je bila povezana sa podsticanjem na odmazdu za te zločine iz prošlosti.⁶⁸⁹ Njegovi stalni odlasci na linije fronta tokom celog rata,⁶⁹⁰ dok su zločini vršeni, takođe dokazuju da je on znao da njegovi sledbenici ostvaruju ono što im je on rekao, to jest da čine zločine nad nesrbima. Činjenica da Šešelj nikada nije porekao da je pozivao na proterivanja nesrba⁶⁹¹ i da je čak nastojao da ih opravda kao zakonita jer “po međunarodnom pravu dozovljeno je primeniti tu odmazdu”,⁶⁹² pokazuje da je štaviše imao i direktnu nameru u odnosu na krivična dela koja su neposredno usledila.

(c) Zaključak

242. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da je Šešelj krivično odgovoran za podsticanje na progon (tačka 1), ubistvo (tačka 4), mučenje (tačka 8), okrutno postupanje (tačka 9), deportaciju (tačka 10), prisilno premeštanje (tačka 11) i pljačku javne ili privatne imovine (tačka 14).

5. Zaključci o pomaganju i podržavanju

(a) Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključke za *actus reus* pomaganja i podržavanja

243. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da ne postoji obrazloženo mišljenje (prva žalbena osnova) ili, alternativno, zaključak da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da ne zaključi da je Šešelj u značajnoj meri pomagao krivična dela u kojima su učestvovali šešeljevci (druga žalbena osnova). U svakom slučaju, Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključak da su ispunjeni elementi za *actus reus* pomaganja i podržavanja.⁶⁹³

⁶⁸⁸ DPP01339, str. 5 (javno). V. takođe DPP00034, str. 3 (javno); DPP01177, str. 11 (javno) (Šešelj izjavljuje da “kad se primenjuje odmazda, kad se primenjuje osveta, ona je slepa i tu će stradati mnogi nedužni Hrvati, ali šta se tu može?”).

⁶⁸⁹ DPP01001 (javno); P01003 (javno); P00014 (javno); P00350 (javno).

⁶⁹⁰ DPP01181, str. 19 (javno); P01207, str. 9-10 (javno); Šešelj, DPP00031, str. 689 (javno).

⁶⁹¹ T.1939 (javno); T.10035-10037 (unakrsno ispitivanje VS-0061) (javno); T.10537 (unakrsno ispitivanje Alekse Ejića) (javno); T.2145 (unakrsno ispitivanje Anthony Oberschalla) (javno); T.16693 (javno); T.16805 (argumenti na osnovu pravila 98bis) (javno). V. takođe T.16844 (javno).

⁶⁹² DPP00893, str. 21 (javno); P00685, str. 10 (javno); P00075, str. 6 (javno).

⁶⁹³ V. gore III.D.

(b) Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključke za *mens rea* pomaganja i podržavanja

244. Veće nije donelo nikakve zaključke u odnosu na *mens rea* pomaganja i podržavanja, jer je zaključilo da *actus reus* nije dokazan. Žalbeno veće bi zato trebalo da, na osnovu dokaza, doneše zaključak da je Šešelj znao da će njegova dela pomoći činjenju zločina od strane šešeljevaca.⁶⁹⁴

245. Dokazi pokazuju da je Šešelj znao da će šešeljevci verovatno počiniti ratne zločine i zločine protiv čovečnosti nad nesrpskim stanovništvom.⁶⁹⁵ On je čak direktno nameravao da se ti zločini počine.⁶⁹⁶ Njegovi stalni odlasci na linije fronta tokom celog rata, dok su zločini vršeni, dodatno dokazuju da je on znao da će regrutovanje i upućivanje šešeljevaca, zajedno sa njegovim pozivima na nasilje, imati značajan uticaj na činjenje zločina nad nesrbima od strane šešeljevaca.⁶⁹⁷

(c) Zaključak

246. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da je Šešelj krivično odgovoran za pomaganje i podržavanje progona (tačka 1), ubistva (tačka 4), mučenja (tačka 8), okrutnog postupanja (tačka 9), deportacije (tačka 10), prisilnog premeštanja (tačka 11) i pljačke javne ili privatne imovine (tačka 14), odnosno zločina u kojima su učestvovali šešeljevci.

6. Zaključci o fizičkom činjenju progona, deportacije i prisilnog premeštanja putem govora

247. Žalbeno veće bi trebalo da doneše zaključak da ne postoji obrazloženo mišljenje (prva žalbena osnova) ili, alternativno, zaključak da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da Šešelj nije fizički počinio progone (tačka 1), deportaciju (tačka 10) i prisilno premeštanje (tačka 11) (druga žalbena osnova). U svakom slučaju, Žalbeno veće bi trebalo da ukine zaključke većine i doneše zaključak da su ispunjeni uslovi za fizičko činjenje progona (tačka 1),

⁶⁹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86.

⁶⁹⁵ Rankić, DPP01074, par. 45, 129 (javno); [REDIGOVANO]; [REDIGOVANO]; VS-033, T.5524-5526 (javno); DPP00031, pp.599 (javno). *Contra Presuda*, par. 245.

⁶⁹⁶ V. gore II.B.3.

⁶⁹⁷ V. gore III.C.

deportacije (tačka 10) i prisilnog premeštanja (tačka 11).⁶⁹⁸ Šešeljeva *mens rea* je očito dokazana jer je on u potpunosti bio svestan svojih postupaka i nameravao je da se njihove posledice ostvare.

7. Žalbeno veće bi trebalo da osudi Šešelja

248. Žalbeno veće bi trebalo da osudi Šešelja zato što je kao učesnik u UZP-u počinio progone (tačka 1), ubistvo (tačka 4), mučenje (tačka 8), okrutno postupanje (tačka 9), deportaciju (tačka 10), prisilno premeštanje (tačka 11) i pljačku javne ili privatne imovine (tačka 14); odnosno, alternativno, za podsticanje i/ili pomaganje i podržavanje (za zločine u kojima su učestvovali šešeljevcii) progona (tačka 1), ubistva (tačka 4), mučenja (tačka 8), okrutnog postupanja (tačka 9), deportacije (tačka 10), prisilnog premeštanja (tačka 11) i pljačke javne ili privatne imovine (tačka 14).

249. Pored toga, Žalbeno veće bi trebalo da osudi Šešelja za fizičko činjenje, putem svojih govora, progona (tačka 1) u Vukovaru; i progona (tačka 1), deportacije (tačka 10) i prisilnog premeštanja (tačka 11) u Hrtkovcima.

8. Žalbeno veće bi trebalo Šešelju da izrekne odgovarajuću kaznu

250. Nakon što je utvrdilo Šešeljevu krivičnu odgovornost, kao što je to gore izloženo, Žalbeno veće bi trebalo Šešelju da izrekne odgovarajuću kaznu. Težina zločina, kao i brojni otežavajući faktori, iziskuju kaznu od 28 godina zatvora, kao što je to tužilaštvo tražilo na suđenju.⁶⁹⁹

B. Alternativno, Žalbeno veće treba da naloži ponovljeno suđenje

251. Međutim, ako zauzme stav da mu analiza celokupnog sudskog spisa, bez mogućnosti da direktno čuje svedoke, ne dozvoljava da utvrdi krivičnu odgovornost optuženog,⁷⁰⁰ Žalbeno veće treba da naloži ponovljeno suđenje.

252. Odgovarajuće pravno sredstvo, u krajnjoj liniji, leži u okvirima diskrecionog prava Žalbenog veća. Ali, to pravno sredstvo treba da ode dalje od pukog usvajanja

⁶⁹⁸ V. gore III.E.

⁶⁹⁹ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 612-632.

⁷⁰⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu Simatović, par. 124.

Prevod

žalbenih osnova tužilaštva.⁷⁰¹ Interesi pravde, koji uključuju i zajednicu žrtava i međunarodnu zajednicu, kao i nasleđe MKSJ-a i MMKS-a, iziskuju intervenciju Žalbenog veća.

Broj reči: 28.329 /u originalu/

<u>/potpis na originalu/</u> Barbara Goy Viši zastupnik u žalbenom postupku	<u>/potpis na originalu/</u> Mathias Marcussen Viši pravni savetnik
---	---

Dana 18. jula 2016.
 U Hagu, Holandija

⁷⁰¹ Situacija u ovom predmetu ne može se uporediti sa situacijom u predmetu *Aleksovski* ili *Jelisić*, gde je Žalbeno veće usvojilo žalbu tužilaštva u vezi s jednim konkretnim pitanjem, ali je odbilo da ukine oslobođajuću presudu. U predmetu *Aleksovski*, materijalne činjenice u osnovi optužbi na koje je uticala pogrešna primena prava bile su iste kao i one za koje je optuženi u tom predmetu bio osuđen, i ne bi bilo primereno povećavati kaznu čak i da je optuženi proglašen krimin po dodatnim tačkama: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 153(iii). U predmetu *Jelisić*, optuženi se, *inter alia*, izjasnio krimin za lišavanja života i osuđen je na 40 godina zatvora. Potencijalno ponovljeno suđenje bavilo bi se tačkom za genocid po osnovu lišavanja života, za koje se optuženi već bio izjasnio krimin. Ponovljeno suđenje bi tako bilo ograničeno na pitanje da li je optuženi posedovao genocidnu nameru: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 74.

*Prevod***V. DEKLARACIJA PO PRAVILU 138 MMKS-a**

Tužilac će primenjivati dužnu revnost kako bi tokom žalbene faze u ovom predmetu ispunio svoje trajne obaveze obelodanjivanja po pravilu 73 MMKS-a. U trenutku zavođenja ovog dokumenta u spis, tužilac je optuženom obelodanio, ili je u procesu obelodanjivanja, sav materijal po pravilu 73(A) MMKS-a za koji tužilac posedeuje stvarna saznanja, a povrh toga mu je omogućio pristup kolekcijama relevantnog materijala koje poseduje tužilac.

/potpis na originalu/
Mathias Marcussen
Viši pravni savetnik

Glosar tužilaštva**Podnesci, nalozi, odluke itd. iz predmeta Tužilac protiv Vojislava Šešelja**

Skraćenica korišćena u žalbenom podnesku tužilaštva	Pun naslov
Odluka za direktno prihvatanje dokaznog materijala od 19. februara 2010.	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-06-67-T, Pretresno veće, Odluka po zahtevu tužioca za prihvatanje dokaznog materijala direktno bez posredstva svedoka, 19. februar 2010. (javni dokument sa dodatkom)
Odluka za direktno prihvatanje dokaznog materijala od 23. decembra 2010.	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-06-67-T, Pretresno veće, Odluka po drugom zahtevu tužilaštva za direktno prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svedoka i za izmenu spiska dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter, 23. decembar 2010. (javni dokument sa dodatkom i delimično suprotnim mišljenjem sudije Lattanzi)
Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno I	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Odluka po zahtevu tužioca da se službeno prime na znanje činjenice na osnovu člana 94(B) Pravilnika o postupku i dokazima, 10. decembar 2007.
Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno II	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Odluka po zahtevima tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u predmetu <i>Mrkšić</i> , 8. februar 2010, Dodatak A
Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno III	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Odluka po zahtevima tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u predmetu <i>Mrkšić</i> , 8. februar 2010, Dodatak B
Odluka o činjenicama o kojima je presuđeno IV	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Odluka po zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica iz predmeta <i>Krajišnik</i> , 23. jul 2010.
Veće	Pretresno veće u predmetu <i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67
Optužnica	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67, Treća izmenjena optužnica, 7. decembar 2007.
Presuda	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Pretresno veće, Presuda, 31. mart 2016.

Prevod

Suprotno mišljenje sudskega žirija Lattanzi	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Pretresno veče, Delimično suprotno mišljenje sudskega žirija Lattanzi – korigovana verzija, 1. jul 2016. (engleski prevod)
Mišljenje sudskega žirija Antonettija	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Pretresno veče, Saglasno mišljenje sudskega žirija Jean-Claudea Antonettija, predsedavajućeg Veća, priloženo presudi, 31. mart 2016.
Završni podnesak tužilaštva	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Pretresno veče, Završni podnesak tužilaštva, 5. februar 2012. [Javna redigovana verzija s javnim redigovanim dodacima]
Završna reč tužilaštva	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Završna reč tužilaštva, T.17113-17320 (javno i poverljivo)
Zahtev tužioca za prihvatanje dokaznog materijala	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Zahtev tužioca za prihvatanje dokaznog materijala, 26. februar 2009.
Žalba tužioca na nadležnost	<i>Tužilac protiv Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-AR72.1, Žalbeno veče, Žalba tužioca na "Odluku po podnesku Vojislava Šešelja kojim se osporavaju nadležnost i forma optužnice", 28. jun 2004.
Pretpretresni podnesak tužilaštva	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-PT, Pretresno veče, Završni pretpretresni podnesak i <i>corrigendum</i> završnog pretpretresnog podneska, 1. avgust 2007. (javno)
Odluka u vezi s primenom pravila 73bis	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-PT, Pretresno veče, Odluka u vezi s primenom pravila 73bis, 8. novembar 2006.
Odluka na osnovu pravila 98bis	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Odluka na osnovu pravila 98bis, T.16826-16991
Šešeljev završni podnesak	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67, Pretresno veče, Nalog da se zavede u spis javna redigovana verzija završnog podneska Vojislava Šešelja, 19. jul 2012. (engleska verzija), javni dokument sa javnim dodatkom koji sadrži javnu redigovanu verziju završnog podneska profesora Vojislava Šešelja od 30. januara 2012.
Presude Šešelju o nepoštovanju suda	<i>U predmetu protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-R77.2-A, Žalbeno veče, Presuda, 19. maj 2010. (javna

Prevod

	redigovana verzija); <i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-R77.3-A, Žalbeno veće, Presuda, 28. novembar 2012. (javno); <i>Postupak za nepoštovanje suda protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-R77.4-A, Žalbeno veće, Javna redigovana verzija presude izrečene 30. maja 2013, 30. maj 2013.
Odluka po Šešeljevom zahtevu za pokretanje postupka za nepoštovanje suda	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Pretresno veće, Odluka po zahtevu Vojislava Šešelja za pokretanje postupka za nepoštovanje suda protiv Carle del Ponte, Hildegard Uertz-Retzlaff i Daniela Saxona, kao i po zahtevima koje je shodno tome podnelo tužilaštvo, 22. decembar 2011. (javni dokument)
Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu Šešelj	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-AR72.1, Žalbeno veće, Odluka po interlokutornoj žalbi po pitanju nadležnosti, 31. avgust 2004.
Odluka o Stojanovićevim izjavama	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-T, Pretresno veće, Odluka po usmenom zahtevu tužilaštva za uvrštavanje u spis tri pismene izjave svedoka Nebojše Stojanovića, 11. septembar 2008. (javni dokument)
Odluka po zahtevu broj 311	<i>Tužilac protiv Vojislava Šešelja</i> , predmet br. IT-03-67-PT, Pretpretresni sudija, Odluka po zahtevu broj 311 da Pretresno veće III razjasni Pretpretresni podnesak tužilaštva, 20. septembar 2007.

Drugi izvori MKSJ-a

Skraćenica korišćena u Žalbenom podnesku tužilaštva	Pun naslov
Drugostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-A, Žalbeno veće, Presuda, 24. mart 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-A, Žalbeno veće, Presuda, 29. jul 2004.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-T, Pretresno veće, Presuda, 3. mart 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Blagojević</i>	<i>Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića</i> , predmet br. IT-02-60-A, Žalbeno veće, Presuda, 9. maj 2007.

Prvostepena presuda u predmetu <i>Blagojević</i>	<i>Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića</i> , predmet br. IT-02-60-T, Pretresno veče, Presuda, 17. januar 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-A, Žalbeno veče, Presuda, 3. april 2007.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-T, Pretresno veče, Presuda, 1. septembar 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Đorđević</i>	<i>Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića</i> , predmet br. IT-05-87/1-A, Žalbeno veče, Presuda, 27. januar 2014.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Galić</i>	<i>Tužilac protiv Stanislava Galića</i> , predmet br. IT-98-29-A, Žalbeno veče, Presuda, 30. novembar 2006.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Galić</i>	<i>Tužilac protiv Stanislava Galića</i> , predmet br. IT-98-29-T, Pretresno veče, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Hadžihasanović</i>	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-A, Žalbeno veče, Presuda, 22. april 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Jelisić</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisića</i> , predmet br. IT-95-10-A, Žalbeno veče, Presuda, 5. jul 2001.
Presuda Žalbenog veća na osnovu pravila 98bis u predmetu <i>Karadžić</i>	<i>Tužilac protiv Radovana Karadžića</i> , predmet br. IT-95-5/18-AR98bis.1, Žalbeno veče, Presuda, 11. jul 2013.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Karadžić</i>	<i>Tužilac protiv Radovana Karadžića</i> , predmet br. IT-95-5/18-T, Pretresno veče, Presuda, 24. mart 2016. (javna redigovana verzija)
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kordić</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-A, Žalbeno veče, Presuda, 17. decembar 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krajišnik</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Žalbeno veče, Presuda, 17. mart 2009.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krajišnik</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-T, Pretresno veče, Presuda, 27. septembar 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-A, Žalbeno veče, Presuda, 17. septembar 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-T, Pretresno veče, Presuda, 15. mart 2002.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača & Zorana Vukovića</i> , predmet br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Žalbeno veče, Presuda, 12. jun 2002.

Prevod

Drugostepena presuda u predmetu <i>Kvočka</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća</i> , predmet br. IT-98-30/1-A, Žalbeno veće, Presuda, 28. februar 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Limaj</i>	<i>Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua</i> , predmet br. IT-03-66-A, Žalbeno veće, Presuda, 27. septembar 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Martić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmet br. IT-95-11-A, Žalbeno veće, Presuda, 8. oktobar 2008.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Martić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmet br. IT-95-11-T, Pretresno veće, Presuda, 12. jun 2007.
Odluka po predlogu za donošenje oslobadajuće presude u predmetu <i>Milošević</i>	<i>Tužilac protiv Slobodana Miloševića</i> , predmet br. IT-02-54-T, Pretresno veće, Odluka po predlogu za donošenje oslobadajuće presude, 16. jun 2004.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Milutinović</i>	<i>Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića</i> , predmet br. IT-05-87-T, Pretresno veće, Presuda, 26. februar 2009.

Prevod

Drugostepena presuda u predmetu <i>Mrkšić</i>	<i>Tužilac protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina</i> , predmet br. IT-95-13/1-A, Žalbeno veće, Presuda, 5. maj 2009.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića</i> , predmet br. IT-98-34-T, Pretresno veće, Presuda, 31. mart 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Perišić</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Perišića</i> , predmet br. IT-04-81-A, Žalbeno veće, Presuda, 28. februar 2013.
Odluka o nepoštovanju suda u predmetu <i>Petković</i>	<i>U predmetu protiv Ljubiše Petkovića</i> , predmet br. IT-03-67-R77.1, Pretresno veće, Redigovana verzija presude izrečene 11. septembra 2008, 9. decembar 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Popović</i>	<i>Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Radivoja Miletića i Vinka Pandurevića</i> , predmet br. IT-05-88-A, Žalbeno veće, Presuda, 30. januar 2015. (javno)
Prvostepena presuda u predmetu <i>Popović</i>	<i>Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića</i> , predmet br. IT-05-88-T, Pretresno veće, Presuda, 10. jun 2010. (javna redigovana)
Drugostepena presuda u predmetu <i>Šainović</i>	<i>Tužilac protiv Nikole Šainovića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića</i> , predmet br. IT-05-87-A, Žalbeno veće, Presuda, 23. januar 2014.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Simić</i>	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića</i> , predmet br. IT-95-9-A, Žalbeno veće, Presuda, 28. novembar 2006.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Simić</i>	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, Pretresno veće, Presuda, 17. oktobar 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Stakić</i>	<i>Tužilac protiv Milomira Stakića</i> , predmet br. IT-97-24-A, Žalbeno veće, Presuda, 22. mart 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Simatović</i>	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-A, Žalbeno veće, Presuda, 9. decembar 2015.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Župljanin</i>	<i>Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina</i> , predmet br. IT-08-91-A, Žalbeno veće, 30. jun 2016. (javno s poverljivim dodatkom C)
Drugostepena presuda u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-A, Žalbeno veće, Presuda, 15. jul 1999.
Odluka Žalbenog veća o nadležnosti u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića zvanog "Dule"</i> , predmet br. IT-94-1-AR72, Žalbeno veće, Odluka po interlokutornoj žalbi po

Prevod

	pitanju nadležnosti, 2. oktobar 1995.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Vasiljević</i>	<i>Tužilac protiv Mitra Vasiljevića</i> , predmet br. IT-98-32-A, Žalbeno veče, Presuda, 25. februar 2004.

Izvori MKSR-a

Skraćenica korišćena u Žalbenom podnesku tužilaštva	Pun naslov
Drugostepena presuda u predmetu <i>Bagosora</i>	<i>Théoneste Bagosora i Anatole Nsengiyumva protiv tužioca</i> , predmet br. ICTR-98-41-A, Žalbeno veče, Presuda, 14. decembar 2011.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Bizimungu</i>	<i>Augustin Bizimungu protiv tužioca</i> , predmet br. ICTR-00-56B-A, Žalbeno veče, Presuda, 30. jun 2014.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Gacumbitsi</i>	<i>Sylvestre Gacumbitsi protiv tužioca</i> , predmet br. ICTR-2001-64-A, Žalbeno veče, Presuda, 7. jul 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Munyakazi</i>	<i>Tužilac protiv Yussifa Munyakazia</i> , predmet br. ICTR-97-36A-A, Žalbeno veče, Presuda, 28. septembar 2011.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Nahimana</i>	<i>Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza i Hassan Ngeze protiv tužioca</i> , predmet br. ICTR-99-52-A, Žalbeno veče, Presuda, 28. novembar 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Ntagerura</i>	<i>Tužilac protiv Andréa Ntagerure, Emmanuela Bagambikija i Samuela Imanishimwea</i> , predmet br. ICTR-99-46-A, Žalbeno veče, Presuda, 7. jul 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Muvunyi</i>	<i>Tharcisse Muvunyi protiv tužioca</i> , predmet br. ICTR-2000-55A-A, Žalbeno veče, Presuda, 29. avgust 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Seromba</i>	<i>Tužilac protiv Athanasea Serombe</i> , predmet br. ICTR-2001-66-A, Žalbeno veče, Presuda, 12. mart 2008.

Izvori Evropskog suda za ljudska prava

Skraćenica korišćena u Žalbenom podnesku tužilaštva	Pun naslov
Predmet <i>Boldea</i>	<i>Boldea v. Romania</i> , no. 19997/02, par. 28-30, ECHR 2007
Predmet <i>Hiro Balani</i>	<i>Hiro Balani v. Spain</i> , no. 18064/91, par. 28, ECHR 1994
Predmet <i>Perinçek</i>	<i>Perinçek v. Switzerland [GC]</i> , no. 27510/08, par. 207, ECHR 2015
Predmet <i>Suominen</i>	<i>Suominen v. Finland</i> , no. 37801/97, par. 37, ECHR 2003

Opšti izvori

Skraćenica korišćena u Žalbenom podnesku tužilaštva	Pun naslov
Komentari Dopunskih protokola	Commentary on the Additional Protocols of 8 jun 1977 to the Geneva Conventions of 12 avgust 1949, Claude Pilloud, et al., eds. (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1987)
Komentari IV Ženevske konvencije	Commentary, IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, The Geneva Conventions of 12 August 1949, Jean S. Pictet, ed. (Geneva: ICRC, 1958)
Studija MKCK-a	J-M. Henckaerts and L. Doswald-Beck, eds., Customary International Humanitarian Law. International Committee of the Red Cross (Cambridge: Cambridge University Press, 2005)
Mani	V.S. Mani, <i>International Adjudication - Procedural Aspects</i> , (New Delhi: Radiant Publishers, 1980)

Druge skraćenice

Skraćenica korišćena u žalbenom podnesku tužilaštva	Pun naslov
čl.	član
BiH	Bosna i Hercegovina
Hrvatska	Republika Hrvatska
DB	Državna bezbednost
ECHR	Konvencija za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda od 4. novembra 1950. (Evropska konvencija o ljudskim pravima)
DP	dokazni predmet
fn.	fusnota
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKSR	Međunarodni krivični sud za Ruandu
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
UZP	Udruženi zločinački poduhvat
JNA	Jugoslovenska narodna armija (Vojska Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije)
Linija KOKV	Linija Karlobag – Ogulin – Karlovac – Virovitica
većina	sudija Jean-Claude Antonetti, predsedavajući, i sudija Mandiaye Niang
MMKS	Mehanizam za međunarodne krivične sudove
MUP	policija Ministarsva unutrašnjih poslova
par.	paragraf
str.	strana

RS	Srpska Republika Bosna i Hercegovina, kasnije preimenovana u Republiku Srpsku
RSK	Republika Srpska Krajina
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ-a
SAO	Srpska automna oblast
SBZS	Slavonija, Baranja i zapadni Srem
SČP	Srpski četnički pokret
SDS	Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine
srpske snage	Pripadnici JNA, kasnije VJ, TO Hrvatske i BiH, vojska Republike Srpske Krajine i VRS-a, teritorijalne odbrane Srbije i Crne Gore, lokalne srpske policijske snage, policijske snage Republike Srbije i Republike Srpske, uključujući DB Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, i srpske specijalne snage SAO Krajine i RSK koje se obično nazivaju "Martićeva policija", "martićevci", "policija SAO Krajine" ili "milicija SAO Krajine" i pripadnici srpskih paravojnih snaga iz Srbije, Crne Gore, Bosne i Hrvatske, i dobrovoljačkih jedinica, uključujući "četnike" ili "šešeljevce"
SFRJ	[bivša] Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SRS	Srpska radikalna stranka
Statut	Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju osnovanog Rezolucijom Saveta bezbednosti br. 827 (1993)
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
T.	Transkript suđenja
TO	Teritorijalna odbrana
UN	Ujednjene nacije
VJ	Vojska Jugoslavije
VRS	Vojska Republike Srpske
VRSK	Vojska Republike Srpske Krajine

Prevod

POVERLJIVI DODATAK

DODATAK
SPISAK VIDEO-SNIMAKA KOJI SE POMINJU U ŽALBENOM PODNEŠKU
TUŽILAŠTVA¹

Broj dokaznog predmeta	Zvanični opis dokaznog predmeta u elektronском систему за водење судења (e-court)	Datum	Javno / poverljivo
P00016	Video-klip – sednica Skupštine Srbije		javno
P00018	1 Video-klip - Srpska Radio Televizija – Izveštaj o poseti rukovodstva Srpske radikalne stranke Banjaluci, 13. maj 1993.	13. maj 1993.	javno
P00021	3 video-klipa iz dokumentarnog filma pod nazivom “Grad izgubljenih duša”		javno
P00057	Insert iz video-snimka intervjua Van Lyndena o Vukovaru i vukovarskoj bolnici	1. novembar 1991.	javno
P00058	Insert iz video-snimka vesti Martina Bella na BBC-ju	18. novembar 1991.	javno
P00062	Insert iz dokumentarnog filma “Smrt Jugoslavije”	mart 1995 (v. P00177)	javno
P00065	Insert iz intervjua Vojislava Šešelja u dokumentarnom filmu “Smrt Jugoslavije”	mart 1995 (v. P00177)	javno
P00066	Insert iz intervjua Vojislava Šešelja u dokumentarnom filmu “Smrt Jugoslavije”	mart 1995 (v. P00177)	javno
P00067	Insert iz intervjua Vojislava Šešelja u dokumentarnom filmu “Smrt Jugoslavije”	mart 1995 (v. P00177)	javno
P00068	Insert iz intervjua Vojislava Šešelja u dokumentarnom filmu “Smrt Jugoslavije”	mart 1995 (v. P00177)	javno
P00070	Video-snimak govora Vojislava Šešelja, 21. april 1991.	21.april 1991.	javno
P00073	Insert iz dokumentarnog filma “Smrt Jugoslavije”		javno
P00178	Govor Vojislava Šešelja na mitingu SRS-a	15.maj	javno

¹ Elektronske video datoteke u ovom CD Dodatku su službene verzije Sekretarijata. CD takođe uključuje odgovarajuće službene transkripte video-snimaka (koji nose isti broj dokaznog predmeta). U nekim slučajevima, službene verzije tih video dokaznih predmeta nemaju titlove. U takvim slučajevima, tužilaštvo je dodalo titlovanu verziju dokaznog predmeta pored verzije Sekretarijata. Te datoteke označene su “(OTP Version Subtitles [verzija Tužilaštva sa titlovima])” na kraju imena datoteke. Za uputstva o tome kako da se aktiviraju titlovi dok se gledaju ti video-snimci, molimo pogledati datoteku “How to show subtitles in videos.doc”, koja je deo CD Dodatka.

Prevod

	15. maja 1991.	1991.	
P00180	Video-snimanak – Šešeljev govor pred Skupštinom 15. maja 1991.	15.maj 1991	javno
P00185	Video-klip - govor Vojislava Šešelja 23. novembra 1991.	23. novembar 1991	javno
P00255	Video-klip C - Imenovanje vojvoda	31. maj 1993.	javno
P00256	Video-klip B – Insert iz dokumentarnog filma “Krvava Bosna” autorke Maggie O’Kane, 7. april 1994.	7.april 1994.	javno
P00339	Video-snimanak Vojislava Šešelja kako drži govor		javno
P00342	Video-snimanak intervjuja sa Vojislavom Šešeljem		javno
P00350	Video-snimanak intervjuja sa Vojislavom Šešeljem		javno
P00355	Video-snimanak Vojislava Šešelja kako drži govor		javno
P00395	V000-4745 klip G vremenski kod 00:22:46 - 00:23:30		javno
P01003	Video-insert: Đurđevdanski uranak sa KARADŽIĆ, Radovanom	6. maj 1991.	javno